

Uloga roditeljske medijacije u prevenciji problematičnoga korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji

---

Perić Pavišić, Katarina

Doctoral thesis / Doktorski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:134620>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Katarina Perić Pavišić

**ULOGA RODITELJSKE MEDIJACIJE U
PREVENCIJI PROBLEMATIČNOGA
KORIŠTENJA INTERNETA KOD DJECE
U RANOJ ADOLESCENCIJI**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

Katarina Perić Pavišić

**ULOGA RODITELJSKE MEDIJACIJE U
PREVENCIJI PROBLEMATIČNOGA
KORIŠTENJA INTERNETA KOD DJECE
U RANOJ ADOLESCENCIJI**

DOKTORSKI RAD

Mentorice:

Izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš

Prof. dr. sc. Martina Ferić

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences

Katarina Perić Pavišić

**THE ROLE OF PARENTAL MEDIATION
IN THE PREVENTION OF
PROBLEMATIC INTERNET USE AMONG
CHILDREN IN EARLY ADOLESCENCE**

DOCTORAL DISSERTATION

Supervisors:

Marina Merkaš, Ph.D, Associate Professor

Martina Ferić, Ph.D, Full Professor

Zagreb, 2023.

INFORMACIJE O MENTORICAMA

Izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš

Izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš zaposlena je na Odjelu za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta od 2014. godine. Doktorirala je na temu uloge obitelji u razvoju socijalne kompetencije adolescenata 2012. godine na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana razvojna psihologija). Područje interesa, rada i istraživačkog djelovanja su joj u grani razvojne psihologije, specifičnije individualne i kontekstualne odrednice razvoja djece, posebice učinci roditeljstva i obiteljske dinamike na razvoj djece i adolescenata te učinci digitalne tehnologije na razvoj djece. Radila je u XVI. gimnaziji u Zagrebu, Klinici za psihijatriju KBC-u Rijeka te Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar. Usavršavala se pohađanjem šest ljetnih i metodoloških škola i radionica, dobitnica je osam stipendija za usavršavanja, te je dio disertacije izradila na Sveučilištu u Gentu, Belgija. Završila je prvi stupanj kognitivno-bihevioralne terapije i članica je Hrvatske psihološke komore. Sudjelovala je u provedbi 17 projekata financiranih iz različitih izvora (među kojima su UNICEF, Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Hrvatska zaklada za znanost, Agencija za elektroničke medije, *Society for Research on Adolescence*, *European Union Funds*), pri čemu je na dva bila u ulozi voditeljice. Do sada je samostalno ili u koautorstvu objavila preko 30 radova u časopisima, zbornicima radova sa skupova i knjigama te je sudjelovala u izradi dvije monografije i dva znanstvenoistraživačka izvješća. Bila je urednica knjige sažetaka sa skupa, sudjelovala je sa 64 priopćenja na domaćim i međunarodnim skupovima te je bila voditeljica i sudionica nekoliko simpozija i okruglih stolova na skupovima. Od važnijih djelovanja, bila je predsjednice Programskog odbora 1. međunarodnog znanstveno-stručnog skupa Odjela za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta i članica Senata Hrvatskog katoličkog sveučilišta te je jedan od mentora u sklopu SRA COVID-19 *Response Team*, *Society for Research on Adolescent*. Do sada je recenzirala radove za 18 domaćih i stranih časopisa, članica je uredništva dvaju časopisa te je članica više stručnih društava među kojima su *European Association for Research on Adolescence (EARA)* i *European Association for Developmental Psychology (EADP)*. Od 2007. godine sudjeluje u izvođenju nastave iz razvojne psihologije te mentorstvu diplomskih, specijalističkih i doktorskih radnji te ocjenama i obrana isti na Sveučilištu u Zagrebu (Hrvatski studiji, Fakultet elektrotehnike i strojarstva, Edukacijsko-rehabilitacijskih fakultet, Učiteljski fakultet), Sveučilištu u Rijeci (Filozofski fakultet) i Sveučilištu u Ljubljani (Teološki fakultet). Održala je dva pozvana predavanja te je sudjelovala u nizu aktivnosti usmjerenih popularizaciji spoznaja iz područja njezina djelovanja.

Odabrane publikacije:

Kotrla Topić, M., Perić Pavišić, K. i Merkaš, M. (2023). A qualitative analysis of parental mediation of children's digital technology use in Croatia. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(2), 206-224. <https://doi.org/10.1080/08838151.2023.2182786>

Žulec, A., Merkaš, M. i Varga, V. (2023). Screen-based activities among children in Croatia: A media diary approach. *Journal of Psychological and Educational Research*, 31(1), 63-83.

Bodrožić Selak, M., Kotrla Topić, M. i Merkaš, M. (2023). Characteristics and parental viewpoints regarding digital device use in children aged 4 to 8 years. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 59(1), 45-58. <https://doi.org/10.31299/hrri.59.1.3>

Varga, V., Žulec, A., Bodrožić Selak, M. i Merkaš, M. (2022). The relationship of children's smartphone use with well-being and school achievement. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 33, 207-243. <https://doi.org/10.21857/yvjrdcv11y>

Perić, K., Varga, V., Kotrla Topić, M. i Merkaš, M. (2022). Pregled istraživanja o povezanosti korištenja digitalne tehnologije i razvoja djece. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 31(2), 343-363. <https://doi.org/10.5559/di.31.2.08>

Merkaš, M., Perić, K. i Žulec, A. (2021). Parent Distraction with Technology and Child Social Competence during the COVID-19 Pandemic: The Role of Parental Emotional Stability. *Journal of Family Communication*, 21(3), 186-204. <https://doi.org/10.1080/15267431.2021.1931228>

Kotrla Topić, M., Šakić Velić, M. i Merkaš, M. (2020). Tablet and Smartphone or a Book: The Struggle Between Digital Media and Literacy Environment in Homes of Croatian Preschool Children and Its Effect on Letter Recognition. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 23(6), 412-417. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0482>

Brajša-Žganec, A., Merkaš, M. i Šakić Velić, M. (2019). The relations of parental supervision, parental school involvement and child's social competence with school achievement in primary school. *Psychology in the schools*, 56(8), 1246-1258. <https://doi.org/10.1002/pits.22273>

Mastrotheodoros, S., Canário, C., Gugliandolo, M. C., Merkaš, M. i Keijsers, L. (2019). Family Functioning and Adolescent Internalizing and Externalizing Problems: Disentangling between,

and Within-Family Associations. *Journal of youth and adolescence*, 49, 1-14. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01094-z>

Brajša-Žganec, A., Merkaš, M. i Šverko, I. (2011). Quality of life and leisure activities : How do leisure activities contribute to subjective well-being?. *Social indicators research*, 102(1), 81-91. <https://doi.org/10.1007/s11205-010-9724-2>

Merkaš, M. i Brajša-Žganec, A. (2011). Children with Different Levels of Hope: Are There Differences in Their Self-esteem, Life Satisfaction, Social Support, and Family Cohesion?. *Child Indicators Research*, 4(3), 499-514. <https://doi.org/10.1007/s12187-011-9105-7>

Prof. dr. sc. Martina Ferić

Prof. dr. sc. Martina Ferić zaposlena je na Odsjeku za poremećaje u ponašanju, na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Doktorat znanosti stekla je 2006. godine na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (područje društvenih znanosti, polje edukacijsko-rehabilitacijske znanosti). Svoj znanstveni i profesionalni rad razvija u području preventivne znanosti. Suradivala je na 28 znanstvenih i znanstveno-stručnih projekata, objavila je 39 znanstvenih radova, 3 znanstvene knjige u koautorstvu i 26 stručnih radova/stručnih publikacija. Bila je članica uredništva časopisa Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja (2012-2015), a od 2023. je članica uredništva časopisa Kriminologija i socijalna integracija. Nastavu izvodi na svim razinama studija – preddiplomskoj i diplomskoj razini studija Socijalne pedagogije te na poslijediplomskom specijalističkom studiju Rana intervencija u edukacijskoj rehabilitaciji i poslijediplomskom doktorskom studiju Preventivna znanost i studij invaliditeta na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Vodila je modul Preventivna znanost poslijediplomskog dokorskog studija Preventivna znanost i studij invaliditeta (ak.god. 2014./2015. – 2021./2022.), Povjerenstvo za upravljanje kvalitetom Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (ak.god. 2012./2013. - 2014./2015.) te je bila prodekanica za nastavu Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (ak.god. 2011./2012. - 2012./2013). Od 2018. godine vodi Laboratorija za preventivna istraživanja Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Kao članica tima Laboratorija za preventivna istraživanja, 2018. godine dobila je nagradu Europskog društva za preventivna istraživanja (EUSPR) za kontinuirani doprinos razvoju preventivne znanosti u Europi i internacionalno te 2022. godine nagradu Američkog udruženja za preventivna istraživanja (SPR) za međunarodnu suradnju u preventivnim istraživanjima. Od 2021. do 2022. godine bila je članica je Područnog znanstvenog vijeća za društvene znanosti Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj. Aktivna je članica većeg broja društva u području od kojih su najznačajniji Society for prevention research (EUSPR), European Society for prevention research (SPR), European Public Health Association (EUPHA) i International society of substance use professionals (ISSUP).

Odabrane publikacije:

Ferić, M., Mihić, J., Novak, M., i Kranželić, V. (2023). Karakteristike obiteljskog okruženja i zadovoljstvo obiteljskim životom iz perspektive adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 29(3), 355–379. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v29i3.440>

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of socio-demographic and structured leisure activities' characteristics to adolescents' alcohol use. *Adiktologie*, 22(2), 102–116. <https://doi.org/10.35198/01-2022-002-0003>

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Quality of youth leisure – traits and opportunities for prevention planning / Kvaliteta provođenja slobodnoga vremena mladih - obilježja i mogućnosti za preventijska planiranja. *Croatian Journal of Education / Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 24(2), 641-671. <https://doi.org/10.15516/cje.v24i2.4486>

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of frequency and structured leisure activities features to the alcohol use: perception of adolescents from the northwest county of Croatia. *International Journal of Adolescence and Youth*, 27(1), 249–263. <https://doi.org/10.1080/02673843.2022.2081088>

Mihić, J., Skinner, M., Novak, M., Ferić, M., i Kranželić, V. (2022). The Importance of Family and School Protective Factors in Preventing the Risk Behaviors of Youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1630. <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph19031630>

Belošević, M., i Ferić, M. (2022). Contribution of leisure context, motivation and experience to the frequency of participation in structured leisure activities among adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(2), 877. <https://doi.org/10.3390/ijerph19020877>

Mihić, J., Skinner, M., Novak, M., Ferić, M., i Kranželić, V. (2022). The Importance of Family and School Protective Factors in Preventing the Risk Behaviors of Youth. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(3), 1630. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031630>

Belošević, M., Selestrin, Z., i Ferić, M. (2021). Doprinos individualnih čimbenika otpornosti u objašnjenju rizičnog seksualnog ponašanja adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 28(3), 555-581. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v28i3.402>

Belošević, M., Ferić, M. i Mitrić, I. (2021). Resilience factors and experience of peer violence. / Čimbenici otpornosti i iskustvo vršnjačkog nasilja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 57(2), 20-46. <https://doi.org/10.31299/hrri.57.2.2>

Novak, M., Parr, N. J., Ferić, M., Mihić, J., i Kranželić, V. (2020). Positive Youth Development in Croatia: School and family factors associated with mental health of Croatian adolescents. *Frontiers in Psychology*, 11, 611169. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.611169>

Belošević, M., i Ferić, M. (2021). Implementacija pristupa temeljenog na dokazima učinkovitosti u preventivskoj znanosti. *Kriminologija & socijalna integracija*, 29(1), 145-164. <https://doi.org/10.31299/ksi.29.1.6>

Maurović, I., Liebenberg, L., i Ferić, M. (2020). A review of family resilience: Understanding the concept and operationalization challenges to inform research and practice. *Child Care in Practice: Northern Ireland Journal of Multi-Disciplinary Child Care Practice*, 26(4), 337–357. <https://doi.org/10.1080/13575279.2020.1792838>

Belošević, M., i Ferić, M. (2020). Čimbenici individualne otpornosti i zadovoljstvo obiteljskim životom: percepcija srednjoškolaca grada Zagreba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 56(1), 73-84. <https://doi.org/10.31299/hrri.56.1.6>

Novak, M., Ferić, M., Kranželić, V., i Mihić, J. (2019). Konceptualni pristupi pozitivnom razvoju adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 26(2), 155-184. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v26i2.294>

Vlah, N., Ferić, M., i Raguz, A. (2019). Nepovjerenje, spremnost i nelagoda roditelja djece s teškoćama u razvoju prilikom traženja socijalno-stručne pomoći. *JAHHR*, 10(1), 75–97. <https://doi.org/10.21860/j.10.1.4>

Ferić, M., Maurović, I. i Žižak, A. (2016). Izazovi istraživanja otpornosti obitelji. *Kriminologija & socijalna integracija*, 24(1), 3-25. <https://doi.org/10.31299/ksi.24.1.1>

Kranželić, V., Kovčo Vukadin, I. i Ferić, M. (2016). Etička pitanja u istraživanjima s obiteljima: primjer smjernica. *Kriminologija & socijalna integracija*, 24(1), 179-210. <https://doi.org/10.31299/ksi.24.1.7>

*“Children have never been very good at listening to their elders,
but they have never failed to imitate them.”*

- James Baldwin

ZAHVALA

Ovog rada ne bi bilo da nije mnogih koji su mi na putu izrade pružali ohrabrenja, podršku i brigu, te se svojim trudom utkali u napisano na stranicama koje slijede.

Na početku želim zahvaliti svoj djeci i roditeljima koji su sudjelovali u istraživanju – Bez vašeg sudjelovanja i poruka ohrabrenja koje ste ostavljali na kraju upitnika, ne bih uspjela postići ciljeve koje sam si zacrtala. Velika hvala osnovnim školama i psihologinjama Petri, Mariji, Lei, Miji i Margareti – Hvala vam što ste spremno prihvatile sve moje ideje, pomogle u najvažnijem i prikupljale upitnike. Ne moram niti reći koliki je vaš doprinos u ovom radu.

Mom institutskom mentoru, prof. dr. sc. Vladi Šakiću – Uvijek ću pamtiti kako ste vjerovali u mene od samih početaka i Vaše riječi: „Kao tvoj mentor u to sam te bacio, kao kad otac dijete baci u bazen da nauči plivati - ako uspije, bude olimpijski pobjednik.“ Hvala Vam što ste mi pokazali da i male pobjede promatram kao olimpijske.

Prvoj mentorici ovog rada, ali i mentorici na toliko područja u mojem profesionalnom i osobnom radu, izv. prof. dr. sc. Marini Merkaš – Hvala Ti za primjer i što uz tebe imam svakodnevnu priliku za učenje i rast. Veliko hvala i mojoj drugoj mentorici, prof. dr. sc. Martini Ferić – uz Vas i ostale profesore na doktorskom studiju, otvorila sam nove vidike u znanosti i na ERF-u se osjećala kao kod kuće.

Mojim dragim kolegama i kolegicama; posebno mojoj DEBBIE istraživačkoj skupini i curama iz Potkrovlja sredina – Hvala vam na nesebičnom dijeljenju svojeg znanja, suradnji i ohrabrenjima na mojem asistentskom putu.

Mojim prijateljima i obitelji – Pomogli ste mi sačuvati zdrav duh, a druženjima uljepšavali nekad napornu svakodnevnicu. Hvala vam za tjedne susrete, večeri društvenih igara, vikend putovanja, druženja na Sljemenu, kave, kolače, ručkove te radost i ljubav koju ste kroz to sve pružali.

Mojim roditeljima i sestri – kuća u Laslovu za mene uvijek predstavlja odmor od posla i briga. Hvala vam što ste u svoj odgoj utkali vrijednosti kao što ustrajnost, hrabrost, a ponajprije ljubav i prisutnost i tako stvorili siguran dom u kojem se uvijek osjećam dobrodošlo i autentično.

Mojem Matiji – Hvala Ti što si, i u katkad olujnim vjetrovima našeg života, uvijek ostao ona „ptica koja vraća mir“. S tobom je sve lakše i ljubav jednostavna!

Na kraju, najveća hvala Onomu koji upravlja sve naše putove pa tako i ovaj – Za sve buduće molim: „Pogledaj, ne idem li putem pogubnim i povedi me putem vječnim!“ (Ps 139, 24).

SAŽETAK

Polazeći od modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta (Caplan, 2010) i konstrukta roditeljske medijacije, osnovni cilj ovog rada bio je ispitati odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji. Za potrebe rada, u postojeći model generaliziranog problematičnog korištenja interneta uvedena je roditeljska medijacija na temelju pretpostavke o moderatorskom djelovanju roditeljske medijacije na odnose unutar modela problematičnog korištenja interneta. Prvo je provedeno predistraživanje u dva dijela, a osnovna svrha predistraživanja bila je razvoj i psihometrijska provjera skala korištenih u glavnom istraživanju. Zatim je provedeno glavno istraživanje u kojem je sudjelovalo 342 djece u dobi od 10 do 15 godina i jedan njihov roditelj. Za ispitivanje roditeljske medijacije korištena je Skala roditeljske medijacije izrađena u svrhu istraživanja i provjerena u predistraživanju, a popunjavali su je i roditelji i djeca. Problematično korištenje interneta djece mjereno je Skalom generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (Caplan, 2010). Mjerene su i roditeljske internetske vještine Skalom internetskih vještina (van Deursen i sur., 2016), kao i samoregulacija adolescenata Skalom samoregulacije za adolescente (Moilanen, 2007). Obrada rezultata uključivala je faktorsku analizu glavnih komponenata, konfirmatornu faktorsku analizu, korelacijsku analizu, strukturalno modeliranje i analizu moderatorskih učinaka. Glavni nalazi rada pokazuju kako je roditeljsko učestalije korištenje restriktivne medijacije, procijenjeno od njih samih i od adolescenata, kao i učestalije korištenje aktivne medijacije procijenjeno od adolescenata, povezano s manje preferencije za online socijalnu interakciju kod adolescenata. Oni adolescenti koji su procjenjivali učestalije roditeljsko korištenje restriktivne medijacije i nadzora ujedno su višim procjenjivali negativne ishode nastale zbog korištenja interneta, dok se učestali roditeljski nadzor procijenjen od adolescenata pokazao povezan s višim generaliziranim problematičnim korištenjem interneta općenito. Rezultati su također pokazali kako učestalost korištenja roditeljskog nadzora može mijenjati odnos između smanjene samoregulacije i negativnih ishoda u modelu generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Rezultati pokazuju kako kod djece koja nemaju problema sa samoregulacijom učestali roditeljski nadzor može povećati negativne ishode, dok kod djece s problemima samoregulacije učestalije korištenje roditeljskog nadzora može smanjiti negativne ishode nastale zbog korištenja interneta. U radu se raspravlja preventivna funkcija roditeljskog nadzora u pojavljivanju negativnih ishoda, posebno kod one djece sa smanjenom samoregulacijom.

Ključne riječi: roditeljska medijacija; problematično korištenje interneta; djeca u ranoj adolescenciji; samoregulacija; negativni ishodi; roditeljski nadzor; prevencija

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The increasing availability and prevalence of the internet among children and adolescents are becoming a growing challenge for families and parents, particularly in the form of managing the child's use to avoid problematic internet use by the child. Problematic internet use is increasingly present in society, especially among children and adolescents, but there is still no accepted definition of this construct among researchers. In this paper, problematic internet use is operationalized using the generalized problematic internet use model, which includes four interrelated components: preference for online social interaction, use of the internet for mood regulation, deficient self-regulation, and negative outcomes (Caplan, 2010). Adolescents are arguably the most vulnerable age group for developing problematic use (Carbonell et al., 2012; Kaltiala-Heino et al., 2004), as they use the internet more than any other age group (Anderson et al., 2017). Previous research (e.g., Bleakley et al., 2016; Warren & Aloia, 2019) has shown that parental interventions such as parental mediation can prevent problematic internet use. Parental mediation refers to how parents enable and mediate the child's use of and access to digital technologies (Clark, 2011). The strategies most used by parents are active mediation, restrictive mediation, parental monitoring, and technical mediation (Livingstone et al., 2017). However, some studies have shown that some strategies, such as restrictive mediation, can increase compulsive internet use (Azeveda et al., 2020). The inconsistency of previous findings was the impetus for establishing a model to examine the moderating effects of parental mediation on relationships within Caplan's (2010) model of generalized problematic internet use. Thus, this research aimed to examine the relationship between parental mediation and problematic internet use among early adolescents. Four research questions were posed: 1) to empirically test the model of generalized problematic internet use; 2) to examine the relation between parental mediation strategies and the components of generalized problematic internet use among adolescents; 3) to examine the relation between parental education and internet skills with the components of generalized problematic internet use among adolescents and parental mediation strategies; and 4) to examine how parental mediation strategies alter the relation among the components of generalized problematic internet use among adolescents within the model of generalized problematic internet use.

Method

This research study consisted of a pilot study and a main study. The pilot study was conducted in two parts: 1) live with 280 children aged 10 to 15 years and one of their parents; and 2) online with 141 parents of children aged 10 to 18 years. The pilot study was conducted to check the psychometric characteristics of the translated instruments and the newly constructed Parental Mediation Scale. The participants of the main study were 342 children aged 10 to 15 years and one of their parents. To examine parental mediation, the Parental Mediation Scale, developed for the study and reviewed in the pilot study, was used, and completed by both parents and children. Children's problematic internet use was measured using the Generalized Problematic Internet Use Scale 2 (Caplan, 2010). Parental internet skills were also measured using the Internet Skills Scale (van Deursen et al., 2016) and adolescent self-regulation was measured using the Adolescent Self-Regulation Scale (Moilanen, 2007). The statistical processing of the results included principal component analysis, confirmatory factor analysis, correlational analysis, structural equation modelling, and moderating effects analysis.

Results

Empirical testing of the generalized problematic internet use model showed that the model fit the data well, and three of four direct effects and two of three indirect effects in the model were confirmed. The multigroup analysis showed that the conclusions about the fit of the model to the data drawn based on the whole sample apply equally to boys and girls, younger and older, those who use a cell phone for two or fewer hours per day and those who use it for more than two hours, and those who have specific rules for smartphone use and those who do not. Results show that more frequent use of restrictive mediation by parents, as rated by themselves and by adolescents, and more frequent use of active mediation, as rated by adolescents, were associated with lower preference for online social interactions among adolescents. Those adolescents who rated more frequent parental use of restrictive mediation and monitoring had higher ratings of negative outcomes, while frequent parental monitoring rated by youth was shown to be associated with higher generalized problematic internet use. Parental education showed no significant associations with the components or total score of generalized problematic internet use. Adolescents whose parents rated their internet skills higher, used the internet more for mood regulation. In the case of parents with higher education, children estimated that their parents used active parental mediation more often. Parents with higher education reported less frequent use of restrictive mediation. Parents who rated their internet skills higher according to

the adolescents' and their own responses were also more likely to use active mediation, while they were more likely to use technical mediation only according to their own ratings. The results also show how the frequency of parental control use can alter the relationship between decreased self-regulation and negative outcomes in the generalized problematic internet use model. Results show that for children who do not have self-regulation problems, more frequent parental monitoring may increase negative outcomes, whereas for children with self-regulation problems, more frequent use of parental monitoring may decrease negative outcomes caused by internet use.

Conclusion

The study contributed to a better understanding of the effects of parental mediation, i.e., parental monitoring, on the association between decreased self-regulation and negative outcomes in children during early adolescence. Knowledge of the effects of parental behaviour on the negative outcomes of children's internet use can be used to develop science-based prevention interventions and counselling programs aimed at preventing problematic internet use among adolescents.

Keywords: parental mediation; problematic internet use; children in early adolescence; self-regulation; negative outcomes; parental monitoring; prevention

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Korištenje interneta.....	1
1.2. Problematično korištenje interneta	2
1.2.1. Prevalencija problematičnog korištenja interneta.....	5
1.2.2. Problematično korištenje interneta u adolescenciji.....	6
1.2.3. Rizični i zaštitni čimbenici problematičnog korištenja interneta.....	8
1.2.4. Model problematičnog korištenja interneta	12
1.2.5. Programi prevencije problematičnog korištenja interneta	16
1.3. Neo-ekološka teorija.....	19
1.4. Roditeljska medijacija	20
1.4.1. Čimbenici koji određuju korištenje strategija roditeljske medijacije	24
1.5. Odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta adolescenata	26
1.6. Opis modela pretpostavljenih učinaka roditeljske medijacije na generalizirano problematično korištenje interneta	28
2. CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA	30
3. PREDISTRAŽIVANJE	33
3.1. Metoda.....	33
3.1.1. Postupak, nacrt i sudionici predistraživanja	33
3.1.2. Metode obrade podataka.....	39
3.2. Rezultati.....	40
3.2.1. Razvoj i psihometrijska provjera Skale roditeljske medijacije.....	40
3.2.2. Psihometrijska provjera Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2	46
3.2.3. Psihometrijska provjera Skale internetskih vještina	48
3.2.4. Povezanost roditeljske medijacije, generaliziranog problematičnog korištenja interneta i internetskih vještina	50
3.3. Zaključak	52
4. GLAVNO ISTRAŽIVANJE.....	53
4.1. Metoda.....	53
4.1.1. Postupak, nacrt i sudionici istraživanja.....	53
4.1.2. Skala roditeljske medijacije	56
4.1.3. Skala internetskih vještina	61
4.1.4. Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2	63
4.1.5. Skala samoregulacije za adolescente (ASRI)	65
4.1.6. Korištenje mobitela i interneta.....	67
4.1.7. Metode obrade podataka.....	69
4.2. Rezultati.....	70

4.2.1. Empirijska provjera modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta	70
4.2.2. Povezanost strategija roditeljske medijacije i komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata	75
4.2.3. Povezanost individualnih karakteristika roditelja s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategijama roditeljske medijacije	76
4.2.4. Uloga strategija roditeljske medijacije u modelu generaliziranog problematičnog korištenja interneta.....	78
5. RASPRAVA	82
5.1. Model generaliziranog problematičnog korištenja interneta	82
5.2. Povezanost strategija roditeljske medijacije i komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata	84
5.3. Povezanost roditeljskog obrazovanja i internetskih vještina s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategijama roditeljske medijacije	86
5.4. Uloga roditeljske medijacije u modelu generaliziranog problematičnog korištenja interneta	88
5.5. Smjernice za kreiranje preventivnih programa.....	91
6. VERIFIKACIJA HIPOTEZA.....	95
7. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA	99
8. ZNANSTVENI I PRAKTIČNI DOPRINOS ISTRAŽIVANJA	101
9. ZAKLJUČAK.....	103
10. LITERATURA	105
11. PRILOZI.....	126
12. ŽIVOTOPIS.....	136

1. UVOD

1.1. Korištenje interneta

Posljednje desetljeće, nazvano i digitalno doba, kao što i sam naziv govori, obilježeno je povećanom kupovinom i upotrebom pametnih telefona i tableta, kao i širenjem brzog interneta (Domoff i sur., 2019). Internet postaje sve zastupljeniji i popularniji među djecom i adolescentima te oni sve ranije počinju koristiti uređaje digitalne tehnologije i pristupati internetu (Ciboci i sur., 2020; Ofcom, 2022; Perić i sur., 2022).

Istraživanje EU Kids Online, provedeno od jeseni 2017. do ljeta 2019. s djecom u dobi od 9 do 16 godina u 19 europskih zemalja od kojih je jedna i Hrvatska, pokazalo je da gotovo sva djeca (98,7%) pristupaju internetu kada god žele ili trebaju, a najčešće internetu pristupaju putem mobitela/pametnih telefona (Ciboci i sur., 2020; Smahel i sur., 2020). Isto istraživanje pokazalo je i koliko vremena djeca koriste internet pa tako djeca i adolescenti u Norveškoj provode 134 minute (2,23 sata) dnevno na internetu, u Švicarskoj prosječno vrijeme provedeno na internetu iznosi 219 minuta (3,65 sati), dok je u Hrvatskoj to 157 minuta (2,62 sata) (Smahel i sur., 2020). Ipak, budući da se radi o istraživanju provedenom prije više godina (4 do 6 godina), važno je ove podatke o vremenu korištenja uzeti s oprezom. Najnoviji podaci istraživanja u zemljama Ujedinjenog Kraljevstva s 3300 djece u dobi od 8 do 17 i roditelja djece u dobi od 3 do 17 godina pokazuju kako su gotovo sva djeca (99%) koja su sudjelovala u istraživanju korisnici interneta (Ofcom, 2022). Kao i u prethodno navedenim istraživanjima (Ciboci i sur., 2020; Smahel i sur., 2020), djeca internetu najčešće pristupaju putem mobitela/pametnih telefona, a prema podacima Ofcom-a (2022) u dobi od 8 do 11 godina 60% djece ima vlastiti mobilni telefon, dok u dobi od 12 do 15 godina taj postotak raste čak i do 97%. Podaci iz literature pokazuju da postotak djece koja su online, kao i postotak vremena koje djeca provode na internetu, raste s dobi djece, a razlozi korištenja interneta najčešće su komunikacija i zabava (npr. Ofcom, 2022; Perić i sur., 2022; Smahel i sur., 2020; Walsh i sur., 2020). Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (2022) u 2022. godini čak 86% kućanstava u Hrvatskoj imalo je pristup internetu, a rijetka istraživanja s djecom do 18 godina u Hrvatskoj (npr. Ciboci i sur. 2020; Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2017; Roje Đapić i sur., 2020; Varga i sur., 2022) pokazuju da djeca u Hrvatskoj koriste digitalne tehnologije, posebice internet, te se po svojem korištenju interneta i uređaja ne razlikuju od svojih vršnjaka u razvijenim svjetskim i europskim zemljama.

Sve veća dostupnost i zastupljenost interneta među djecom i adolescentima postaje sve veći izazov za obitelji i roditelje, posebno u vidu upravljanja djetetovim korištenjem kako bi se izbjegli negativni učinci na njihov razvoj. Istraživanja u posljednjih nekoliko godina bave se ispitivanjem negativnih i pozitivnih učinaka digitalnih tehnologija i interneta, posebno na djecu i adolescente. Neke od pozitivnih strana korištenja interneta svakako su dostupnost informacija, komunikacija i stvaranje odnosa (npr. Clarke, 2009; Reji, 2021), zabava (npr. Almuaiigel i sur., 2021), obrazovne prilike, kao i razvoj digitalnih vještina (npr. Cabello-Hutt i sur., 2018; Genç i Köksal, 2021; Žulec i sur., 2022).

Ipak, većina istraživača, stručnjaka i roditelja zabrinuta je i usmjerena na negativne strane i učinke korištenja digitalnih tehnologija i interneta. Roditeljima veliki izazov predstavlja ograničavanje vremena provedenog na internetu, kao i ograničavanje ostalih problematičnih ponašanja vezanih uz korištenje interneta, upravo zbog sve veće zastupljenosti i porasta vremena korištenja interneta kod adolescenata. Iako vrijeme provedeno u korištenju interneta ne mora nužno biti problematično, pretjerana i višesatna upotreba interneta pokazala se kao jedan od najrizičnijih čimbenika za razvoj problematičnog korištenje interneta kroz vrijeme (npr. Gámez-Guadix i sur., 2015). Dalje u radu dat će se detaljniji pregled istraživanja iz područja problematičnog korištenja interneta, posebno kod djece u ranoj adolescenciji.

1.2. Problematično korištenje interneta

Problematično korištenje interneta sve je prisutnije u društvu, posebno među djecom i adolescentima, no među istraživačima još uvijek ne postoji jedna prihvaćena definicija tog konstrukta. Neki istraživači (Campanella i sur., 2015; Schimmenti i sur., 2017; Shapira i sur., 2003) navode kako je problematično svako ono vrijeme provedeno u korištenju interneta koje ima negativne posljedice na živote ljudi. Budući da ova definicija predstavlja preopćeniti pogled na sam konstrukt, potrebno je detaljnije objasniti razvoj konstrukta problematičnog korištenja interneta kroz vrijeme.

Problematično korištenje interneta proučavano je iz nekoliko istraživačkih pravaca. Na samom početku, proučavanje problematičnog korištenja interneta promatralo se kroz prizmu ovisnosti ili patološkog korištenja, što je ukazivalo na to da je ovaj konstrukt isključivo vezan uz psihijatrijske poremećaje, te da ga je potrebno navesti kao zasebni poremećaj Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne bolesti (DSM) ili pridodati nekom već postojećem poremećaju (Goldberg, 1996; Young, 1998). U početku je takav pristup bio prevladavajući,

iako su se stavovi i mišljenja oko toga koji poremećaj bi bilo najbolje polazište za klinički opis ovisnosti o internetu razlikovali (Anderson i sur., 2017). Neki stručnjaci i istraživači (npr. Griffiths, 2005) svrstavaju ovisnost o internetu u kategoriju poremećaja ovisnosti, kao što su ovisnost o alkoholu i drogama, dok drugi u kategorije opsesivno-kompulzivnog poremećaja ili poremećaja kontrole impulsa – prvenstveno patološko kockanje (Shaw i Black, 2008). Kasnije se zbog rasprave oko toga je li ovisnost o internetu (*engl. internet addiction*) poseban poremećaj (Griffiths, 2010) učestalije počeo koristiti termin problematično korištenja interneta (*engl. problematic internet use*). Iako je prepoznata ovisnička komponenta ovog fenomena, pokazalo se izazovno identificirati kompulzivne i impulzivne simptome te konkretne probleme (npr. na poslu ili u školi) koje je uzrokovalo korištenje interneta. Međutim, u novu verziju Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje (DSM-5, Američka psihijatrijska asocijacija, 2014) iz 2013. godine u trećem poglavlju pod stanjima za daljnja istraživanja uvrštena je dijagnoza „Ovisnost o internetskim igrama“ koja je relativno neistraženo područje s malo osoba u tretmanu (Jurman i sur., 2017).

Rasprostranjenost i heterogenost konstrukta vidljiva je i u radu Cacioppa i suradnika (2019) koji navode podjelu na četiri smjera istraživanja u definiranju problematičnog korištenja interneta. Prvi istraživački smjer definira problematično korištenje interneta kao psihološku ovisnost i manjak kontrole nad vremenom koje je provedeno online, ne uzimajući u obzir moguće sličnosti s kompulzivnim ponašanjima (Gámez-Guadix i sur., 2015; Gámez-Guadix i sur., 2013; Mittal i sur., 2013). Druga grupa istraživača smatra da nije problematično samo vrijeme koje se provodi u korištenju interneta, već aktivnosti i aplikacije koje se koriste, te ti istraživači definiraju problematično korištenje kao kompulzivno korištenje interneta (*engl. compulsive internet use*; Ciarrochi i sur., 2016; Sun i sur., 2012; van Rooij i sur., 2017). Treća grupa proučava povezanost problematičnog korištenja interneta u vidu ovisničkih ponašanja i uvodi pojam ovisnosti o internetu (*engl. internet addiction*; Casale i Fioravanti, 2011; Chen i sur., 2015; Cho i sur., 2013; Ko i sur., 2009; Mittal i sur., 2013; Stavropoulos i sur., 2017). Na posljatku, četvrta grupa proučava koncept problematičnog korištenja prvenstveno kroz prekomjerno korištenje internetskih videoigara (Choo i sur., 2015; Hong i sur., 2014; Yu i sur., 2015).

Još jedna važna podjela problematičnog korištenja interneta za razumijevanje samog pojma je i podjela na specifično problematično korištenje interneta i generalizirano problematično korištenje interneta (Davis, 2001). Svoje pretpostavke vezane uz generalizirano problematično korištenje interneta Davis (2001) je temeljio na postavkama kognitivno-

bihevioralne teorije i postavio model generaliziranog problematičnog korištenja interneta koji su kasnije određeni autori (npr. Caplan, 2010) nadograđivali. Što se specifičnog problematičnog korištenja interneta tiče, ono se odnosi na problematično korištenje određene funkcije koju internet pruža kao što je online kockanje, pornografija, online kupnja, igranje videoigara i slično (Davis, 2001). Iako neki autori (npr. Kuss i Billieux, 2017) smatraju kako istraživanja treba usmjeriti samo na proučavanje specifičnih oblika problematičnog korištenja, u istraživanjima i u kliničkoj praksi jedan upitnik generaliziranog problematičnog korištenja interneta može zamijeniti više upitnika za specifične oblike (Fineberg i sur., 2018).

Kao što je već navedeno, ne postoji konsenzus istraživača oko definicije i kriterija problematičnog korištenja interneta te su kriteriji definirani brojem upitnicima koji ga mjere (Razum i sur., 2021). Na početku proučavanja konstrukta problematičnog korištenja interneta, autori su, na temelju svojih uvjerenja kako je problematično korištenje interneta moguće povezati s ovisnosti o psihoaktivnim tvarima i patološkom kockanju, konstruirali čestice upitnika koje su temeljili na kriterijima upravo za te navedene ovisnosti iz DSM-a. Neki od tih instrumenata korištenih u istraživanjima su Test ovisnosti o internetu (*engl. IAT, Internet Addiction Test*; Young, 1998) i Youngov upitnik za dijagnosticiranje ovisnosti o internetu (*engl. IADQ, Young's Internet Addiction Diagnostic Questionnaire*; Young, 1998), kao i Skala kompulzivnog korištenja interneta (*engl. CIUS, Compulsive Internet Use Scale*; Meerkerk i sur., 2009) i Upitnik problematičnog korištenja interneta (*engl. PIUQ, Problematic Internet Use Questionnaire*; Demetrovics i sur., 2008). IAT (Young, 1998) se sastoji od 20 čestica i mjeri karakteristike i ponašanja povezana s kompulzivnim korištenjem interneta koje uključuju kompulzivnost, bijeg od stvarnosti i ovisnost. Pitanja također procjenjuju probleme povezane s osobnim, profesionalnim i socijalnim funkcioniranjem koje proizlazi iz korištenja interneta (Young, 2017). IAT je nastao kao modifikacija IADQ upitnika koji je prvi instrument konstruiran u svrhu probiranja i dijagnostike ovisnosti o internetu (Young, 1998). IADQ se sastojao od 8 pitanja na koja su sudionici odgovarali s potvrdom ili negacijom te se za one pojedince koji su imali 5 ili više potvrdnih odgovora, smatralo da su razvili ovisnost, a one s 3 do 4 potvrdna odgovora smatralo se pojedincima u riziku za razvoj ovisnosti o internetu. Zbog kritike o zastarjelosti čestica i upitne psihometrijske procjene instrumenata koje je konstruirala Young (IAT i IADQ; Razum i sur., 2021), češće se u suvremenim istraživanjima koriste CIUS (Meerkerk i sur., 2009) i PIUQ (Demetrovics i sur., 2008). CIUS je upitnik samoprocjene od 14 čestica za procjenu težine ovisnosti o internetu i/ili kompulzivnog, patološkog ili drugog korištenja interneta koje bi se moglo smatrati problematičnim (Milasauskiene i sur., 2021).

PIUQ je upitnik samoprocjene od 18 čestica koji uz nadređeni faktor problematičnog korištenja, obuhvaća i tri faktora: opsesivnost, zanemarivanje i poremećaj kontrole (Demetrovics i sur., 2008).

Također, u istraživanjima se koriste i upitnici temeljeni na kognitivno-bihevioralnim postavkama i modelu koji za kriterije uzimaju preokupaciju misli (kognitivnu preokupaciju), kompulzivna ponašanja i negativne ishode nastale korištenjem interneta. Jedan od tih upitnika je Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (*engl. GPIUS2, Generalised Problematic Internet Use Skale 2*; Caplan, 2010) koja obuhvaća preferenciju online socijalne interakcije, korištenje interneta za regulaciju raspoloženja, smanjenu samoregulaciju koja podrazumijeva kognitivnu preokupaciju i kompulzivno korištenje interneta i negativne ishode nastale zbog korištenja interneta. Budući da se u ovom istraživanju odlučilo definirati problematično korištenje interneta iz perspektive kognitivno-bihevioralnog modela (Davis, 2001), GPIUS 2 (Caplan, 2010), odnosno Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2, bit će korištena kao mjera problematičnog korištenja interneta u ovom istraživanju, a uz sam model bit će opisana dalje u tekstu.

1.2.1. Prevalencija problematičnog korištenja interneta

Pregled literature o zastupljenosti problematičnog korištenja interneta pokazuje različite rezultate s obzirom na korištenje različite metodologije istraživanja, kao i različitom definiranju konstrukta problematičnog korištenja. Dalje u tekstu bit će navedena istraživanja u kojima se raspon postotaka problematičnog korištenja interneta kod djece i adolescenata kreće se od 1,5 do 43,7%.

Istraživanje provedeno u Koreji (Cha i Seo, 2018) pokazuje da je problematično korištenje interneta i/ili mobitela prisutno kod skoro 17% adolescenata (prosječne dobi 15,6 godina) te da ih je čak 31% u riziku od razvoja ovisnosti. Još jedno istraživanje u Kini (Lam i sur., 2009) pokazuje kako umjerenu razinu problematičnog korištenja manifestira 10,2% adolescenata u dobi od 13 do 18 godina, dok njih 0,6% zadovoljava kriterije za težu razinu problema. Rezultati istraživanja o problematičnom korištenju interneta kod adolescenata u Americi variraju od 4% (Christakis i sur., 2011) do 25% (Fortson i sur., 2007), a jedno novije istraživanje (Lakkunarajah i sur., 2022) pokazuje kako je zastupljenost problematičnog korištenja interneta kod američkih adolescenata od 12 do 21 godinu bila od 7 do 11% prije, te čak 18% nakon pandemije bolesti COVID-19.

Istraživanja u Europi također pokazuju različitu zastupljenost problema: problematično korištenje interneta utvrđeno je kod 1,5% adolescenata (prosječne dobi 14,7 godina) u istraživanju u Grčkoj (Kormas i sur., 2011), istraživanje sa 663 učenika školske dobi (prosječne dobi od 17,9 godina) u Poljskoj pokazalo je da njih 5,88% pokazuje problematično korištenje (Tomczyk i Solecki, 2019), dok se u istraživanju s adolescentima (prosječne dobi 14,9 godina) u nekoliko Europskih zemalja kod njih 4,4% pokazalo patološko korištenje, a kod čak 13,5% pokazali su se neki znakovi maladaptivnog korištenja (Durkee i sur., 2012). Istraživanje u Španjolskoj s djecom u ranoj adolescenciji u dobi od 12 do 14 godina (Carbonell i sur., 2012) pronašlo je kako je taj postotak problematičnog korištenja interneta kod djece te dobi 6,1%, dok je ostala istraživanja u Španjolskoj pokazuju da taj raspon kod adolescenata varira od 4% (González–Cabrera i sur., 2017) do 16,3% (Gómez i sur., 2017). Istraživanje s 1000 mladih u dobi od 12 do 17 godina u Njemačkoj pokazalo je pojavnost problematičnog korištenja interneta od 4,7% (Wartberg i sur., 2017), dok jedno novije istraživanje (Paulus i sur., 2022), s mladima iste dobi, pokazuje da prosječna prevalencija problematičnog korištenja interneta ide i do 43,69% nakon pandemije bolesti COVID-19.

Jedno od rijetkih istraživanja u Hrvatskoj o problematičnom korištenju interneta, provedeno s 352 adolescenata u dobi od 15 do 20 godina, pokazuje kako čak 36,2% sudionika ima neke znakove problematičnog korištenja interneta kao što je sudjelovanje u elektroničkom nasilju (Vejmelka i sur., 2017), dok u istraživanju s 437 učenika prosječne dobi 13,8 godina, njih 59,8% primjećuje da ponekad ostaju dulje na internetu od planiranog, a čak 56,3 % zanemaruje druge obveze zbog korištenja interneta (Puharić i sur., 2014).

Prevalencija problematičnog korištenja interneta je najčešće povezana s kvalitetom života, pri čemu su najviše razine problematičnog korištenja interneta pronađene na Bliskom Istoku, a najniže u zapadnoj i sjevernoj Europi (Lozano-Blasco i sur., 2022). Važno je napomenuti da su u većini ovih studija korišteni različiti instrumenti za prikupljanje podataka o problematičnom korištenju interneta, a prikazane brojke daju samo grubu sliku prevalencije. Na temelju toga nije moguće zaključiti o točnoj prevalenciji problematičnog korištenja interneta, već je potrebno dogovoriti koncept i kriterije za njegovu procjenu.

1.2.2. Problematično korištenje interneta u adolescenciji

Iako se s problematičnim korištenjem interneta suočavaju i odrasli, adolescenti su uvjerljivo najrizičnija dobna skupina za razvoj problematičnog korištenja (Carbonell i sur.,

2012; Kaltiala-Heino i sur., 2004) jer oni koriste internet više od bilo koje druge skupine (Anderson i sur., 2017). Istraživanja (npr. Gómez i sur., 2017; Paulus i sur., 2022) su pokazala kako veći rizik imaju stariji adolescenti, no prekomjerno korištenje počinje već u ranijim razdobljima, što je posebno važno znati zbog što ranijeg prepoznavanja i mogućnosti prevencije problema.

Također, adolescenti su posebno ranjiva skupina jer se uz negativne posljedice problematičnog korištenja interneta svakodnevno suočavaju s izazovnim razvojnim zadacima (Anderson i sur., 2017). Adolescencija je razdoblje velikih promjena u djetetovom fizičkom, kognitivnom, emocionalnom i socijalnom razvoju i niti jedno razdoblje ne karakteriziraju tako brze promijene kao u adolescenciji (Steinberg i Silk, 2002). Neke od tih promjena događaju se uslijed promijene hormona posebno u ranoj adolescenciji kad povezanost hormona i raspoloženja dovodi do povećane iritabilnosti i agresivnosti kod dječaka i veće depresivnosti kod djevojčica (Buchanan i sur., 1992). Iako se manji dio brzih promjena raspoloženja u adolescenciji pripisuje hormonalnim promjenama, promjene raspoloženja usko su povezane s ponašanjem adolescenata, društvom, ali i ostalim situacijskim čimbenicima iz čega se može zaključiti da adolescenti češće mijenjaju raspoloženje od odraslih jer češće mijenjanju aktivnosti i kontekst od odraslih (Steinberg i Silk, 2002). Kao što je ranije navedeno, agresivnost kod dječaka, kao i depresivnost kod djevojčica rizični su čimbenici za razvoj problematičnog korištenja interneta (Ko i sur., 2009). Također, adolescencija, kao vrijeme u kojemu se pojedinci imaju češće promjene raspoloženja u odnosu na druga razdoblja, može biti vrijeme u kojem će češće posezati za internetom kako bi regulirali svoje raspoloženje koje je Caplan (2010) prepoznao kao jednu od sastavnica generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Uz promjene raspoloženja i korištenje interneta kako bi se isto reguliralo, razdoblje rane adolescencije osjetljivo je i po smanjenju samoregulacije. Neki autori (npr. LaRose i sur., 2003) nedostatak samoregulacije smatraju glavnom komponentom problematičnog korištenja interneta, a nestabilnost samoregulacije u adolescenciji još je jedan pokazatelj važnosti proučavanja upravo te skupine. Transverzalno i longitudinalno istraživanje djece u ranoj adolescenciji (učenika osnovne škole od 4. do 8. razreda) u Hrvatskoj pokazalo je smanjenje samoregulacije, odnosno poteškoće s korištenjem samoregulacijskih strategija, posebno u toj dobi u odnosu na razdoblje prije i kasniju adolescenciju (Brković i sur., 2012). Autorice tog hrvatskog istraživanja objašnjavaju te promjene povećanjem razvojnih zahtjeva u toj dobi nastalih uslijed fizičkih, kognitivnih, emocionalnih i socijalnih promjena te potrebom za

istovremeno odgovaranje na više zahtjeva iz okoline. Pretpostavljaju da uz povećane zahtjeve okoline raste i potreba za efikasnijom upotrebom samoregulacijskih strategija i njihovim restrukturiranjem što može dovesti do privremenog pada uspješnosti korištenja tih strategija. Navode kako je moguće da daljnjim razvojem, nakon upisivanja srednje škole dolazi do rekonsolidiranja uspješnih strategija i usvajanja novih što dovodi do poboljšanja samoregulacije u srednjoškolskom razdoblju.

Teorija koja ide u prilog i može objasniti nižu samoregulaciju, odnosno teže korištenje samoregulacijskih strategija kod djece u ranoj adolescenciji je fokalna teorija (Coleman, 1989). Fokalna teorija navodi kako adolescenti, budući da imaju veliku potrebu izaći iz stresnog razdoblja punog različitih izazova s relativnom stabilnošću, rješavaju izazove i probleme s kojima se susreću jedan po jedan. Odnosno, pojedinci su skloni usredotočiti svoju pozornost na određene aspekte svoje okoline i filtrirati druge informacije, te se od mnogo promjena s kojima se trebaju suočiti, adolescenti suočavaju s jednom koja je u središtu pozornosti. Manji broj adolescenata pokazuje probleme u prilagodbi koji se javljaju uslijed više razvojnih promjena s kojima se, zbog okolnosti u kojima žive, adolescenti moraju nositi odjednom (Kloep, 1999). To nošenje s više razvojnih izazova odjednom za adolescenta može uzrokovati puno stresa i potaknuti ga na nefunkcionalne načine suočavanja sa stresom, kao što je korištenje interneta za regulaciju raspoloženja nastalih uslijed stresnih situacija. Nastavno na navedeno, kod onih adolescenata kod kojih se javlja problematično korištenje interneta, moguće je da je došlo do problema u prilagodbi na promjene i nemogućnosti nošenja samo s jednom razvojnom promjenom s kojom se susreću, već se suočavaju s više njih odjednom. U tom slučaju, strategije samoregulacije nisu toliko učinkovite ili ih, zbog drugih poteškoća s kojima se susreću, ne koriste na adekvatan način.

Ipak, nisu samo razdoblje adolescencije ili neučinkovito korištenje strategija regulacije rizični čimbenici za razvoj problematičnog korištenja interneta. Dalje u tekstu bit će navedeni i ostali rizični i zaštitni čimbenici problematičnog korištenja interneta prepoznati u literaturi.

1.2.3. Rizični i zaštitni čimbenici problematičnog korištenja interneta

Iako je teško govoriti o uzrocima problematičnog korištenja interneta, većina istraživanja koja se bavila proučavanjem tog konstrukta bavila su se ispitivanjem čimbenika koji mogu predvidjeti pojavu problematičnog korištenja interneta. Te čimbenike moguće je podijeliti s

obzirom na to pospješuju li razvoj problematičnog korištenja interneta (rizični čimbenici) ili ga mogu prevenirati (zaštitni čimbenici).

Kao i kod prikaza prevalencije, važno je napomenuti kako su u istraživanjima korišteni različiti instrumenti za mjerenje problematičnog korištenja interneta što može predstavljati poteškoću u prepoznavanju rizičnih i zaštitnih čimbenika određenih problematičnih ponašanja vezanih za internet.

Kao što je vidljivo iz Tablice 1., rizični i zaštitni čimbenici podijeljeni su, za potrebe ovoga rada i preglednosti, s obzirom na to jesu li oni vezani uz individualne karakteristike djeteta, proizlaze iz odnosa djeteta s obitelji, vršnjacima i okolinom ili su izravno povezani s korištenjem mobitela i interneta.

Za razvoj problematičnog korištenja interneta, prema istraživanjima navedenim u Tablici 1., veći rizik imaju dječaci (npr. Chen i sur., 2015; Choo i sur., 2015; Gómez i sur., 2017; Hong i sur., 2014; Kormas i sur., 2011; Yu i Shek, 2013), stariji adolescenti (Gómez i sur., 2017; Paulus i sur., 2022), oni koji imaju visoku ekstraverziju (Thorsteinsson i Davey, 2014). Kod dječaka su se rizičnim pokazale viša agresivnost, dok je su kod djevojčica kao rizični čimbenici pronađeni problemi s pažnjom, poremećajem hiperaktivnosti i deficita pažnje (*engl. attention deficit hyperactivity disorder - ADHD*), socijalna fobija i depresija (Ko i sur., 2009), kao i lošije mentalno zdravlje (Ciarrochi i sur., 2016). Anksioznost, socijalna anksioznost, depresija (Cho i sur., 2013; Gámez-Guadix, 2014; Ko i sur., 2009), kao i negativne emocije za vrijeme COVID-19 pandemije (Paulus i sur., 2022) pokazali su se rizičnim čimbenicima za razvoj problematičnog korištenja interneta bez obzira na spol. Djeca i adolescenti smanjene samokontrole, smanjenje emocionalne regulacije, visoke impulzivnosti (Gentile i sur., 2011; Hong i sur., 2014) i niske samoefikasnosti (Hong i sur., 2014; Ko i sur., 2007), hostilnog ponašanja (Ko i sur., 2009; Stavropoulos i sur., 2015) i niskih akademskih rezultata (Chen i sur., 2015) također su u većem riziku za razvoj problematičnog korištenja interneta.

Kao čimbenici vezani uz odnose, rizični za razvoj problematičnog korištenja interneta, pokazali su se nesigurna privrženost roditeljima (Marci i sur., 2021), niska razina podrške od roditelja (Chen i sur., 2015), loše zadovoljstvo obiteljskim funkcioniranjem (niske razine prilagodbe, partnerstva, rasta, naklonosti i odlučnosti na skali Obiteljskog Apgara) i loš odnos roditelj-dijete (Boniel-Nissim i Sasson, 2018; Ko i sur., 2007), niže obrazovanje roditelja, rastava roditelja (Willoughby, 2008), kao i niska razina društvene prilagodbe djece među vršnjacima (Chen i sur., 2015).

Budući da se samo vrijeme korištenja interneta i uređaja digitalne tehnologije pokazalo rizičnim čimbenikom za razvoj problematičnog korištenja interneta (npr. Gómez i sur., 2017; Liu i sur., 2022; Paulus i sur., 2022), važno je istaknuti čimbenike povezane s korištenjem mobitela i interneta. Posjedovanje vlastitog mobitela prije 11 godine (Cebollero-Salinas i sur., 2022), korištenje interneta za potrebe online nastave (Liu i sur., 2022), korištenje interneta za komunikaciju i interaktivno igranje igrica (Kormas i sur., 2011), impulzivne online interakcije (Gámez-Guadix i sur., 2015), doživljavanje i vršenje elektroničkog nasilja (Gámez-Guadix i sur., 2013), kao i igranje video igrica (Ko i sur., 2007; Stavropoulos i sur., 2015) pokazalo se rizičnim za razvoj problematičnog korištenja interneta.

Iako samo odsustvo rizičnih čimbenika može predstavljati zaštitu za djecu i adolescente, u nekim istraživanjima pronađeni su i specifični zaštitni čimbenici koji mogu zaustaviti razvoj problematičnog korištenja interneta. Malobrojna istraživanja pokazala su kako viša angažiranost oko škole (Hong i sur., 2014; Yu i sur., 2015), visoka samoefikasnost (Hong i sur., 2014; Ko i sur., 2007), pozitivni razvoj adolescenata (Yu i Shek, 2013), kao i zadovoljene psihološke potrebe (Yu i sur., 2015) adolescenata mogu biti zaštitni čimbenici. Od odnosnih čimbenika, najvažnijim zaštitnim čimbenikom u istraživanjima pokazalo se obiteljsko okruženje u kojem se razgovara o korištenju interneta (van den Eijnden i sur., 2010; Yu i Shek, 2013).

Tablica 1. Rizični i zaštitni čimbenici problematičnog korištenja interneta

	Rizični čimbenici	Zaštitni čimbenici
Individualni	<ul style="list-style-type: none"> • spol: dječaci (npr. Chen i sur., 2015; Choo i sur., 2015; Gómez i sur., 2017; Hong i sur., 2014; Kormas i sur., 2011; Yu i Shek, 2013) • stariji adolescenti (Gómez i sur., 2017; Paulus i sur., 2022) • osobine ličnosti: visoka ekstraverzija (Thorsteinsson i Davey, 2014) • viša razina agresivnosti kod dječaka (Ko i sur., 2009) • problemi s pažnjom, ADHD, socijalna fobija i depresija kod djevojčica (Ko i sur., 2009) • lošije mentalno zdravlje kod djevojčica (Ciarrochi i sur., 2016) i negativne emocije za vrijeme COVID-19 pandemije (Paulus i sur., 2022) • anksioznost, socijalna anksioznost, depresija (Cho i sur., 2013; Gámez-Guadix, 2014; Ko i sur., 2009) • smanjena samokontrola, smanjena emocionalna regulacija, impulzivnost (Gentile i sur., 2011; Hong i sur., 2014) • niska samoefikasnost (Hong i sur., 2014; Ko i sur., 2007) • hostilno ponašanje (Ko i sur., 2009; Stavropoulos i sur., 2015) • niski akademski rezultati (Chen i sur., 2015) 	<ul style="list-style-type: none"> • viša angažiranost oko škole (Hong i sur., 2014; Yu i sur., 2015) • visoka samoefikasnost (Hong i sur., 2014; Ko i sur., 2007) • pozitivni razvoj adolescenata (Yu i Shek, 2013) • zadovoljene psihološke potrebe (Yu i sur., 2015)
Odnosni	<ul style="list-style-type: none"> • nesigurna privrženost prema roditeljima (Marci i sur., 2021) • niska razina podrške od roditelja (Chen i sur., 2015) • lošije zadovoljstvo obiteljskim funkcioniranjem i lošiji odnos roditelj-dijete (Boniel-Nissim i Sasson, 2018; Ko i sur., 2007) • niže obrazovanje roditelja, rastava roditelja (Willoughby, 2008) • niska razina društvene prilagodbe (Chen i sur., 2015) 	<ul style="list-style-type: none"> • obiteljsko okruženje u kojem se razgovara o korištenju interneta (van den Eijnden i sur., 2010; Yu i Shek, 2013)
Čimbenici povezani s korištenjem mobitela i interneta	<ul style="list-style-type: none"> • količina vremena provedena na internetu (npr. Gómez i sur., 2017; Liu i sur., 2022; Paulus i sur., 2022) • posjedovanje vlastitog pametnog telefona prije 11 godine (Cebollero-Salinas i sur., 2022) • korištenje interneta za online nastavu (Liu i sur., 2022) • korištenje interneta za komunikaciju i interaktivno igranje igrice (Kormas i sur., 2011) • impulzivne online interakcije (Gámez-Guadix i sur., 2015) • djeca koja su doživjela elektroničko nasilje i djeca koja su počinila elektroničko nasilje (Gámez-Guadix i sur., 2013) • igranje video igrice (Ko i sur., 2007; Stavropoulos i sur., 2015) 	

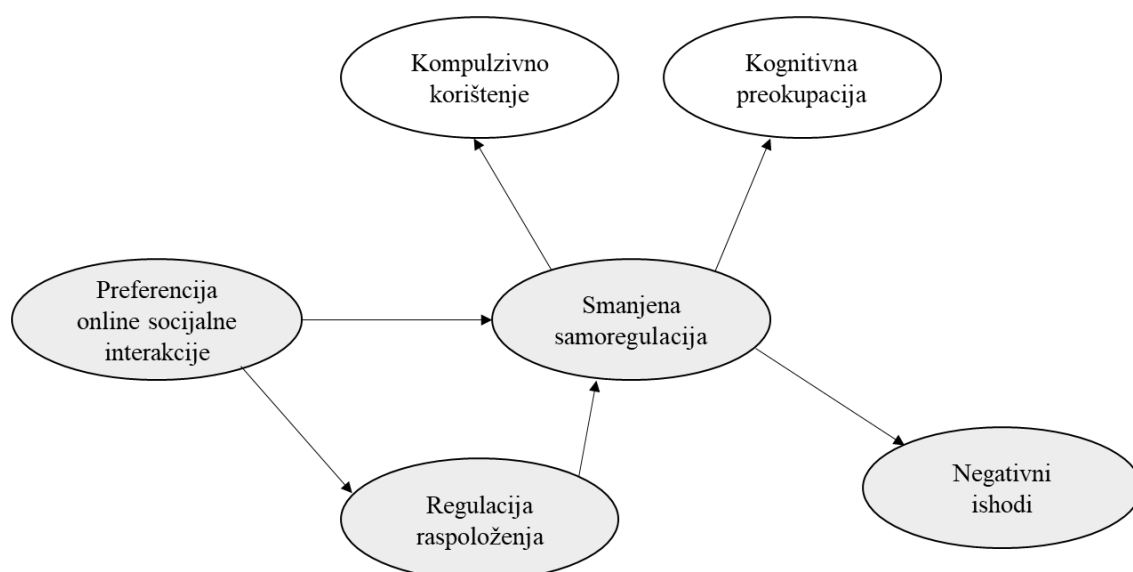
1.2.4. Model problematičnog korištenja interneta

U ovom radu konstrukt problematičnog korištenja interneta dalje će se odnositi na generalizirano problematično korištenje interneta. Kako bi razjasnio konstrukt generaliziranog problematičnog korištenja, Davis (2001) je postavio teorijsku osnovu, odnosno konstruirao kognitivno-bihevioralni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta (*engl. cognitive-behavioral model of generalized problematic Internet use*).

Kognitivno-bihevioralni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta (Davis, 2001) pretpostavlja da problematično korištenje interneta uključuje skup kognitivnih procesa kao što su opsesivne misli ili kognitivne distorzije te disfunkcionalna ponašanja poput korištenja interneta za opuštanje od stresa ili kompulzivnu upotrebu što rezultira nizom negativnih posljedica u različitim područjima života pojedinca. Davis (2001) navodi kako je generalizirano problematično korištenje interneta povezano sa socijalnim okruženjem pojedinca, odnosno nedostatak podrške obitelji ili prijatelja, kao i socijalna izolacija, mogu dovesti do generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Ono podrazumijeva provođenje abnormalne količine vremena na internetu bez određene svrhe, a jedna od važnih komponenti za razvoj i održavanje generalnog problematičnog korištenja interneta je prokrastinacija, jer pojedinci zbog korištenja interneta odgađaju svoje obveze (Davis, 2001). Proučavajući model i negativne posljedice problematičnog korištenja interneta, neki autori (npr. Akin, 2012; Anderson, 2001) zaključili su kako problematično korištenje interneta najčešće ima negativne posljedice na svakodnevno funkcioniranje, odnose i emocionalnu dobrobit pojedinca te je povezano s online socijalnim odnosima (Caplan i High, 2011; Morahan-Martin, 2008). Proučavanje konstrukta problematičnog korištenja iz perspektive uzroka, ponašanja i posljedica, dovelo je do mogućnosti prepoznavanja problematičnih misli, ponašanja i ishoda i prije nego se može govoriti o „težem“ terminu ovisnosti ili bolesti (Caplan i High, 2011), dok istraživanja ne utvrde pouzdanije podatke o toj vrsti ovisnosti (Ioannidis i sur., 2019).

Davis (2001) je pretpostavio kako psihosocijalni problemi, kao što su usamljenost ili depresija, čine adolescente osjetljivijim za javljanje problematičnih misli i ponašanja povezanih s internetom, što u konačnici rezultira negativnim ishodima. Taj zaključak potaknuo je različite autore (Caplan, 2010; Gámez-Guadix i sur., 2013; Gámez-Guadix i sur., 2012) da postave i provjere model (Slika 1.) utemeljen na kognitivno-bihevioralnoj teoriji koji podrazumijeva niz povezanih komponenti problematičnog korištenja interneta, a one su: preferencija online socijalne interakcije (*engl. preference for online social interaction*), regulacija raspoloženja (*engl. mood regulation*), smanjene samoregulacije [*engl. deficient self-regulation*; koja

podrazumijeva kognitivnu preokupaciju (*engl. cognitive preoccupation*) i kompulzivna ponašanja (*engl. compulsive behavior*) i negativne ishode (*engl. negative outcomes*). Preferencija online socijalne interakcije predstavlja uvjerenje da su odnosi putem interneta sigurniji, ugodniji i manje prijeteći od interakcija licem u lice (Caplan, 2003; Morahan-Martin i Schumacher, 2003). Ova komponenta pokazala se povezana s ostalim aspektima problematičnog korištenja interneta kao što su regulacija raspoloženja te kognitivna preokupacija i kompulzivna ponašanja (Caplan, 2010). Druga komponenta je regulacija raspoloženja koja se odnosi na korištenje interneta u svrhu smanjenja anksioznosti, osjećaja izolacije ili negativnih osjećaja (Gámez-Guadix i sur., 2015). Oni adolescenti koji prekomjerno koriste internet navode kako češće koriste internet za ublažavanje osjećaja tuge, tjeskobe ili usamljenosti od onih koji rjeđe koriste internet (Muñoz-Rivas i sur., 2010). Treća komponenta problematičnog korištenja interneta je smanjena samoregulacija koja uključuje kognitivnu preokupaciju (opsesivne misli o internetu) i kompulzivna ponašanja (Caplan, 2010), a neki od autora (npr. LaRose i sur., 2003) ju smatraju glavnom komponentom ovog konstrukta. Kognitivna preokupacija se odnosi na nefunkcionalne obrasce misli oko korištenja interneta i kognitivno opravdanje opsesija povezanih s korištenjem interneta (Li i sur., 2010), dok se kompulzivna ponašanja odnose na nemogućnost nadzora i kontrole vremena korištenja interneta (Young, 2005). Konačno, problematično korištenje interneta karakterizirano je pojavom negativnih ishoda i posljedica u svakodnevnom životu pojedinca, poput problema u školi, međuljudskih problema i povlačenja iz stvarnih društvenih aktivnosti (Junghyun i sur., 2009; Morahan-Martin, 2007; Muñoz-Rivas i sur., 2010).

Slika 1. Model generaliziranog problematičnog korištenja interneta (Caplan, 2010)

Caplan (2010) je postavljenim modelom (Slika 1.) pretpostavio da oni pojedinci koji preferiraju online interakciju češće će, u situacijama kojima trebaju regulirati svoje raspoloženje, koristiti digitalne uređaje kako bi ostvarili komunikaciju i dobili podršku. Autor (Caplan, 2010) pretpostavlja i da pojedinci koriste online interakcije jer im interakcije licem u lice predstavljaju veliki stres i upravo kako bi regulirali taj neugodni osjećaj sve više koriste online način komunikacije. Nastavno na to, u postavljenom modelu preferencija za online interakcijom predviđa korištenje interneta za regulaciju raspoloženja. Također, autor (Caplan, 2010) je pretpostavio kako preferencija online socijalne interakcije izravno predviđa i smanjenu samoregulaciju koju opisuje kao kompulzivno korištenje interneta i kognitivnu preokupaciju. Sljedeća izravna veza pretpostavljena u modelu je ona između korištenja interneta za regulaciju raspoloženja koja dovodi do smanjene samoregulacije. Neki autori (npr. LaRose i sur., 2003; Lee i Perry, 2004) navode kako do problematičnog kompulzivnog korištenja dolazi kad pojedinci koriste internet kako bi smanjili stres, usamljenost, depresiju ili anksioznost. Iako korištenje interneta za neke pojedince zaista može biti korisno u opuštanju i smanjenju stresa, kod nekih pojedinaca pretjerano korištenje može dovesti do kompulzivnih ponašanja i kognitivne preokupacije koja onda može dovesti do negativnih ishoda (Caplan, 2010). Nastavno na to, smanjena samoregulacija predviđa negativne ishode nastale problematičnim korištenjem interneta koje uključuje kompulzivno korištenje i kognitivnu preokupaciju. Caplan (2010) je pretpostavio i neke neizravne učinke unutar modela (Slika 1.), odnosno pozitivnu neizravnu povezanost između preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator djeluje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja. Također, pretpostavio je i pozitivnu neizravnu povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator djeluje smanjena samoregulacija. Konačno, autor (Caplan, 2010) je pretpostavio pozitivnu neizravnu povezanost korištenja interneta za regulaciju raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator djeluje smanjena samoregulacija.

Opisani model šire i jasnije objašnjava fenomen problematičnog korištenja interneta od same ovisnosti o internetu. Neki istraživači (npr. Probiez i sur., 2020) navode kako je model generaliziranog problematičnog korištenja posebno važan za prevenciju jer već uočavanje i malog problema u funkcioniranju može potaknuti bržu implementaciju programa i prevenciju daljnjeg razvoja problema. Odnosno, prepoznavanjem preferencije online socijalne interakcije kod adolescenata moguće je prevenirati pojavu korištenja interneta za regulaciju raspoloženja, kao i moguće negativne ishode korištenja interneta. Također, model nije usmjeren samo na

vrijeme provedeno u korištenju interneta, već i druge kognitivne i ponašajne komponente koje omogućuju šire viđenje cijelog problema (Proberz i sur., 2020).

Kao što je već navedeno, na Slici 1. prikazan je model generaliziranog problematičnog korištenja kojeg je konstruirao Caplan (2010) na temelju kojeg je konstruiran instrument, odnosno Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (*engl. Generalized Problematic Internet Use Scale 2, GPIUS2*, Caplan 2010). Skala se sastoji od 15 čestica, po tri za svaku od komponenti koju mjeri (preferenciju online socijalne interakcije, regulaciju raspoloženja, kompulzivno korištenje, kognitivnu preokupaciju i negativne ishode). Sudionici procjenjuju svoje slaganje s česticama na skali od 1 do 7, a viši rezultat predstavlja više razine problematičnog korištenja.

Caplanov model provjeren je u različitim istraživanjima u svijetu i Europi na uzorku adolescenata i odraslih. Istraživanja iz Portugala (Assunção i Matos, 2017) i Španjolske (Gámez-Guadix i sur., 2015; Marzo i sur., 2022) s adolescentima prosječne dobi 14 godina, potvrdila su faktorsku strukturu pretpostavljenog modela, kao i zadovoljavajuću pouzdanost Skale generaliziranog problematičnog korištenja 2 (GPIUS 2). U istraživanjima u Španjolskoj (Gámez-Guadix i sur., 2015; Marzo i sur., 2022), uz provjeru mjernog modela i faktorske strukture, autori su provjerili strukturalni model, odnosno sve izravne i neizravne učinke između komponenti unutar modela. Isti autori provjerili su model posebno na uzorku dječaka i djevojčica te su pronašli kako je instrument jednako primjenjiv i za dječake i za djevojčice (Marzo i sur., 2022). U istraživanju u Japanu s 291 odraslih (Yoshimura i sur., 2022), provedbom eksploratorne faktorske analize dobivena je podjednaka faktorska struktura onoj koju je pretpostavio autor te se pokazala dobra konstruktiva valjanost modela. Također, skala je pokazala i zadovoljavajuće vrijednosti koeficijenta unutarnje konzistencije što ukazuje na zadovoljavajuću pouzdanost skale (Yoshimura i sur., 2022). Još jedno istraživanje s 523 odraslih u Poljskoj (Proberz i sur., 2020) pokazalo je dobru konstruktivnu valjanost modela, kao i zadovoljavajuću pouzdanost Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2.

U Hrvatskoj do sada model nije provjeren iako je u nekim diplomskim radovima (npr. Buconjić, 2018; Kolovrat, 2021) korištena Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 na uzorku odraslih koja se pokazala pouzdanom.

1.2.5. Programi prevencije problematičnog korištenja interneta

Unatoč porastu problematičnog korištenja interneta, pregledom literature za potrebe ovoga rada prepoznato je kako nedostaje programa prevencije, kao i podataka o učinkovitim programima koji su do sada provedeni. Tako, na primjer, pregledom baza programa kao što su *Blueprints (The Blueprints for Healthy Youth Development)* i *Xchange prevention registry* nije pronađen niti jedan preventivni program usmjeren isključivo problematičnom korištenju interneta. Ipak, postoje neki radovi koji opisuju dosadašnje preventivne strategije i programe koji postoje, kao i smjer budućih programa, te će isti biti prikazani u nastavku.

Autori više istraživanja (Ke i Wong, 2018; Saletti i sur., 2021) navode kako u području problematičnog korištenja interneta nedostaje programa univerzalne prevencije te je više razvijeno područje indicirane prevencije za pojedince koji već pokazuju prve znakove problematičnog korištenja interneta, odnosno tretmana kada je problem već razvijen. Programi na univerzalnoj razini prevencije usmjereni su prevenciji razvoja problema kod svih pojedinaca, selektivna prevencija je za pojedince u čijem okruženju je prisutan neki od rizika za razvoj nekog rizičnog ponašanja, dok je indicirana prevencija namijenjena onim pojedincima koji već pokazuju prve znakove rizičnog ponašanja (EUPC, 2020). Dalje u tekstu bit će prikazani oni programi koji su usmjereni prevenciji generaliziranog problematičnog korištenja interneta kod djece u dobi od 10 do 18 godina.

Uysal i Balci (2018) prikazali su Program zdravog korištenja interneta (*engl. Healthy Internet Use Program*) proveden u Turskoj s 84 učenika u dobi od 11 do 16 godina. Učenici su bili slučajno raspoređeni u grupu koja je sudjelovala u intervenciji i kontrolnu grupu bez intervencije. Cilj programa bio je smanjiti problematično korištenje interneta djelovanjem na osobne (zdrave navike korištenja interneta), ponašajne (razvoj zdravog životnog stila, učenje bolje organizacije dnevnih aktivnosti) i okolinske čimbenike (povećavanje svjesnosti roditelja o ispravnom modeliranju ponašanja korištenja interneta). Učenici su sudjelovali u osam radionica (40-80 minuta) kroz tri mjeseca, a glavni nalazi pokazuju smanjenje razina problematičnog korištenja interneta mjenog Skalom internetske ovisnosti (*engl. Internet Addiction Scale, IAS*) nakon programa kod grupe koja je pohađala program. Smanjenje je bilo prisutno i do devet mjeseci nakon provedbe programa (Uysal i Balci, 2018).

Još jedan preventivni program koji je pokazao učinke na smanjenje problematičnog korištenja interneta proveden je u Sjevernoj Koreji sa 79 učenika u dobi od 13 do 15 godina (Yang i Kim, 2018). Ciljevi programa bili su, kroz deset radionica, povećati samokontrolu i samoeфикаsnost kako bi se smanjila ovisnost o internetu, kao i vrijeme koje učenici provode na

internetu. Glavni nalazi pokazuju kako je samoefikasnost i samokontrola značajno porasla nakon programa kod one skupine učenika koja je pohađala program. U istoj grupi pronađeno je i smanjenje razine ovisnosti o internetu kao i vremena koje su provodili u korištenju interneta (Yang i Kim, 2018). Navedeni programi pokazuju važnost usmjeravanja preventivnih programa na adolescente, koji su ujedno i pojedinci u riziku, ali isto tako važno je osnaživanje roditelja i okoline kako bi učinkovitost programa bila što veća.

Program „Connected www.Worlds” proveden u Njemačkoj s 1879 učenika u dobi od 10 do 14 godina, za cilj je imao kroz poboljšanje medijske pismenosti među učenicima, poboljšati zdrave navike i smanjiti vrijeme provedeno u igranju igrica i korištenju interneta (Walther i sur., 2014). Radilo se o univerzalnoj preventivnoj intervenciji u kojoj su učenici u četiri radionice radili na razvoju kritičkog mišljenja o sadržajima i aktivnostima na internetu, a radionice je pohađala samo intervencijska grupa. Autori (Walther i sur., 2014) navode kako je učinkovitost programa vidljiva u ishodima kontrolne grupe (nije pohađala program) i njihovom prosječnom povećanju rezultata na upitniku ovisničkog korištenja interneta (*engl. Addictive internet use, ISS*) kroz tri vremenske točke (na početku, nakon programa i nakon godinu dana), dok promjene kod eksperimentalne grupe nisu zabilježene.

U radu Ke i Wonga (2018) prikazan je preventivni program problematičnog korištenja interneta proveden s 45 učenika u dobi od 13 do 18 godina u Maleziji. Program koji su proveli i evaluirali njegovu učinkovitost, sastojao se od radionica usmjerenih jačanju vještina socijalne interakcije, kao i učenju načina za nošenje sa stresom i smanjenja socijalne anksioznosti. Svoje metode autori (Ke i Wong, 2018) su temeljili na postavkama kognitivno bihevioralne teorije i razumijevanju problematičnog korištenja interneta kao rezultata problema u području misli i ponašanja. Sudionici programa ispunjavali su upitnike vezane uz njihovo problematično korištenje interneta, depresiju, anksioznost, stres i strah od socijalnih interakcija, prije programa, neposredno i mjesec dana nakon programa. Učinkovitost programa ogledala se u smanjenju svih navedenih mjera neposredno nakon, kao i mjesec dana nakon pohađanja programa (Ke i Wong, 2018).

Pretraživanjem literature i radova o učinkovitim preventivnim programima, u Hrvatskoj nisu pronađeni preventivni programi usmjereni isključivo na smanjenje problematičnog korištenja interneta. No, vrijedno je spomenuti projekt „Alati za moderno doba“ prof. dr. sc. Nevena Ricijaša i suradnika, projekt usmjeren obučavanju stručnih suradnika i nastavnika u osnovnim školama za provedbu programa kako bi zaštitili djecu i mlade od rizičnih ponašanja na internetu. „Alati za moderno doba“ znanstveno je utemeljen program usmjeren na učenike

sedmih i osmih razreda osnovnih škola. Program je usmjeren na razvoj socijalno-emocionalnih vještina, s posebnim naglaskom na učenje donošenja odluka, nošenja sa stresom i emocijama, održavanju odnosa i razumijevanju društvenih odnosa u fizičkom i virtualnom okruženju (Hrvatski Telekom, 2023). No, mnoge organizacije na svojim internetskim stranicama osvještavaju roditelje o važnosti prevencije ovisnosti o internetu i njegovoj problematičnoj uporabi. Primjerice, na stranicama Zavoda za javno zdravstvo Dubrovnika i Zadra (Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije, n.d.; Zavod za javno zdravstvo Zadar, n.d.), moguće je pronaći tekstove u kojima je definirana ovisnost o internetu, znakovi koji upućuju na ovisnost o internetu, kao i savjeti roditeljima kako mogu pomoći u prevenciji ovisnosti o internetu kod svoje djece. Također, na stranicama psihološkog centra Tesa nalazi se tekst o tome kako zaštititi adolescente od ovisnosti o internetu, u kojem se navode odgojna načela i savjeti za roditelje koji im mogu pomoći u komunikaciji s djecom (Tesa, n.d.). Povodom Dana sigurnijeg interneta, Centar za sigurniji internet objavio je tekst s vremenskim preporukama za korištenje ekrana za djecu različite dobi, kao i ponašanja djece na internetu koja mogu biti opasna (Centar za sigurniji internet, 2022).

Ipak, važnost postojanja preventivnih programa vezanih uz problematično korištenje interneta u Hrvatskoj je prepoznata i od Hrvatskog sabora, koji je u veljači 2023. godine donio Nacionalnu strategiju djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine, u kojoj se nalaze posebne smjernice za ovisnost o internetu. U Nacionalnoj strategiji je navedeno kako je uz ovisnosti o legalnim i ilegalnim tvarima, potrebno obuhvatiti i ponašajne ovisnosti kao što je patološko kockanje, kompulzivna upotreba interneta i ovisnost o računalnim igrama. Navode kako je potrebno generirati sveobuhvatne mjere, odnosno razvijati preventivne programe prevencije ovisnosti i ponašajnih ovisnosti na svim razinama (univerzalne, selektivne i indicirane), kao i razini lokalne zajednice (Hrvatski sabor, 2023).

Saletti i suradnici (2021) navode kako je problem s konceptualizacijom i definicijom pojma problematičnog korištenja interneta jedan od važnijih problema nedostatka preventivnih programa. Ne podrazumijevaju sva ponašanja vezana uz problematično korištenje kriterije psihološke ovisnosti, te je važno prilagoditi programe i s obzirom na karakteristike problematičnog ponašanja vezanog uz internet, kao i s obzirom na ishode koje doživljavaju pojedinci (Saletti i sur., 2021).

1.3. Neo-ekološka teorija

Internet za djecu i adolescente može biti mjesto odmora, zabave i socijalizacije, ali ako njegovo korištenje postane prekomjerno i odražava se u negativnim ishodima na svakodnevicu, može biti jako opasno. Upravo su zato neki od autora (npr. Atwood i sur., 2017; Pempek i McDaniel, 2016) korištenje interneta postavljali na kontinuum na kojem je, s jedne strane zdravo/adaptivno korištenje interneta, a s druge ovisnost o internetu. Prepostavili su kako se korištenje interneta može mijenjati (od problematičnog korištenja do adaptivnog) kroz vrijeme, ali i s obzirom na okolinu u kojoj pojedinac odrasta, odnosno ima li oko sebe više rizičnih ili zaštitnih čimbenika za razvoj problematičnog korištenja interneta. Navedeno je moguće promatrati kroz neo-ekološku teoriju (Navarro i Tudge, 2022), koja je prilagodba teorije ekoloških sustava koju je razvio Bronfenbrenner (1977). Neo-ekološka teorija je postavljena kako bi se razumio razvoj pojedinca u digitalno doba, a posebno je primjenjiva u onim istraživanjima u kojima se ispituju učinci digitalne tehnologije na život adolescenata (Navarro i Tudge, 2022).

Bronfenbrenner (1977) je pretpostavio kako je svaki pojedinac dio šire okoline u kojoj se nalazi, te da dobrobit i razvoj pojedinca ovisi i o tome kako različiti okolinski sustavi funkcioniraju međusobno (Bronfenbrenner i Morris, 1998). Za razvoj pojedinca ključni su proksimalni procesi, odnosno interakcije i aktivnosti koje se odvijaju u neposrednom okruženju pojedinca. Okruženje pojedinca, u čijem je on središtu, sastoji se od sustava koji se međusobno preklapaju i nalaze jedan unutar drugoga. Sustavi koji se nalaze oko pojedinca su mikrosustav, mezosustav, egzosustav te makrosustav. Mikrosustav predstavlja odnos između djeteta i izravnih utjecaja na dijete (obitelj, susjedstvo, vršnjaci, škola). Mezosustav obuhvaća međusobnu povezanost većih okruženja u kojima se nalazi dijete te on, na primjer, uključuje interakciju između obitelji, škole i vršnjaka. Bronfenbrenner (1977) egzosustav definira kao proširenje mezosustava na socijalne strukture koje mogu biti formalne i neformalne te one same po sebi ne uključuju osobu u razvoju, ali imaju učinak na tu osobu. Na primjer, za dijete to je povezanost doma i mjesta gdje rade roditelji. Konačno, makrosustav obuhvaća skup uvjerenja i ponašanja koji su karakteristični za neki veći društveni sustav kao što je kultura, supkultura ili drugi širi društveni kontekst. Makrosustav je stabilniji od drugih sustava, ali se može mijenjati kako se društvo mijenja (Bronfenbrenner, 1992). Već navedena važna komponenta razvoja jest i vrijeme u kojem se razvoj odvija, ono se nalazi u posebnom sustavu kojeg autori (Bronfenbrenner i Morris, 1998) nazivaju kronosustav.

Glavna postavka neo-ekološke teorije jest da se pojedinac razvija u dva mikrosustava, fizičkom i virtualnom (Navarro i Tudge, 2022). Virtualni mikrosustav definiran je kao „obrazac aktivnosti, društvenih uloga i međuljudskih odnosa, koje doživljava osoba u razvoju na određenoj digitalnoj platformi, s posebnim relacijskim i simboličkim značajkama koje pozivaju, dopuštaju ili sprječavaju angažman u proksimalnim procesima unutar tog okruženja“ (Navarro i Tudge, 2022, str. 4). Interakcije i aktivnosti u virtualnom mikrosustavu mogu se odvijati u stvarnom vremenu (npr. online nastava), ali i u odgođenom (npr. gledanje edukativnih videa), što za adolescente može predstavljati puno prilika za učenje. Dostupnost interneta jedna je od ključnih za proksimalne procese adolescenata jer omogućuje komunikaciju i s onima koji su fizički udaljeni, kao i mogućnost interakcije s velikim brojem ljudi (Navarro i Tudge, 2022).

Aktivnosti i interakcije u virtualnom sustavu, koje stvaraju i održavaju digitalne platforme, mogu oblikovati procese i ponašanja u fizičkom mikrosustavu, budući da su mikrosustavi međusobno povezani i pojedinac se u isto vrijeme razvija u oba sustava (Navarro i Tudge, 2022). Tako problematično ponašanje u virtualnom mikrosustavu može oblikovati problematične razvojne ishode adolescenta u njegovom fizičkom mikrosustavu (Dworkin i sur., 2023). Budući da pojedinac i okolina utječu jedno na drugo na dvosmjernan način, virtualni mikrosustav u kojem se nalazi pojedinac može utjecati na njegov fizički mikrosustav koji se odnosi na roditelje. Također, može se pretpostaviti kako roditelji, kao važni čimbenici djetetova razvoja mogu imati izravne i neizravne učinke na razvojne ishode vezane uz djetetovo korištenje interneta, ali i na samo njegovo korištenje (virtualni mikrosustav). Jedan od načina roditeljskog utjecaja je i roditeljska medijacija, kojom roditelji i skrbnici, nadziru i ograničavaju korištenje interneta kod djece i adolescenata. Tako oni mogu osigurati ravnotežu između vremena koje dijete provodi na internetu i drugih važnih aspekata njihovog života što može predstavljati zaštitne čimbenike razvoja problematičnog korištenja interneta.

1.4. Roditeljska medijacija

Kao što je već navedeno, prema teoriji socijalizacije, roditelji su prvi agenti djetetove socijalizacije te igraju ključnu ulogu u oblikovanju djetetovih stavova i ponašanja (Maccoby, 2007). Prema tome, roditelji su ti koji poučavajući dijete o sigurnom i odgovornom korištenju uređaja digitalne tehnologije i interneta oblikuju djetetove stavove i ponašanja o istom (Livingstone, 2014), a u literaturi se to naziva roditeljska medijacija.

Roditeljska medijacija (*engl. Parental mediation*) odnosi se na način na koji roditelji omogućuju djetetu korištenje i pristup digitalnim tehnologijama i posredovanje tog korištenja (Clark, 2011), odnosno sve strategije koje roditelji koriste za kontrolu, nadzor ili tumačenje sadržaja (Warren, 2001). Roditelji koriste različite komunikacijske strategije kako bi ublažili negativne učinke digitalnih medija na život njihove djece, kao i povećali dobre strane korištenja, što je ujedno i cilj roditeljske medijacije (Livingstone i Helsper, 2008). Nastavno na to, teorijski okvir roditeljske medijacije vezan je uz učinke digitalnih medija i teoriju obrade informacija, kao i teoriju interpersonalne komunikacije koja objašnjava kako interpersonalna komunikacija između roditelja i djece smanjuje negativne učinke medija na djecu (Clark, 2011). Također, Clark (2011) pretpostavlja da interakcija i komunikacija o medijima koja se događa između roditelja i djeteta ima ključnu ulogu u socijalizaciji djece u društvo.

Prvotno, roditeljska medijacija istraživana je s obzirom na djetetovo gledanje televizije i rane studije (npr. Nathanson, 1999; Warren, 2003) pokazale su tri glavne strategije roditeljske medijacije: restriktivnu medijaciju (*engl. restrictive mediation*), aktivnu medijaciju (*engl. active mediation*) i zajedničko korištenje (*engl. co-viewing*). Restriktivna medijacija odnosi se na prakse koje uključuju ograničavanje vremena djetetovog korištenja (gledanja televizije) ili ograničavanje sadržaja koje dijete gleda. Aktivna medijacija odnosi se na razgovor o sadržaju programa koji mogu biti primjereni ili neprijemni (pozitivni ili negativni) za dijete. Zajedničko korištenje (gledanje) odnosi se, kao što i sam izraz kaže, na zajedničko gledanje televizije roditelja i djece (Nathanson, 1999; Warren, 2003).

Kao što je navedeno, istraživanja roditeljske medijacije bila su usmjerena na proučavanje roditeljske medijacije u kontekstu gledanja televizije, kao najčešće korištenog medija toga vremena, te su istraživanja bila usmjerena na djecu predškolske i rane školske dobi. Clark (2011) vidi nedostatak u provedbi istraživanja samo na mlađoj djeci jer smatra da bi se istraživanja trebala provoditi i s adolescentima zato što u adolescentskoj dobi postoje promjenjivi zahtjevi odnosa roditelja i djeteta jer roditelji više nisu jedina okolina na koju adolescenti usmjeravaju svoju pažnju i djelovanje. Također, razvojem i dolaskom novih digitalnih medija i uređaja, mnogi autori (npr. Livingstone i Helsper, 2008; Eastin i sur., 2006; Livingstone, 2007; Livingstone i Bober, 2006) prepoznali su ograničenja istraživanja isključivo u kontekstu gledanja televizije, te su svoja istraživanja usmjerili na proučavanje roditeljske medijacije u kontekstu korištenja interneta adolescenata, kao i drugih uređaja digitalne tehnologije.

Livingstone i suradnici (Livingstone i Helsper, 2008; Livingstone i sur., 2011; Livingstone i sur., 2017) proučavali su roditeljsku medijaciju u kontekstu korištenja interneta u kojoj navode pet tipova koji karakteriziraju roditeljske stilove medijacije dječjeg korištenja interneta, a to su: aktivna medijacija korištenja interneta (*engl. active mediation of Internet use*), restriktivna medijacija (*engl. restrictive mediation*), aktivna medijacija internetske sigurnosti (*engl. active mediation of Internet safety*), nadzor (*engl. monitoring*) i tehnička kontrola (*engl. technical controls*). U ovom slučaju aktivna medijacija korištenja interneta predstavlja razgovor roditelja i djeteta o korištenju medija i interneta. Restriktivna medijacija obuhvaća roditeljska ograničenja vremena provedenog u korištenju i sadržaja na internetu. Aktivna medijacija internetske sigurnosti, kao i samo aktivna medijacija uključuje razgovor roditelja i djeteta, ali ovdje isključivo o sadržajima i sigurnosti djeteta na internetu. Nadzor podrazumijeva roditeljsko provjeravanje stranica koje dijete posjećuje, dok se tehnička kontrola odnosi na aplikacije i alate kojima je moguće nadgledati i ograničiti sadržaje ili vrijeme koje dijete provodi na internetu (Chang i sur., 2019; Livingstone i sur., 2011).

Još je nekoliko autora ispitalo kategorizaciju roditeljske medijacije. Za razliku od autora koji su zajedničko korištenje definirali kao zajedničko korištenje uređaja digitalne tehnologije bez komunikacije roditelja i djece, Chaudron i suradnici (2018) u kvalitativnom istraživanju s roditeljima i djecom do 8 godina, zajedničko korištenje svrstavaju u aktivnu medijaciju koja podrazumijeva aktivnost djece u potrazi za pomoći od roditelja u korištenju nekih uređaja ili igranju igrice. Ostali načini zajedničkog korištenja podrazumijevaju obiteljske aktivnosti kao što je korištenje *Skypea* ili *FaceTimea* u komunikaciji s članovima obitelji, zajedničko gledanje videa na *YouTubeu* i obiteljsko korištenje društvenih mreža kao što je *Facebook* ili *WhatsApp*. Takve aktivnosti omogućavaju djetetu da usvoji pravila na nenametnuti način i nauče kako koristiti aplikacije i stranice, a roditelji ih u tim trenucima ne moraju izravno poučavati nekim vještinama (Chaudron i sur., 2018). Slično tome, autori Kutrovatz i suradnici (2018) u svojem istraživanju, uz restriktivnu, aktivnu strategiju i nadzor, uvode i strategiju poštovanja u kojoj roditelji poučavaju djecu kako da se ponašaju na nezavisan i odgovoran način kako bi se izbjegle roditeljske intervencije oko korištenja interneta. Autori (Kutrovatz i sur., 2018) navode kako to nije dio aktivne strategije već roditelji radije djeci pokazuju pozitivan primjer i žele da djeca slijede njihove načine korištenja interneta, a time im daju dovoljno autonomije koja im je nužna u dobi adolescencije. Nagy i suradnici (2022) proveli su istraživanje s 1000 roditelja djece u dobi od 12 do 16 godina o njihovoj percepciji roditeljske medijacije te su dobili četiri strategije: balansiranu medijaciju (*engl. balancing*

mediation), *ad hoc* medijaciju (*engl. ad hoc mediation*), restrikcije (*engl. restriction*) i dopuštanje (*engl. permission*). Balansirana medijacija podrazumijeva aktivnu ulogu roditelja u pregovaranju o primjerenom korištenju tehnologije djece, kao i nadgledanje njihove aktivnosti. *Ad hoc* strategiju karakterizira manja aktivna roditeljska uloga jer roditelji ne razmišljaju o primjerenosti uporabi, ali sukobi oko korištenja tehnologije su prisutni i roditelji povremeno zabranjuju djeci korištenje. Dopuštanje se odnosi na nedostatak uključenosti roditelja u posredovanje korištenja tehnologije, dok se četvrti pristup, odnosno restrikcije, kao i u dosadašnjim istraživanjima odnosi na kontroliranje sadržaja i vremena korištenja tehnologije koje često dovodi do sukoba između roditelja i djece (Nagy i sur., 2022).

Iako rijetka, postoji i nekoliko istraživanja roditeljske medijacije s roditeljima, djecom i adolescentima u Hrvatskoj. Istraživanje koje su provele Dropulić i Batarelo Kokić (2021) s 309 učenika od 5. do 8. razreda osnovne škole o percepciji roditeljskog korištenja strategija roditeljske medijacije pronašli su kako učenici podjednako i prosječnim procjenjuju korištenje aktivne i restriktivne medijacije, kao i roditeljskog nadzora. U istraživanju provedenom 2020. godine s roditeljima djece u dobi od 3 do 14 godina o promjeni korištenja pravila i strategija roditeljske medijacije u vremenu mjera donesenih zbog pandemije bolesti COVID-19, pronađeno je kako je došlo do malih promjena, pri čemu je većina roditelja i prije postavila pravila oko korištenja uređaja digitalne tehnologije (Kotrla Topić i sur., 2021). Iako u navedenom istraživanju nije bio cilj utvrditi učestalost strategija roditeljske medijacije i postojanja pravila oko korištenja uređaja digitalne tehnologije, autorice (Kotrla Topić i sur., 2021) su pronašle kako je više od 50% obitelji navodilo kako je koristilo strategije roditeljske medijacije [npr. „Kod kuće uopće nema upotrebe digitalne tehnologije u nekim situacijama (npr. za vrijeme obroka)“] i prije izvanrednih uvjeta i zatvaranja uslijed mjera pandemije bolesti COVID-19. Kvalitativno istraživanje s 31 roditeljem i 31 djetetom u dobi od 8 do 15 godina o percepciji korištenja strategija roditeljske medijacije pokazalo je kako i roditelji i djeca prepoznaju četiri strategije roditeljske medijacije: aktivnu medijaciju (uključujući i zajedničko korištenje), restriktivnu medijaciju, roditeljski nadzor i tehničku medijaciju (Kotrla Topić i sur., 2023). Iako su roditelji i djeca prepoznali jednake strategije i opisivali ih na sličan način, pronađene su i neke razlike u percepciji strategija između roditelja i djece. Autorice tog istraživanja (Kotrla Topić i sur., 2023) su prepoznale kako djeca ne prepoznaju jasna pravila na način na koji ih roditelji predstavljaju. Također, aktivnu medijaciju djeca većinom opisuju kao zajedničko korištenje, dok roditelji aktivnu medijaciju vide kao objašnjavanje dobrih i loših strana korištenja digitalne tehnologije. Roditelji su navodili teškoće oko korištenja roditeljske

medijacije, kao i potrebu usklađivanja djetetovog korištenja digitalne tehnologije i drugih obaveza (Kotrla Topić i sur., 2023).

I neka strana istraživanja bavila su se razlikama u percepciji roditeljske medijacije iz perspektive roditelja i djece, pri čemu su te razlike bile u procjenama učestalosti korištenja određene strategije, a ne u prepoznavanju različitih strategija. Na primjer, u istraživanju koje su proveli Livingstone i Bober (2004) s roditeljima i djecom u dobi od 9 do 19 godina pokazala su da 35% djece procjenjuje da im roditelji posjeduju aplikaciju za kontroliranje korištenja, dok je isto procijenilo 46% njihovih roditelja. U drugom istraživanju (Wang i sur., 2005) 61% roditelja navelo je kako nadzire korištenje interneta svoje djece, dok je isto navelo samo 38% njihove djece. Kad ih se pita koje strategije roditeljske medijacije prepoznaju, roditelji i djeca navode iste medijacijske strategije (Kotrla Topić i sur., 2021; Sonck i sur., 2013), ali procjena učestalosti korištenja se razlikuje, pri čemu roditelji procjenjuju učestalijim vlastito korištenje strategija roditeljske medijacije nego što to primjećuju djeca.

Kao što je vidljivo iz svega navedenog, različiti su pristupi proučavanja roditeljske medijacije te postoje neke specifičnosti s obzirom na nalaze u različitim istraživanjima, kao što su različite vrste roditeljske medijacije i različite percepcije roditelja i djece. Sve to ukazuje na promjenjivost područja i potrebu za daljnjim istraživanjima roditeljske medijacije uzimajući u obzir različite čimbenike koji mogu oblikovati roditeljska ponašanja vezana u djetetovo korištenje digitalnih medija i uređaja. Neki autori (npr. Nagy i sur., 2022) različite pristupe proučavanja roditeljske medijacije objašnjavaju utjecajem društvenih i kulturalnih očekivanja na roditeljska ponašanja po pitanju korištenja interneta i digitalne tehnologije kod djece, što ukazuje na važnost okolinskih čimbenika koji mogu određivati korištenje određenih strategija. Dalje u tekstu bit će navedeni neki od važnih čimbenika koji mogu oblikovati roditeljska ponašanja, odnosno odrediti korištenje strategija roditeljske medijacije.

1.4.1. Čimbenici koji određuju korištenje strategija roditeljske medijacije

Uz moguće kulturalne razlike i društvene čimbenike, mnoga istraživanja pokazala su brojne individualne čimbenike koji pridonose razlikama u korištenju i koji mogu utjecati na korištenje određenih strategija roditeljske medijacije. Neki od najčešće istraživanih čimbenika su spol roditelja, stupanj obrazovanja roditelja, digitalne vještine roditelja, dob djeteta te stavovi roditelja o digitalnoj tehnologiji.

Od obilježja djece koja mogu oblikovati odabir strategija roditeljske medijacije, jedno istraživanje (Nikken i Jansz, 2014) s roditeljima djece od 2 do 12 godina pokazalo je kako je roditeljsku medijaciju, u odnosu na druge čimbenike koje su mjerili, najviše predviđala dob djeteta, pri čemu su roditelji mlađe djece češće koristili nadzor, dok su roditelji starije djece češće koristili aktivnu i restriktivnu medijaciju. Također, roditeljsku medijaciju previđao je i oblik djetetovog ponašanja na internetu (Nikken i Jansz, 2014). Tako je roditeljski nadzor bio negativno povezan, a aktivna medijacija pozitivno s aktivnostima na društvenim mrežama, dok su zajedničko korištenje i restriktivna medijacija bile pozitivno povezane s igricama i korištenjem zabavnih sadržaja. Neka su istraživanja (Lwin i sur., 2008; Wang i sur., 2005) pokazala da roditelji u manjoj mjeri kontroliraju adolescente u odnosu na mlađu djecu imajući dojam njihove samostalnosti, no opasnost je u tome što starija djeca (adolescenti) koriste internet više od bilo koje druge skupine (Anderson i sur., 2017) te se nalaze u razdoblju u kojem se suočavaju s mnogim razvojnim izazovima i teškoćama kontrole vlastitog ponašanja.

Od roditeljskih obilježja, Nikken i Jansz (2014) navode kako su majke više uključene u sve strategije roditeljske medijacije od očeva. Također, oni roditelji koji su rjeđe provodili vrijeme na internetu ili imali manje znanja i samopouzdanja u korištenje interneta, više su postavljali restrikcije svojoj djeci oko korištenja (Chaudron i sur., 2018). Chaudron i suradnici (2018) to objašnjavaju s nedostatkom znanja i razumijevanja drugih tehnika ili načina kontrole djetetovog ponašanja na internetu. Pokazalo se i kako roditelji višeg obrazovanja više koriste aktivnu i restriktivnu medijaciju od roditelja nižeg obrazovanja (Nikken i Jansz, 2014). Roditelji koji su obrazovaniji više kontroliraju i pokazuju više roditeljske topline, a njihova veća kontrola korištenja interneta može biti posredovana internetskim predznanjem, koje visokoobrazovani roditelji imaju (Cabello-Hutt i sur., 2018). Nastavno na to, odabir strategije roditeljske medijacije roditelja bio je povezan s roditeljskim digitalnim vještinama i znanjem vezanim uz korištenje digitalnih tehnologija (Clark, 2011). Oni roditelji koji su imali znanje ili obrazovanje vezano uz računala i digitalnu tehnologiju, djeci su postavljali tehničke restrikcije i bili svjesni potencijalnih opasnosti koje internet nudi (Chaudron i sur., 2018). No, poprilično je malo roditelja koji koriste tehničke kontrole i restrikcije u obliku aplikacija (Chaudron i sur., 2018; Livingstone i Helsper, 2008), a to je vjerojatno zato što roditelji nisu informirani da takvi programi postoje ili ne osjećaju potrebu koristiti ih uz ostale restrikcije korištenja interneta koje postavljaju svojoj djeci. Istraživanja su pokazala i kako biološki roditelji imaju tendenciju više kontrolirati djecu u odnosu na bake i djedove, udomitelje i skrbnike (van Rooij i van den Eijden, 2007). Također, stariji roditelji više kontroliraju i manje usmjeravaju djecu i njihovo korištenje

interneta i uređaja digitalne tehnologije od mlađih roditelja (Wang i sur., 2005). Broj djece u obitelji također je činio razliku u roditeljskoj medijaciji, pa se tako u većim obiteljima opazilo manje kontrole i podrške djetetovom korištenju interneta u odnosu na manje brojne obitelji (Sonck i sur., 2013).

U istraživanju Chaudron i suradnika (2018) pokazalo se kako odabir strategija roditeljske medijacije ovisi i o stilovima roditeljstva koje roditelji prakticiraju, ali i o roditeljskim etnoteorijama i stavovima prema digitalnoj tehnologiji koji oblikuju vrijednosne sustave unutar obitelji. Autori (Chaudron i sur., 2018) su pronašli kako su pravila oko vremena korištenja uređaja digitalne tehnologije većinom bila vezana uz nagrade ili kazne (npr. djeci se oduzimao pametni telefon ako su zbog vremena koji su provodili na njemu zanemarili druge obaveze ili ako su radili nešto što nije bilo dopušteno). Roditeljski permisivni stil odgoja bio je povezan i s permisivnijim stavom prema postavljanju ograničenja i pravila korištenja uređaja digitalne tehnologije kod djece.

1.5. Odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta adolescenata

Iako se problematično korištenje interneta kod adolescenata u dobi od 12 do 17 godina pokazalo općenito povezano s manje roditeljskog nadzora i bilo kojeg drugog oblika medijacije (Bleakley i sur., 2016), neki od stilova roditeljske medijacije pokazali su se preventivnim za problematično korištenje interneta (Warren i Aloia, 2019).

Tako se u tri različita istraživanja s adolescentima u dobi od 11 do 17 godina restriktivna medijacija pokazala značajno povezana s manje prekomjernog korištenja interneta, smanjenjem ovisnosti o internetu, kao i manje rizičnog online ponašanja (npr. gledanje neprimjerenog sadržaja, kontaktiranje s nepoznatim ljudima; Chang i sur., 2015; Kalmus i sur., 2015; Livingstone i Helsper, 2008). U istraživanju s adolescentima u dobi od 13 do 17 godina aktivna medijacija pokazala se značajno i negativno povezana s problematičnim korištenjem interneta (Chandrima i sur., 2020). Istraživanje s 3079 učenika u dobi od 8 do 19 u Singapuru pokazalo je kako roditeljsko korištenje aktivne i restriktivne medijacije može smanjiti online rizike kod djece, dok se samo učestalije korištenje restriktivne medijacije pokazalo povezano s manje problematičnog korištenja interneta (Chang i sur., 2015). Azevedo i suradnici (2021) u istraživanju s 335 djece u ranoj adolescenciji (u dobi od 10 do 13 godina) u Portugalu pronašli su kako su aktivna i restriktivna medijacija bile negativno povezane s dnevnom količinom vremena koju su djeca provodila na internetu. Također, aktivna medijacija pokazala se

negativno povezana s osjećajem djece da su „zapela na internetu“, a što je znak kompulzivnog korištenja (Azevedo i sur., 2021).

No, Shin i Li (2016), koji su svoje istraživanje radili s roditeljima osnovnoškolaca u Singapuru, navode kako roditeljska medijacija ima i svoje nedostatke pa tako roditelji koji najviše koriste aktivnu medijaciju i razgovaraju s djecom o dobrim i lošim stranama digitalne tehnologije, ipak djeci ne preporučaju edukativne ili druge sadržaje primjerene za djecu. Također, u istom je istraživanju (Shin i Li, 2016) pronađeno kako roditelji koji koriste restriktivnu medijaciju i djeci ograničavaju vrijeme koje provode na uređajima, ne objašnjavaju djeci zašto su ograničili pojedini sadržaj ili komunikaciju koja nije primjerena, te ih ne uče o tome koje informacije o sebi ne smiju dijeliti na internetu. Livingstone i suradnici (2017) su pokazali da, iako je korištenje restriktivne medijacije smanjilo izloženost online rizicima kod djece, također je i smanjilo prilike i edukativne sadržaje kojima djeca mogu pristupiti na internetu. Shin i Li (2016) pronašli su i kako je komponenta roditeljskog nadzora u kojoj roditelji pitaju djecu da im pokažu što rade na uređajima važna, ali još je važnija komponenta ulaska u sobu za vrijeme djetetovog korištenja, kao i provjeravanje povijesti preglednika što roditelji najčešće ne rade.

Ipak, neka istraživanja pronašla su i neznčajne, kao i pozitivne povezanosti između strategija roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta (npr. Boberska i sur., 2019; Lee i Chae, 2012). Visoka kontrola u obliku restriktivne roditeljske medijacije kod adolescenata može potaknuti i obrnute učinke (bumerang efekt). Na primjer, u istraživanju Azevede i suradnika (2021) pronađena pozitivna povezanost restriktivne medijacije i osjećaja djece da su „zapela na internetu“ (kompulzivno korištenje). Zajedničko korištenje medija roditelja i djece pokazalo se pozitivno povezano s problematičnim korištenjem interneta kod djece i adolescenata (Fam i sur., 2023), što dovodi u pitanje njegovu preventivnu funkciju i preporuku da roditelji zajedno s djecom i adolescentima koriste medije. No, to je moguće objasniti teorijom socijalnog učenja prema kojoj djeca roditelje vide kao modele i imitiraju njihova ponašanja koja se odnose na korištenje interneta i digitalne tehnologije što može dovesti do problematičnog korištenja (Domoff i sur., 2020).

Razlike u nalazima istraživanja moguće je objasniti različitim učincima roditeljske medijacije na problematično korištenje interneta kod djece različite dobi (Fam i sur., 2023). Učinci su se do sada pokazali veći kod mlađe djece budući da u razdoblju adolescencije dolazi do potrebe za autonomijom zbog koje roditelji više nemaju jednake utjecaje na razvoj djece

(Karabanova i Poskrebysheva, 2013). Još jedan od razloga su metodološke razlike i razlike u načinima mjerenja problematičnog korištenja interneta, kao i roditeljske medijacije.

Nekonzistentnost nalaza bila je poticaj za postavljanje modela u kojemu se ispituju moderatorski učinci roditeljske medijacije na veze unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta, koji je postavio Caplan (2010), kako bi se provjerilo na koji način roditeljska medijacija može mijenjati odnose unutar modela. Također, odabran je uzorak roditelja i djece u ranoj adolescenciji budući da je to vrijeme povećanog rizika za razvoj ili javljanje problematičnog korištenja interneta, a roditelji su još uvijek važan okolinski zaštitni čimbenik za moguću prevenciju.

1.6. Opis modela pretpostavljenih učinaka roditeljske medijacije na generalizirano problematično korištenje interneta

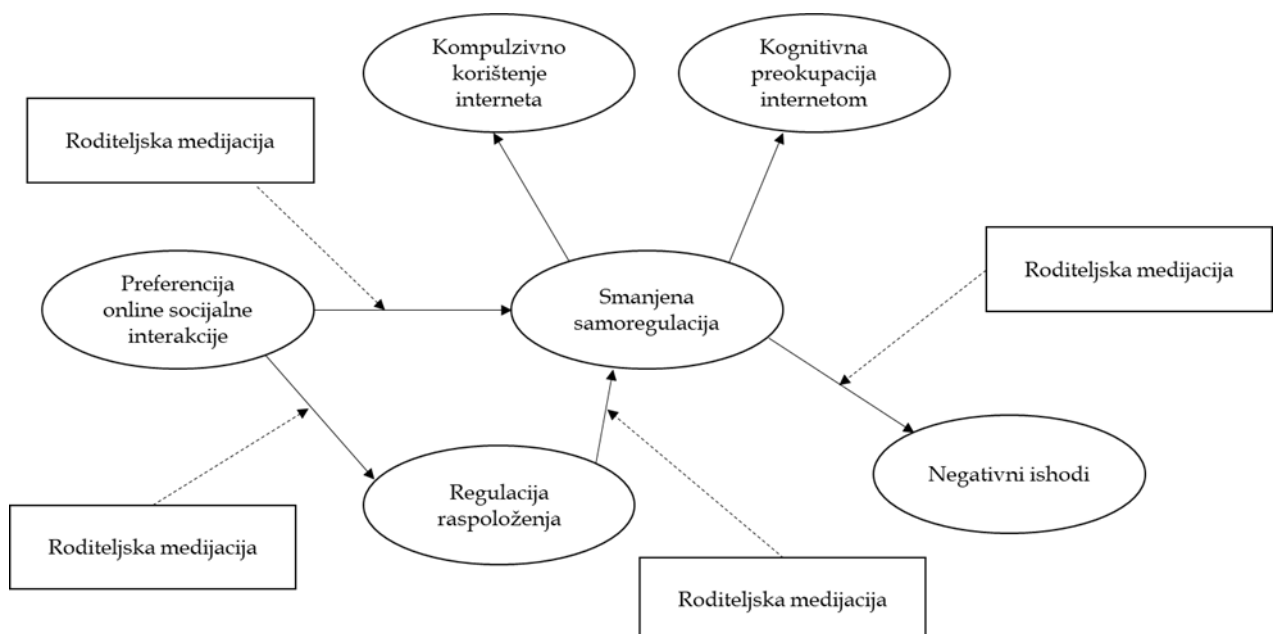
Integrirajući pretpostavke modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta (Caplan, 2010) i konstrukta roditeljske medijacije, postavljen je model u svrhu izrade ovog rada (Slika 2.).

U svrhu ovog istraživanja, kako bi se objasnilo djelovanje roditeljskih ponašanja na generalizirano problematično korištenje interneta, u model generaliziranog problematičnog korištenja interneta uvodi se model roditeljske medijacije (Slika 2.). Roditeljska medijacija, u svojoj definiciji uključuje različite oblike roditeljskog posredovanja djetetovog korištenja interneta, te je pretpostavka ovog modela kako roditeljska medijacija, svojim djelovanjem, može mijenjati djetetovo problematično korištenje interneta. Drugim riječima, roditelji svojim postupcima roditeljske medijacije mogu smanjiti ili prekinuti veze između pojedinih komponenti modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Tako roditelji one djece koja imaju veću preferenciju za online socijalnom interakcijom, svojim postupcima roditeljske medijacije mogu smanjiti povezanost između preferencije online socijalne interakcije i korištenja interneta za regulaciju raspoloženja. Također, roditeljska medijacija može smanjiti povezanost između preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije kod djece. Odnosno, veća preferencija online socijalne interakcije kod djece može dovesti do više korištenja interneta za regulaciju raspoloženja i do smanjene samoregulacije kod djece, ali roditelji svojim postupcima roditeljske medijacije mogu umanjiti tu vezu.

Osim veće preferencije online socijalne interakcije, prediktivna komponenta za još veću smanjenu samoregulaciju kod djece (veće kompulzivno korištenje interneta i veća kognitivna preokupacija) je i više korištenja interneta za regulaciju raspoloženja. Pretpostavka ovog modela je da roditelji one djece koja više koriste internet za regulaciju raspoloženja, mogu strategijama roditeljske medijacije smanjiti tu vezu. Moguće je pretpostaviti i da roditeljska medijacija mijenja odnos smanjene samoregulacije (kompulzivnog korištenja interneta i kognitivne preokupacije internetom) i negativnih ishoda, pri čemu roditelji mogu svojim medijacijskim postupcima smanjiti vezu između smanjene samoregulacije i negativnih ishoda.

Općenito, pretpostavka ovog modela je da roditelji svojim medijacijskim postupcima mogu umanjiti povezanosti između nekih ponašanja kod djece (komponenti u modelu), te na kraju, posljedično umanjiti vjerojatnost javljanja negativnih ishoda nastalih uslijed korištenja interneta. Doprinos provjere ovoga modela ogleda se u mogućnosti primjene spoznaja i rezultata istraživanja u izradi znanstveno utemeljenih preventivnih programa s ciljem sprječavanja i smanjivanja problematičnog korištenja interneta kod adolescenata, kao i u savjetodavnom radu s adolescentima i roditeljima. U glavnom istraživanju za potrebe rada bit će empirijski provjeren postavljeni i ovdje opisani model.

Slika 2. Model pretpostavljenih učinaka roditeljske medijacije na generalizirano problematično korištenje interneta adolescenata

2. CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj rada je ispitati odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta kod adolescenata.

Nastavno cilju, problemi i hipoteze ovog istraživanja su:

1. Empirijski provjeriti model generaliziranog problematičnog korištenja interneta.
  - 1a. Ispitati je li preferencija online socijalne interakcije prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja.
  - 1b. Ispitati je li preferencija online socijalne interakcije prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.
  - 1c. Ispitati je li korištenje interneta za regulaciju raspoloženja prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.
  - 1d. Ispitati je li smanjena samoregulacija prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta.
  - 1e. Ispitati postoji li medijatorski učinak korištenja interneta za regulaciju raspoloženja u odnosu preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije.
  - 1f. Ispitati postoji li medijatorski učinak smanjene samoregulacije u odnosu preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda.
  - 1g. Ispitati postoji li medijatorski učinak smanjene samoregulacije u odnosu korištenja interneta za regulacije raspoloženja i negativnih ishoda.

H1: Model generaliziranog problematičnog korištenja interneta potvrđen je sa svim izravnim i neizravnim učincima između komponenata.

H1a: Preferencija online socijalne interakcije je izravni pozitivni prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja.

H1b: Preferencija online socijalne interakcije je izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

H1c: Korištenje interneta za regulaciju raspoloženja je izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

H1d: Smanjena samoregulacija je izravni pozitivni prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta.

H1e: Postoji pozitivna i neizravna povezanost preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator posreduje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja.

H1f: Postoji pozitivna i neizravna povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija.

H1g: Postoji pozitivna i neizravna povezanost između korištenja interneta za regulaciju raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija.

2. Ispitati povezanost pojedinih strategija roditeljske medijacije s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta kod adolescenata.

H2: Aktivna, restriktivna i tehnička medijacija te roditeljski nadzor negativno su povezane s preferencijom online socijalne interakcije, regulacijom raspoloženja, smanjenom samoregulacijom i negativnim ishodima korištenja interneta.

3. Ispitati povezanost nekih individualnih karakteristika roditelja s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata i strategijama roditeljske medijacije.

H3a: Obrazovanje roditelja i internetske vještine roditelja nisu povezane s preferencijom online socijalne interakcije, regulacijom raspoloženja, smanjenom samoregulacijom i negativnim ishodima korištenja interneta.

H3b: Obrazovanje roditelja i internetske vještine roditelja pozitivno su povezane s aktivnom, restriktivnom i tehničkom medijacijom, kao i roditeljskim nadzorom.

4. Ispitati kako pojedine strategije roditeljske medijacije mijenjanju odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

H4a: Učestalije korištenje aktivne roditeljske medijacije smanjuje povezanost između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

H4b: Učestalije korištenje restriktivne roditeljske medijacije smanjuje povezanost između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

H4c: Učestalije korištenje roditeljskog nadzora ne mijenja odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

H4d: Učestalije korištenje tehničke roditeljske medijacije ne mijenja odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

3. PREDISTRAŽIVANJE

Prije glavnog istraživanja, provedeno je i predistraživanje. Predistraživanjem su se provjerile psihometrijske karakteristike prevedenih instrumenata (Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2, Skala internetskih vještina), kao i novo konstruirane Skale roditeljske medijacije. Osnovna svrha provedenog predistraživanja bila je razvoj i psihometrijska provjera Skale roditeljske medijacije – verzija za roditelje i verzija za adolescente. Također, svrha predistraživanja bila je psihometrijska provjera Skale internetskih vještina (van Deursen i sur., 2016) za roditelje, kao i Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (Caplan, 2010) za adolescente.

U ovom dijelu rada prikazat će se rezultati provjere valjanosti i pouzdanosti novo konstruiranog instrumenta za mjerenje roditeljske medijacije te će se opisati proces odabira čestica za obje verzije skale. Uz to, prikazat će se valjanost i pouzdanost Skale internetskih vještina, kao i Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2.

3.1. Metoda

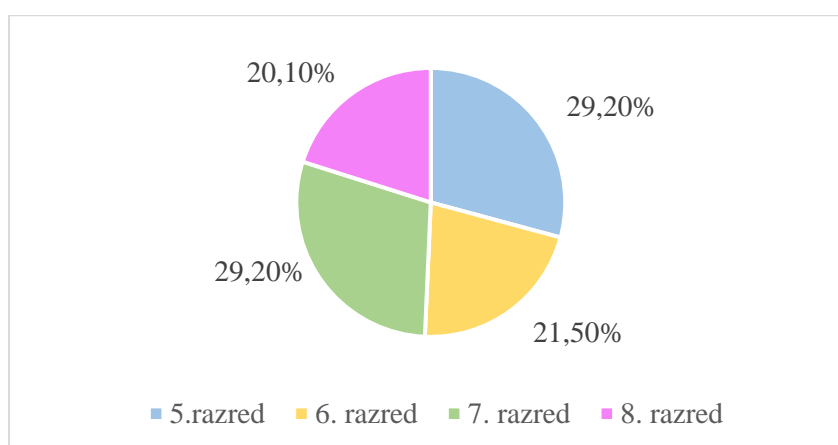
3.1.1. Postupak, nacrt i sudionici predistraživanja

Podaci u sklopu predistraživanja prikupljeni su u dva dijela: 1) tijekom studenog i prosinca 2021. godine u šest osnovnih škola na području Grada Zagreba i Zagrebačke županije i 2) na daljinu (*online* putem) u razdoblju od lipnja do studenog 2022. godine.

Prvi dio predistraživanja proveden je u sklopu 1. vala longitudinalne studije uspostavno istraživačkog projekta „Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja i učinci na razvoj djece“ (D.E.C.I.D.E.; voditeljica projekta: izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš) Hrvatske zaklade za znanost. Na temelju mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje dobivena je dozvola Ministarstva znanosti i obrazovanja za provedbu projekta u osnovnim školama te Etičkog povjerenstva Hrvatskog katoličkog sveučilišta za provedbu 1. vala longitudinalne studije u školama. Korišten je jednokratni nacrt (nacrt poprečnog presjeka), odnosno podatci su prikupljeni u jednoj vremenskoj točki. Najprije su kontaktirani ravnatelji i stručni suradnici u osnovnim školama te se od ravnatelja škola zatražio i dobio pisani informirani pristanak na sudjelovanje škola u istraživanju. U skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom (Ajduković i Keresteš, 2020), od roditelja i djece zatražen je pisani informirani pristanak na sudjelovanje u istraživanju (Prilog 1.). Ukupno je kontaktirano 1096 roditelja učenika od 5. do 8. razreda, a na sudjelovanje u istraživanju je pristalo 282 roditelja i djece (25,73%).

Zbog tadašnjih epidemioloških mjera uslijed pandemije bolesti COVID-19 i nemogućnosti ulaska trećih osoba u osnovne škole, istraživanje u školama su provodili nastavnici i stručni suradnici. Nastavnici i stručni suradnici su kontaktirani, informirani o istraživanju, dana im je uputa za primjenu upitnika i zamoljeni su za suradnju. Nakon što su pristali na suradnju, nastavnici i stručni suradnici roditeljima su po djetetu u omotnici poslali informirane pristanke, Upitnik za roditelje u kojem se nalazila Skala roditeljske medijacije, kao i prvi dio upitnika za djecu. Zbog velikog opsega upitnika 1. vala longitudinalnog istraživanja projekta, cijeli upitnik za djecu podijeljen u dva dijela te su se upitnici korišteni u svrhu ovog predistraživanja nalazili u oba dijela (Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 u prvom, te Skala roditeljske medijacije u drugom dijelu). Nakon što su djeca i roditelji potpisali suglasnost i popunili upitnike, roditelji su zamoljeni da suglasnost i upitnike u zalijepljenoj omotnici daju djetetu koje ju je potom donijelo natrag u školu. Nakon što su dobivene roditeljske i dječje suglasnosti i upitnici, djeca su drugi dio upitnika popunjavala u školi u vremenu od 15 minuta (unutar jednog školskog sata). Djeca i roditelji popunjavali su upitnike pod šiframa pomoću kojih su njihovi upitnici kasnije spojeni. Nakon što su djeca popunila upitnike, stručni suradnici i nastavnici upitnike su u omotnicama dostavljali istraživačkoj grupi projekta.

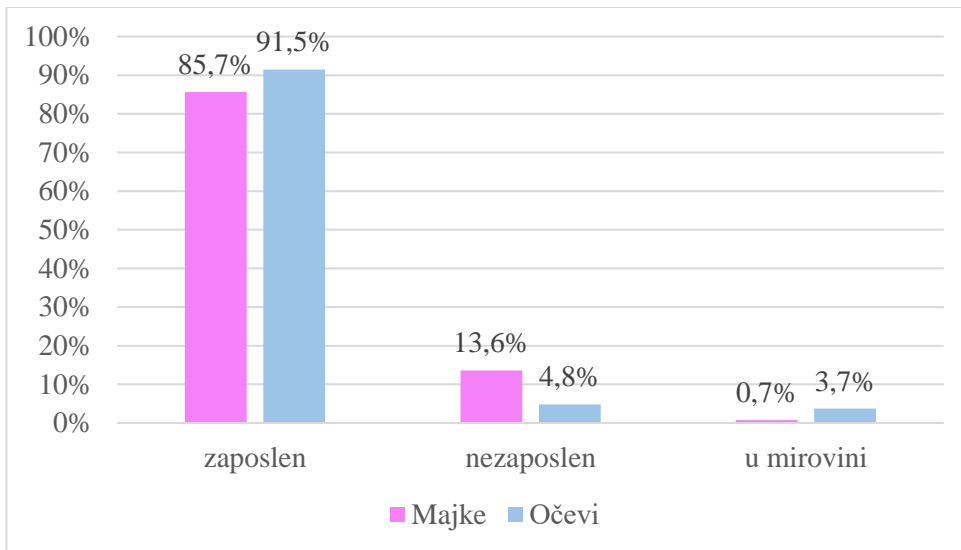
Konačan uzorak sudionika prvog dijela predistraživanja čini 280 djece i jedan od njihovih roditelja (dijete i jedan roditelj popunio upitnik/e). Iz Slike 3. vidljivo je kako su od 280 djece njih 83 (29,2%) učenici 5. razreda, 61 (21,5%) učenici 6. razreda, 83 (29,2%) učenici 7. razreda, te 57 (20,1%) učenici 8. razreda osnovne škole.

Slika 3. Razred sudionika – djece u predistraživanju

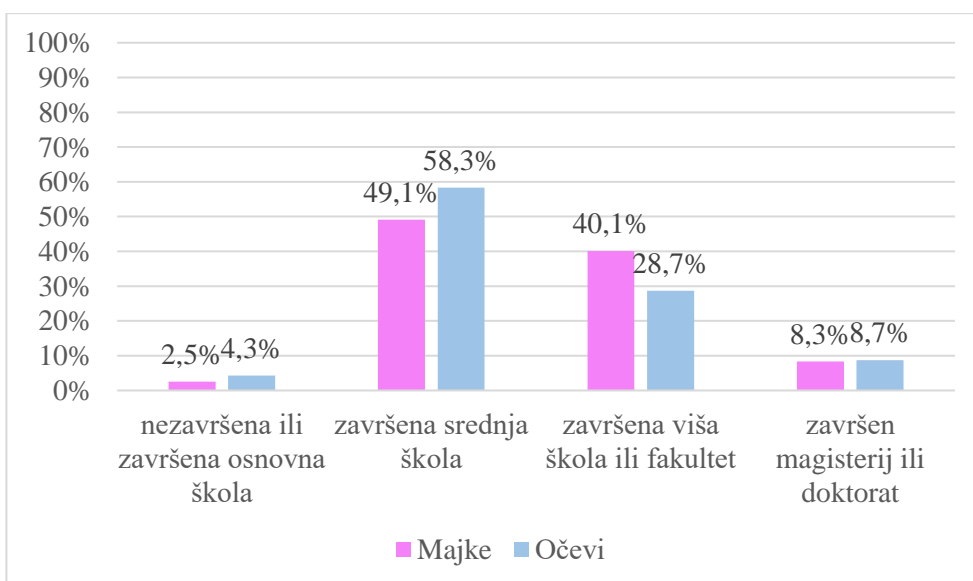
Prosječna dob djece jest 12,3 godine (TR= 10-15; SD=1,21). Od ukupnog uzorka, 59,4% činile su djevojčice. U istraživanju je sudjelovalo 226 (80,7%) majki te 54 (19,3%) očeva

prosječne dobi 43,41 (TR= 32 – 58, SD= 4,80). Većina majki (85,7%) i očeva (91,5%) su zaposleni, nezaposleno je 13,6% majki i 4,8% očeva, dok je 3,7% očeva i 0,7% majki umirovljeno. Radni status roditelja prikazan je na Slici 4.

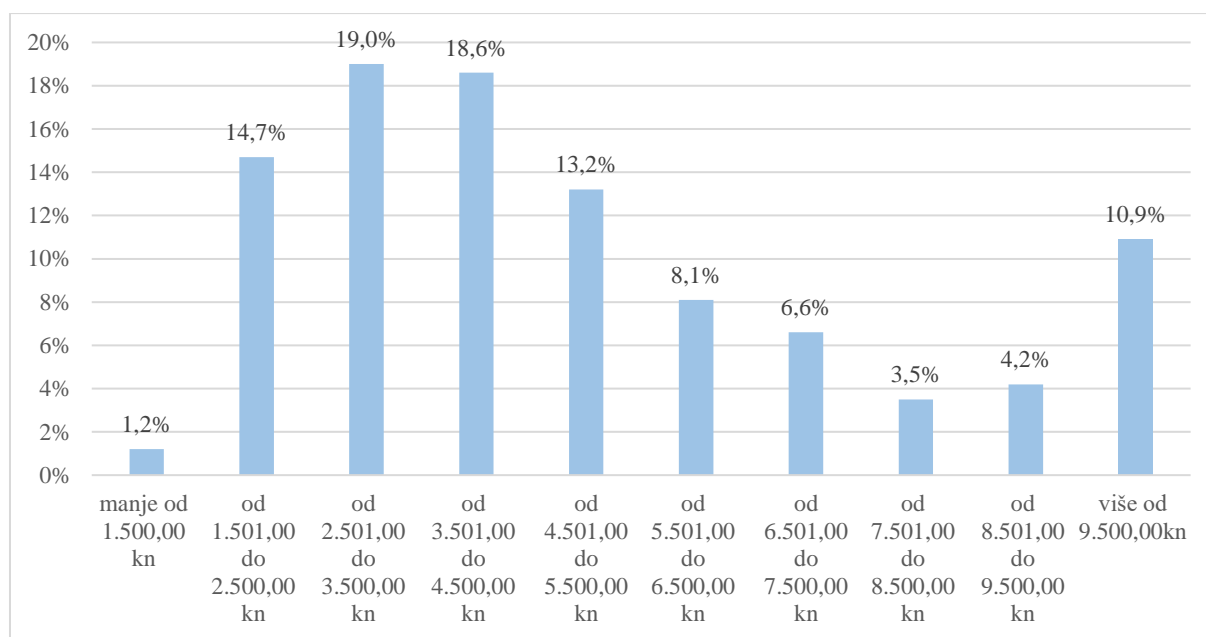
Slika 4. Radni status roditelja (prvi dio predistraživanja)

Obrazovanje roditelja u prvom dijelu istraživanja prikazano je na Slici 5., te je vidljivo kako većina majki (49,1%) ima završenu srednju školu, 40,1% ima završenu višu školu ili fakultet, 8,3% ima završen magisterij ili doktorat, dok njih 2,5% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu. Većina očeva (58,3%) ima završenu srednju školu, 28,7% ima završenu višu školu ili fakultet, 8,6% ima završen magisterij ili doktorat, dok njih 4,3% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu.

Slika 5. Obrazovanje roditelja (prvi dio predistraživanja)

Prosječan broj (medijan) članova obitelji je 4, a djece 2. Sudionici su odgovarali na pitanje o prihodima pri čemu je na to pitanje odgovorilo 92,1%, a 7,9% nije dalo svoj odgovor. Od onih koji su dali svoj odgovor prosječni mjesečni prihodi po članu kućanstva iznose: 1) manje od 1.500,00 kn – 1,2%; 2) od 1.501,00 do 2.500,00 kn – 14,7%; 3) od 2.501,00 do 3.500,00 kn – 19%; 4) od 3.501,00 do 4.500,00 kn – 18,6%; 5) od 4.501,00 do 5.500,00 kn – 13,2%; 6) od 5.501,00 do 6.500,00 kn – 8,1%; 7) od 6.501,00 do 7.500,00 kn – 6,6%; 8) od 7.501,00 do 8.500,00 kn – 3,5%; 9) od 8.501,00 do 9.500,00 kn – 4,2%; i 10) više od 9.500,00 kn – 10,9%. Mjesečni prihodi po članu kućanstva prikazani su na Slici 6.

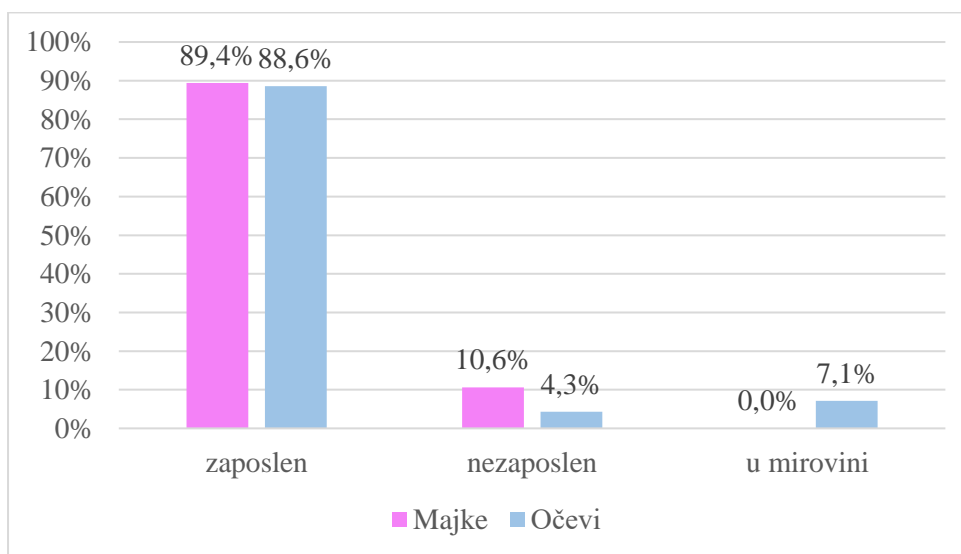

Slika 6. Mjesečni prihodi po članu kućanstva (prvi dio predistraživanja)

Drugi dio predistraživanja proveden je na daljinu (*online* putem) u sklopu *online* istraživanja „Uloga roditeljskog ponašanja u upravljanju dječjim korištenjem mobitela“ u okviru projekta D.E.C.I.D.E. sa svrhom provjere psihometrijskih karakteristika Skale internetskih vještina roditelja. *Online* istraživanje provedeno je u razdoblju od lipnja do studenog 2022. godine. Prikupljeni su podaci od roditelja djece u dobi od 10 do 18 godina u Hrvatskoj. Prije prikupljanja podataka, Etičko povjerenstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta dalo je suglasnost za provedbu istraživanja u okviru projekta D.E.C.I.D.E. Sudionici su regrutirani putem a) pozivnice objavljene na Facebook stranici i Instagram profilu projekta D.E.C.I.D.E., b) slanjem e-mailova školama u Hrvatskoj uz molbu da poziv objave na svojim službenim stranicama i c) putem osobnih kontakata članica istraživačke grupe. Upitnik je postavljen pomoću Google obrazaca s integriranim informiranim pristankom na sudjelovanje u

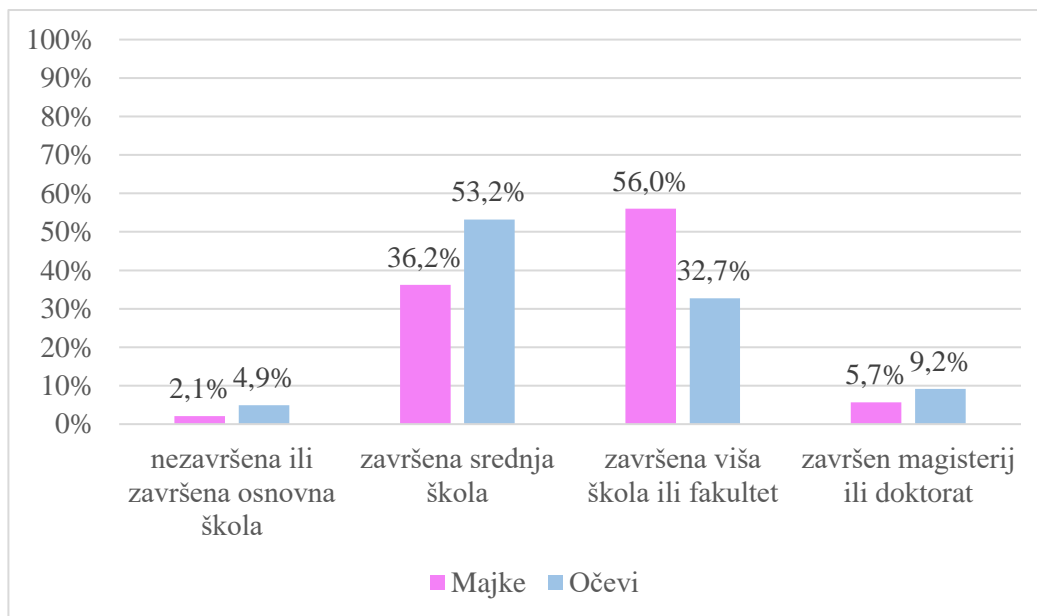
istraživanju (Prilog 2.), a poveznica na upitnik nalazila se u pozivnici. Za ispunjavanje upitnika bilo je potrebno otprilike 20 minuta.

U istraživanju je sudjelovao 141 roditelj djece u dobi od 10 do 18 godina (prosječne dobi 12,31 (M), SD=1,92). Od ukupnog uzorka roditelja bilo je 129 (91,5%) majki, 9 (6,4%) očeva, dvije skrbnice i jedna pomajka prosječne dobi 41,46 (TR=24-57, SD=5,65). Većina majki (89,4%) i očeva (88,6%) je zaposleno, nezaposleno je 10,6% majki i 4,3% očeva, dok je umirovljeno 7,1% očeva. Radni status roditelja drugog dijela predistraživanja prikazan je na Slici 7.

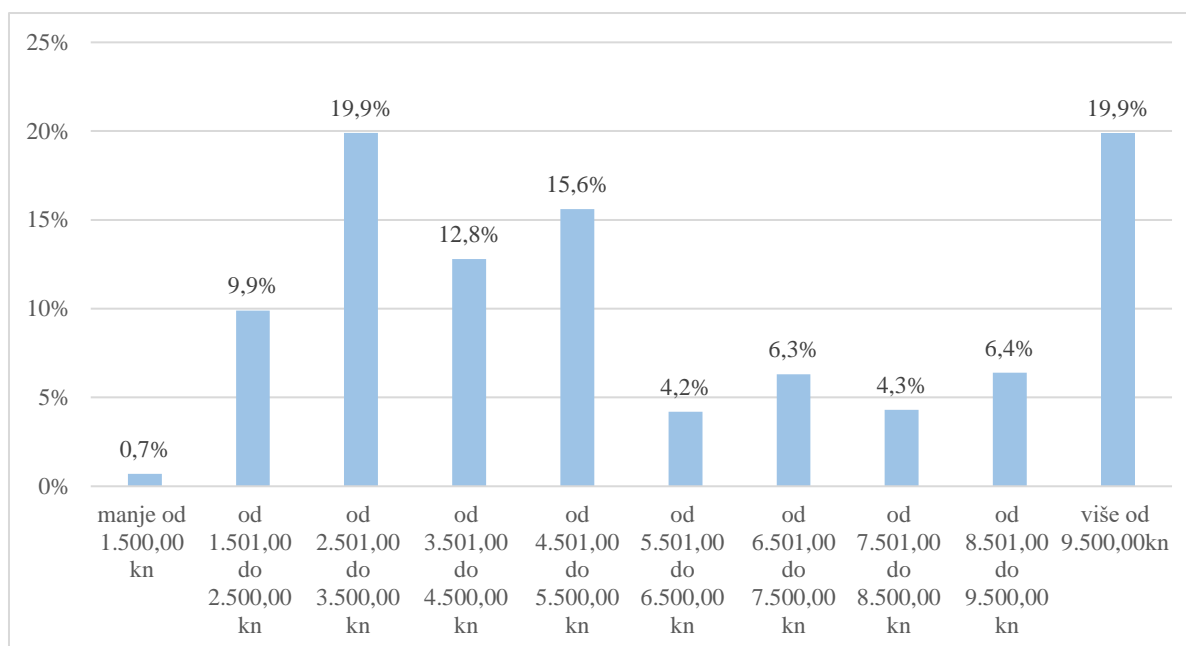
Slika 7. Radni status roditelja (drugi dio predistraživanja)

Iz Slike 8. je vidljivo kako većina majki (56%) ima završenu višu školu ili fakultet, 36,2% ima završenu srednju školu, 5,7% ima završen magisterij ili doktorat, dok njih 2,1% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu. Većina očeva (53,2%) ima završenu srednju školu, 32,7% ima završenu višu školu ili fakultet, 9,2% ima završen magisterij ili doktorat, dok njih 4,9% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu.

Slika 8. Obrazovanje roditelja (drugi dio predistraživanja)

Prosječan broj (medijan) članova obitelji je 4, a djece 2. Sudionici su odgovarali na pitanje o prihodima pri čemu prosječni mjesečni prihodi po članu kućanstva sudionika iznose: 1) manje od 1.500,00 kn – 0,7%; 2) od 1.501,00 do 2.500,00 kn – 9,9%; 3) od 2.501,00 do 3.500,00 kn – 19,9%; 4) od 3.501,00 do 4.500,00 kn – 12,8%; 5) od 4.501,00 do 5.500,00 kn – 15,6%; 6) od 5.501,00 do 6.500,00 kn – 4,2%; 7) od 6.501,00 do 7.500,00 kn – 6,3%; 8) od 7.501,00 do 8.500,00 kn – 4,3%; 9) od 8.501,00 do 9.500,00 kn – 6,4%; i 10) više od 9.500,00 kn – 19,9%. Mjesečni prihodi po članu kućanstva sudionika drugog dijela predistraživanja nalazi prikazani su na Slici 9.

Slika 9. Mjesečni prihodi po članu kućanstva (drugi dio predistraživanja)

Svi podaci o sociodemografskim obilježjima djece, roditelja i obitelji u oba dijela istraživanja prikupljeni su od roditelja kratkim upitnikom konstruiranim za potrebe istraživanja koji je obuhvaćao: pitanja o dobi i spolu djeteta, spolu roditelja, pitanja o obrazovanju oca i majke (1 – nezavršena ili završena osnovna škola, 2 – završena srednja škola, 3 – završena viša škola ili fakultet, 4 – završen magisterij ili doktorat), pitanje o radnom statusu roditelja (1 – nezaposlen, 2 – zaposlen, 3 – u mirovini), pitanje o broju članova kućanstva i broju djece, kao i prihodima po članu kućanstva.

3.1.2. Metode obrade podataka

Kako bi se provjerile psihometrijske karakteristike instrumenata korišteno je nekoliko statističkih postupaka i analiza.

Za provjeru faktorskih struktura upitnika korištena je analiza glavnih komponenta u programu SPSS 23.0 i konfirmatorna faktorska analiza u programu Mplus 8.8 (Muthén i Muthén, 1998 – 2017).

Povezanost strategija roditeljske medijacije (procijenjen od roditelja i adolescenata) s komponentama modela generaliziranog problematičnog korištenja (procjena adolescenata) i internetskim vještinama roditelja (procjena roditelja), provjeren je izračunom koeficijenta korelacije u programu SPSS 23.0.

3.2. Rezultati

3.2.1. Razvoj i psihometrijska provjera Skale roditeljske medijacije

Skala roditeljske medijacije izrađena je na temelju dosadašnje literature i rezultata kvalitativnog istraživanja (fokus grupa s roditeljima i djecom u dobi od 9 do 15 godina) provedenog tijekom travnja i svibnja 2021. u sklopu prve studije projekta D.E.C.I.D.E. Prema dosadašnjoj literaturi (Clark, 2011; Warren, 2001), roditeljska medijacija uključuje nekoliko načina i strategija kojima roditelji omogućuju djetetu korištenje i pristup digitalnim uređajima, ali i kontroliraju, nadziru ili tumače sadržaje kojima djeca pristupaju. U literaturi su opisane različite podjele i modeli s obzirom na uređaje digitalne tehnologije, ali i sadržaje kojima djeca pristupaju. U svrhu konstrukcije novog instrumenta odabrane su četiri dominantne strategije roditeljske medijacije: aktivna medijacija, restriktivna medijacija, tehnička medijacija i nadzor. Aktivna medijacija predstavlja razgovor roditelja i djeteta o korištenju uređaja digitalne tehnologije, primjerenim i neprimjerenim sadržajima kojima pristupa, kao i sigurnosti korištenja interneta. Restriktivna medijacija obuhvaća roditeljska ograničenja vremena provedenog u korištenju i sadržaja na uređajima i internetu (npr. Livingstone i sur., 2011), ali neki autori (npr. Lee i Chae, 2012) navode kako restriktivna medijacija sadrži više domena. Tako Lee i Chae (2012) navode kako restriktivna medijacija podrazumijeva specifične roditeljske prakse kojima roditelji kontroliraju djetetove aktivnosti uz digitalnu tehnologiju u smislu vremena, sadržaja, korištenja društvenih mreža i privatnosti, kao i komunikaciju i poticanje djece da slijede pravila, upute i ograničenja. Nadzor podrazumijeva roditeljsko provjeravanje sadržaja i stranica koje dijete posjećuje, dok se tehnička medijacija odnosi na aplikacije i alate kojima je moguće nadgledati i ograničiti sadržaje ili vrijeme koje dijete provodi na uređajima ili internetu (Chang i sur., 2019; Livingstone i sur., 2011).

Nova skala razvijena je kao mjera četiri opisane strategije roditeljske medijacije, a prilikom osmišljavanja čestica pozornost se posvetila sadržaju kojeg pokrivaju strategije. Budući da je skala najvećim dijelom sastavljena prema rezultatima fokus grupa s roditeljima i djecom u dobi od 9 do 15 godina, odgovori djece i roditelja korišteni su kako bi se sastavile čestice jedne skale koja je na kraju prilagođena za roditeljsko i dječje ispunjavanje. Na početku je osmišljeno 37 čestica roditeljske medijacije te je prema literaturi, opisu strategija i sadržaju čestica određeno koje bi čestice trebale pripadati kojoj od strategija roditeljske medijacije. Tri članice istraživačke grupe projekta D.E.C.I.D.E. (među kojima su mentorica izv. prof. dr. sc. Merkaš i doktorandica) raspravilo je sadržaj 37 čestica te uz prilagodbu formuliralo finalnih 30 čestica. Prije primjene u predistraživanju, 30 čestica roditeljske medijacije dano je na uvid i

komentiranje Dječjem savjetodavnom tijelu projekta D.E.C.I.D.E., pri čemu djeca nisu imala primjedbi na formulaciju i sadržaj čestica, odnosno one su im bile jasne.

Zaključno, finalna verzija primijenjene nove skale sastojala se od 30 čestica koje mjere različite strategije roditeljske medijacije, a prvenstveno je osmišljena za procjenu strategija roditeljske medijacije korištenja pametnih telefona kod djece. Predviđeno je 12 čestica za restriktivnu, 7 za aktivnu i 5 za tehničku medijaciju te 6 čestica za roditeljski nadzor. Rezultati se formiraju za pojedine subskale te mjere pojedine strategije roditeljske medijacije. Format odgovora čini skala procjene od 5 stupnjeva pri čemu 1 označava „nikad“, 2 „rijetko“, 3 „ponekad“, 4 „često“ i 5 „uvijek“. Viši rezultat na svim subskalama pokazuje učestalije korištenje određene strategije roditeljske medijacije. U ovom obliku skala je primijenjena u predistraživanju, odnosno roditelji i adolescenti su trebali procijeniti učestalost određenog ponašanja medijacije roditelja.

Roditelji

Proces provjere faktorske strukture i izostavljanje čestica koje su imala niska faktorska zasićenja ili nisku korelaciju s ostalim česticama najprije je napravljen na uzorku roditelja. Svih 30 čestica podvrgnuto je faktorskoj analizi glavnih komponenata uz kosokutnu rotaciju (*Oblimin*) te se do konačnog broja čestica i četiri faktora došlo nakon izostavljanja čestica. Budući da je sadržajno očekivano četverofaktorsko rješenje, odlučilo se izostaviti one čestice koje imaju nisku povezanost s ostalim česticama unutar pojedinog faktora, niska zasićenja (manja od 0,50) na faktorima ili podjednaka zasićenja na više faktora. Postepeno je u deset koraka izostavljeno ukupno 12 čestica.

Konačnom analizom 18 čestica roditeljske medijacije dobivena je četverofaktorska struktura i objašnjeno je 68,264% varijance. Konačno četverofaktorsko rješenje prikazano je u Tablici 2., a faktori su, sukladno literaturi, nazvani: restriktivna medijacija, aktivna medijacija, roditeljski nadzor i tehnička medijacija.

Restriktivna medijacija ima pet čestica (Tablica 2.) i mjeri učestalost roditeljskih postupaka i restrikcija vezanih uz dogovore oko korištenja mobitela i/ili interneta u djeteta, kao i oduzimanje uređaja ako se dogovori prekrše. Kao što je već navedeno, sadržaj čestica odgovara definicijama strategija roditeljske medijacije iz dosadašnje literature te je također prepoznata višedimenzionalnost restriktivne medijacije kao i u prijašnjim istraživanjima (npr. Lee i Chae, 2012). U ovom istraživanju prepoznato je kako se restriktivna roditeljska medijacija koristi prije djetetova korištenja mobitela i/ili interneta (npr. „Dopuštam djetetu korištenje

mobitela tek kad napravi svoje školske zadatke i/ili obavi neke kućanske poslove (npr. pospremi sobu.“), odnosno postoji dogovor oko toga kad je moguće koristiti mobitel. Roditelji također koriste restriktivnu medijaciju tijekom ili nakon korištenja mobitela i/ili interneta, odnosno ako se prekrši pravilo koje je dogovoreno prije (npr. „Oduzimam djetetu mobitel kad ne izvrši svoje školske ili druge, dogovorene obaveze.“). Time je obuhvaćena malo šira definicija same restriktivne medijacije, odnosno prepoznate su dvije njezine domene.

Aktivna medijacija ima šest čestica (Tablica 2.) i mjeri učestalost roditeljskih ponašanja vezanih uz razgovor o djetetovom korištenju mobitela i/ili interneta, primjerenim i neprimjerenim ponašanjima i sadržajima kojima pristupa, kao i sigurnosti korištenja interneta. Roditeljski nadzor ispituje se trima česticama (Tablica 2.) kojima se mjeri učestalost roditeljskog provjeravanja što dijete i koliko radi na mobitelu. I posljednja, tehnička medijacija, ima četiri čestice (Tablica 2.) i mjeri učestalost korištenja mobilnih aplikacija za kontroliranje sadržaja i vremena koje dijete provede koristeći mobitel i/ili internet.

Rezultat pojedine subskale formira se kao prosječni rezultat na subskali, a viši rezultat ukazuje na učestalije korištenje određene strategije roditeljske medijacije. Takva skala od 18 čestica koristila se u glavnom istraživanju te će se rezultat formirati izračunom prosječnog rezultata za pojedinu subskalu. Kako bi se izračunala pouzdanost pojedine subskale, korištena je metoda unutarnje konzistencije. Dobiveni koeficijenti pouzdanosti su visoki (Cronbach alpha = 0,840 do 0,867), a za pojedinu subskalu navedeni su u Tablici 2.

Tablica 2. Prikaz konačnog četverofaktorskog rješenja i pouzdanosti Skale roditeljske medijacije za roditelje nakon analize zajedničkih komponentata s kosokutnom rotacijom

	Restriktivna medijacija	Aktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija	M	SD	TR
24. Uzmem djetetu mobitel kad se ne možemo dogovoriti oko njegovog korištenja.	0,891				2,83	1,33	1-5
21. Oduzimam djetetu mobitel kad ne izvrši svoje školske ili druge, dogovorene obaveze.	0,796				2,98	1,27	1-5
23. Dopuštam djetetu korištenje mobitela tek kad napravo svoje školske zadatke i/ili obavi neke kućanske poslove (npr. pospremi sobu).	0,759				3,24	1,22	1-5
8. Uzmem djetetu mobitel kad prekrši naš dogovor o vremenu korištenja.	0,723				3,28	1,35	1-5
22. Pokušavam uskladiti vrijeme koje dijete provede na mobitelu i u drugim aktivnostima.	0,609				3,23	1,20	1-5
5. Razgovaram s djetetom o sigurnom korištenju interneta (npr. kontakti s nepoznatim osobama, odavanje osobnih podataka).		-0,913			4,14	0,92	1-5
4. Razgovaram s djetetom o tome koji su poželjni, a koji nepoželjni sadržaji za objavljivanje na internetu.		-0,900			3,89	1,02	1-5
2. Objašnjavam djetetu dobre i loše strane korištenja mobitela.		-0,763			4,12	0,80	1-5
6. Objašnjavam djetetu zašto je predugo korištenje mobitela štetno.		-0,716			4,13	0,89	2-5
16. Razgovaram s djetetom o sadržajima kojima pristupa na mobitelu.		-0,689			3,63	1,08	1-5
3. Učim dijete kako da koristi mobitel.		-0,608			3,29	1,22	1-5
12. Da provjerim što radi na mobitelu, ulazim u sobu u kojoj dijete koristi mobitel.			0,934		2,64	1,18	1-5
13. Da provjerim koristi li dijete mobitel, ulazim u sobu u kojoj se dijete nalazi.			0,900		2,69	1,34	1-5
11. Pogledavam što dijete radi na mobitelu dok ga koristi.			0,679		2,93	1,11	1-5
15. Koristim aplikacije kojima provjeravam i ograničavam sadržaje kojima dijete pristupa na mobitelu.				0,961	2,29	1,55	1-5
14. Koristim aplikacije kojima provjeravam i ograničavam vrijeme korištenja mobitela kod djeteta.				0,954	2,29	1,52	1-5
20. Koristim aplikaciju kojom dopuštam da dijete smije samo zvati i pisati poruke na mobitelu.				0,686	1,46	1,06	1-5
27. Kontroliram aplikacije (npr. igrice, društvene mreže) koje će dijete instalirati na mobitel.				0,623	2,97	1,43	1-5
Cronbach α	0,846	0,867	0,840	0,850			
M	3,01	3,71	3,34	2,28			
SD	0,84	0,72	1,08	0,76			
TR	1,2-5	1,67-5	1-5	1-4,75			

Adolescenti

Adolescenti su ispunjavali identičnu Skalu roditeljske medijacije odgovarajući na tvrdnje za onog roditelja koji je za njih ispunjavao upitnik. Budući da se radilo o identičnom upitniku, provedena je faktorska analiza s 18 odabranih čestica. Provedena je analiza glavnih komponenata s kosokutnom rotacijom (*Oblimin*) te je potvrđena četverofaktorska struktura i objašnjeno je 61,885% ukupne varijance. Konačno četverofaktorsko rješenje prikazano je u Tablici 3., a faktori su, kao i za roditeljsku verziju skale, nazvani: restriktivna medijacija, aktivna medijacija, roditeljski nadzor i tehnička medijacija.

Pouzdanost pojedine subskale izračunata je metodom unutarnje konzistencije, a dobiveni koeficijenti pouzdanosti (Cronbach alpha) kreću se od 0,776 do 0,861 te su to visoke i zadovoljavajuće vrijednosti u ovom istraživanju. Koeficijenti su navedeni u Tablici 3.

Tablica 3. Prikaz četverofaktorskog rješenja i pouzdanosti Skale roditeljske medijacije za adolescente nakon analize zajedničkih komponenata s kosokutnom rotacijom

	Tehnička medijacija	Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	M	SD	TR
14. Koristi aplikacije kojima mi provjerava i ograničava vrijeme korištenja mobitela.	0,894				1,89	1,42	1-5
15. Koristi aplikacije kojima mi provjerava i ograničava sadržaje koje gledam na mobitelu.	0,819				1,76	1,27	1-5
27. Kontrolira aplikacije (npr. igrice, društvene mreže) koje ću instalirati na mobitel.	0,688				2,02	1,43	1-5
20. Koristi aplikaciju kojom dopušta da smijem samo zvati i pisati poruke na mobitelu.	0,668				1,32	0,84	1-5
4. Razgovara sa mnom o tome koji su poželjni, a koji nepoželjni sadržaji za objavljivanje na internetu.		-0,858			2,92	1,35	1-5
5. Razgovara sa mnom o sigurnom korištenju interneta (npr. kontakti s nepoznatim osobama, odavanje osobnih podataka).		-0,833			3,42	1,27	1-5
2. Objašnjava mi dobre i loše strane korištenja mobitela.		-0,788			3,42	1,14	1-5
3. Uči me kako da koristim mobitel.		-0,732			2,25	1,29	1-5
6. Objašnjava mi zašto je predugo korištenje mobitela štetno.		-0,717			3,63	1,12	1-5
16. Razgovara sa mnom o sadržajima kojima pristupam na mobitelu.		-0,549			2,54	1,21	1-5
24. Uzima mi mobitel kad se ne možemo dogovoriti oko njegovog korištenja.			-0,821		1,93	1,13	1-5
21. Oduzima mi mobitel kad ne napravim svoje školske ili druge, dogovorene obaveze.			-0,768		2,48	1,34	1-5
8. Uzme mi mobitel kad prekršim naš dogovor o vremenu korištenja.			-0,697		2,45	1,42	1-5
23. Dopušta mi korištenje mobitela tek kad napravim svoje školske zadatke i/ili obavim neke kućanske poslove (npr. pospremi sobu).			-0,690		2,95	1,33	1-5
22. Želi uskladiti vrijeme koje provodim na mobitelu i u drugim aktivnostima.			-0,551		2,98	1,37	1-5
12. Kako bi provjerio što radim na mobitelu, ulazi u sobu u kojoj koristim mobitel.				-0,867	1,83	1,08	1-5
11. Pogledava mi u mobitel dok ga koristim.				-0,818	1,94	1,10	1-5
13. Kako bi provjerio koristim li mobitel, ulazi u sobu u kojoj se nalazim.				-0,759	2,14	1,20	1-5
Cronbach α	0,810	0,861	0,776	0,810			
M	1,74	3,02	2,54	1,96			
SD	1	0,95	0,96	0,95			
TR	1-5	1-5	1-5	1-5			

3.2.2. Psihometrijska provjera Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta

2

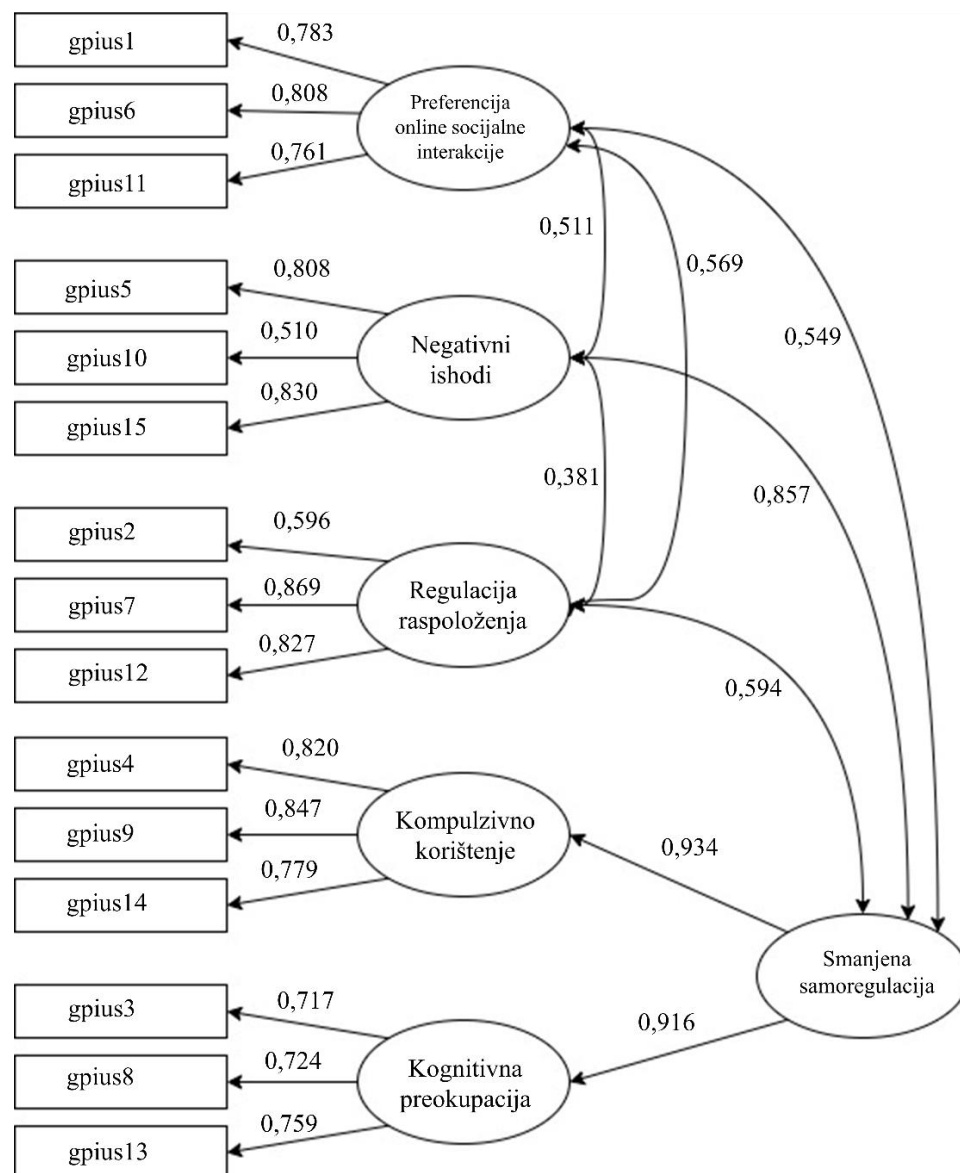
Generalizirano problematično korištenje interneta ispitivalo se Skalom generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (*engl. Generalized Problematic Internet Use Scale 2* (GPIUS2); Caplan, 2010) koja mjeri preferenciju online socijalne interakcije, regulaciju raspoloženja, kompulzivno korištenje interneta, kognitivnu preokupaciju internetom i negativne ishode. Sastoji se od 15 čestica, po 3 čestice za svaku subskalau. Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 7, pri čemu 1 znači „u potpunosti se ne slažem“, a 7 „u potpunosti se slažem“. Rezultat se formira kao prosječni rezultat na pojedinim subskalama te viši rezultat prikazuje više razine problematičnog korištenja. Skala je prevedena s engleskog jezika, pri čemu se koristilo dvostruko slijepo prevođenje s engleskoga na hrvatski jezik te ponovno prevođenje na engleski jezik. Ispunjavali su ju samo adolescenti.

Kako bi se provjerila konstruktna valjanost i mjerni model autora (Caplan, 2010) provedena je konfirmatorna faktorska analiza pomoću softvera za strukturalno modeliranje, Mplus 8.8 (Muthén i Muthén, 1998-2017). Kao procjenu pristajanja modela podacima korišteni su relativni hi-kvadrat test, odnosno njegova korekcija s obzirom na broj stupnjeva slobode (χ^2/df ; relativni χ^2), kao i indeksi pristajanja modela podacima, kao što su indeks komparativnog pristajanja (*engl. CFI; comparative fit index*), Tucker-Lewisov indeks (*engl. TLI; Tucker-Lewis indeks*), prosječna standardna rezidualna pogreška (*engl. RMSEA; root mean square error of approximation*), kao i standardizirana prosječna kvadratna kovarijanca reziduala (*engl. SRMR; standardized root mean-square residual*). Prema referentnim vrijednostima autora relativni χ^2 treba iznositi manje od 2, ali i manje od 3 je prihvatljivo (Schermelleh-Engel i sur., 2003), RMSEA treba iznositi <0,06, no kao granično pristajanje podacima prihvaćaju se i vrijednosti do 0,10 (Kline, 2016). Isti autor (Kline, 2016) navodi kako SRMR treba biti <0,10. Iako se za CFI i TLI navode kako za pristajanje modelu vrijednosti moraju biti <0,95 (Schermelleh-Engel i sur., 2003), Marsh i suradnici (2004) navode kako je prilikom provedbe konfirmatorne faktorske analize teško dobiti takve rezultate i kako se za pristajanje modela prihvaćaju i vrijednosti veće od 0,90.

Konfirmatorna faktorska analiza višeg reda estrahirala je pet faktora prvog i jedan faktor drugog reda što je skladu s očekivanjima i podacima iz literature (Gámez-Guadix i sur., 2015; Proberz i sur., 2020; Yoshimura i sur., 2022). Prema rezultatima konfirmatorne faktorske analize, odnosno usporedbom indeksa pristajanja modela i usporedbom s referentnim vrijednostima iz literature, možemo zaključiti da model pristaje podacima. Na Slici 10. prikazan

je model sa standardiziranim beta koeficijentima, kovarijancama između latentnih varijabli i indeksima pristajanja. Deskriptivni podaci za pojedine čestice Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 nalaze se u tablici u Prilozima (Prilog 3.).

Dosadašnja istraživanja (npr. Caplan, 2010) pokazala su visoku pouzdanost, odnosno koeficijenti unutarnje konzistencije (*Cronbach alpha*) bili su u rasponu od 0,830 do 0,870 za pojedine subskale te 0,910 za ukupni rezultat. Podjednaki rezultati dobiveni su i u ovom uzorku, a prikazani su u Tablici 4..

$\chi^2=194,263$; $df=82$; $p<0,001$; $CFI=0,93$; $TLI= 0,90$; $SRMR=0,06$; $RMSEA=0,070$ (90% C.I.: 0,06 -0,08)

Slika 10. Mjerni model Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 – standardizirane vrijednosti beta koeficijenata i kovarijanci između latentnih varijabli, indeksi pristajanja (dječje procjene)

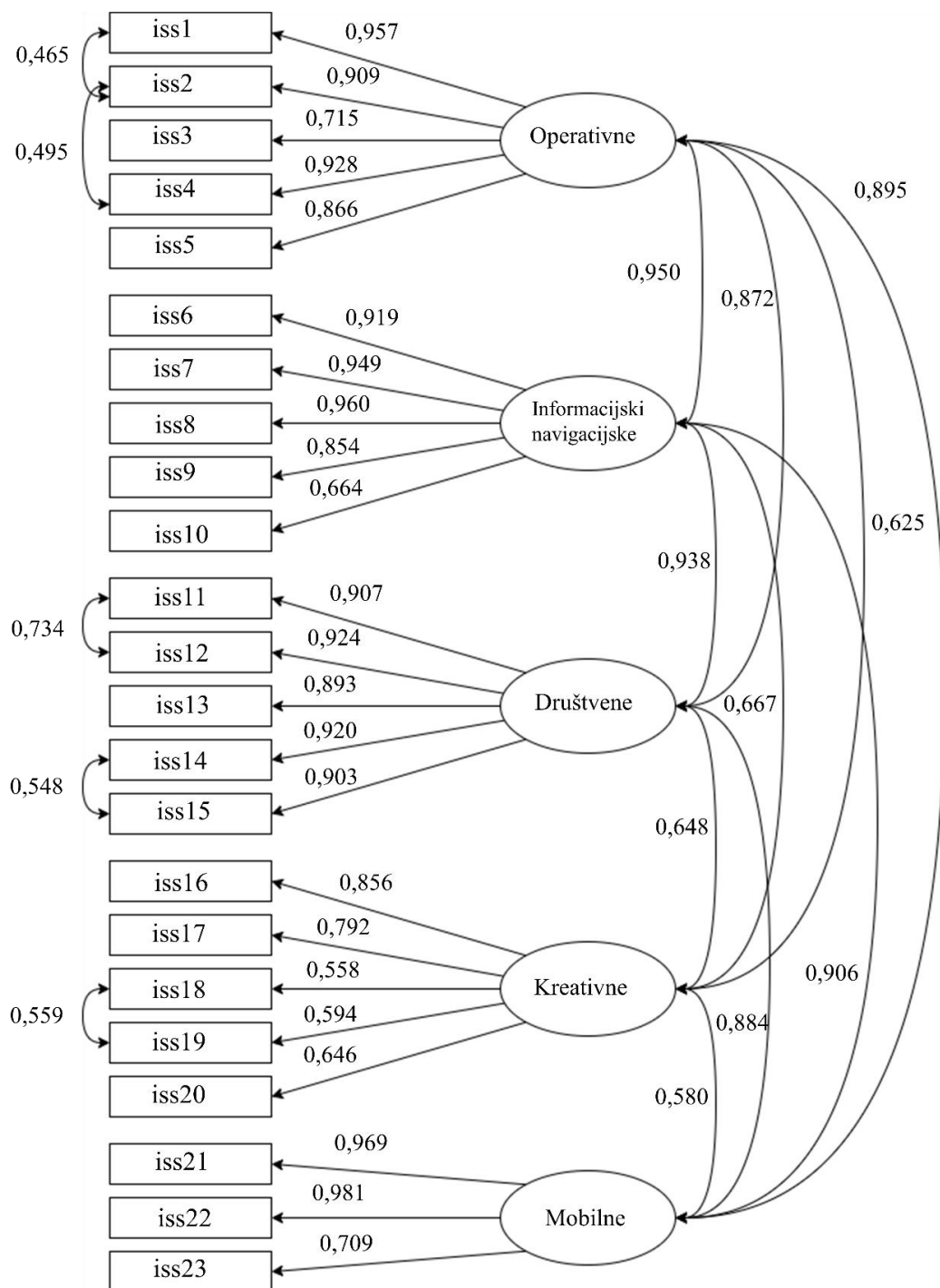
Tablica 4. Koeficijenti unutarnje konzistencije Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2

	α
Preferencija online socijalne interakcije	0,827
Regulacija raspoloženja	0,802
Kognitivna preokupacija	0,777
Kompulzivno korištenje interneta	0,849
Negativni ishodi	0,744
Ukupan rezultat	0,905

3.2.3. Psihometrijska provjera Skale internetskih vještina

U svrhu mjerenja roditeljskih internetskih vještina korištena je skraćena verzija Skale internetskih vještina (*engl. Internet Skills Scale (ISS)*; van Deursen i sur., 2016) koja mjeri operativne, mobilne, informacijski navigacijske, društvene i kreativne internetske vještine. Skraćena verzija skale sastoji se od 23 čestice, po 5 čestica za operativne, informacijski navigacijske, društvene i kreativne internetske vještine te 3 za mobilne vještine. Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 5, pri čemu 1 znači „u potpunosti netočno za mene“, a 5 „u potpunosti točno za mene“. Skala je prevedena s engleskog jezika, pri čemu se koristilo dvostruko slijepo prevođenje s engleskoga na hrvatski jezik te ponovno prevođenje na engleski jezik. Skalu internetskih vještina ispunjavali su roditelji u drugom dijelu predistraživanja, odnosno u sklopu online istraživanja „Uloga roditeljskog ponašanja u upravljanju dječjim korištenjem mobitela“. Autor (van Deursen i sur., 2016) predlaže formiranje rezultata na dva načina – prosječnim zbrojem rezultata za pojedinu subskalu, kao i prosječnim ukupnim rezultatom na svih 23 čestica, odnosno cijeloj skali.

Za provjeru konstruktne valjanosti i modela koji je pretpostavio autor (van Deursen i sur., 2016) korištena je konfirmatorna faktorska analiza pomoću softvera za strukturalno modeliranje, Mplus 8.8 (Muthén i Muthén, 1998-2017). S obzirom na nešto lošije pristajanje modela (pokazatelji su niži od kriterija koji se koriste u ovom radu), učinjene su određene modifikacije, odnosno dopuštene su korelacije među pogreškama čestica. Veze između pogrešaka čestica dodavale su se u pet koraka sljedećim redom: 1) čestice 11 i 12; 2) čestice 14 i 15; 3) čestice 18 i 19; 4) čestice 2 i 4; te 5) čestice 1 i 2. Nakon učinjene modifikacije, prema referentnim vrijednostima iz literature (Kline, 2016; Schermelleh-Engel i sur., 2003), rezultati su pokazali kako model bolje pristaje podacima. Na Slici 11. je prikazan model sa standardiziranim beta koeficijentima, kovarijancama između latentnih varijabli, korelacijama pogrešaka među određenim česticama i indeksima pristajanja.

$\chi^2=375,734$; $df=215$; $p<0,001$; $CFI=0,943$; $TLI=0,933$; $SRMR=0,059$; $RMSEA=0,073$ (90% C.I.: 0,060 -0,085)

Slika 11. Faktorska struktura Skale internetskih vještina - standardizirane vrijednosti beta koeficijenata i kovarijanci između latentnih varijabli, korelacije između pogrešaka pojedinih čestica i indeksi pristajanja (roditeljske procjene)

Kako bi se provjerila pouzdanost skale i pojedinih subskala, izračunati su koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) te se vrijednosti kreću od 0,852 do 0,965 te 0,966 za ukupni rezultat na skali što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima (npr. van Deursen i sur., 2016). Vrijednosti za pojedine subskale, kao i ukupni rezultat su zadovoljavajući, a nalaze se u Tablici 5. Deskriptivni podaci za pojedine čestice Skale internetskih vještina nalaze se u tablici u Prilozima (Prilog 4.).

Tablica 5. Deskriptivna statistika i koeficijenti unutarnje konzistencije Skale internetskih vještina

	M	SD	TR	Cronbach α
Operativne	4,51	0,93	1-5	0,940
Informacijski navigacijske	4,40	0,93	1-5	0,937
Društvene	4,55	0,96	1-5	0,965
Kreativne	3,02	1,13	1-5	0,852
Mobilne	4,48	0,97	1-5	0,905
ISS ukupno	4,16	0,86	1-5	0,966

*ISS ukupno – ukupni prosječni rezultat na Skali internetskih vještina

3.2.4. Povezanost roditeljske medijacije, generaliziranog problematičnog korištenja interneta i internetskih vještina

Roditeljska medijacija i generalizirano problematično korištenje interneta

Kako bi se provjerilo u kojoj su mjeri strategije roditeljske medijacije povezane s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta korišteni su podaci prikupljeni od djece u prvom dijelu predistraživanja te su izračunate korelacije među navedenim mjerama (Tablica 6.).

Aktivna medijacija značajno je negativno povezana s preferencijom online socijalne interakcije. Restriktivna medijacija značajno je pozitivno povezana s korištenjem interneta za regulaciju raspoloženja. Roditeljski nadzor i tehnička medijacija nemaju značajnih povezanosti s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Strategije roditeljske medijacije međusobno su značajno i pozitivno povezane, kao i komponente generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Tablica 6. Povezanost između roditeljske medijacije i generaliziranog problematičnog korištenja interneta

	Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija	POSI	Negativni ishodi	Regulacija raspoloženja	Kompulzivno korištenje	Kognitivna preokupacija	GPIUS ukupno
Aktivna medijacija	-									
Restriktivna medijacija	0,38**	-								
Roditeljski nadzor	0,22**	0,36**	-							
Tehnička medijacija	0,23**	0,49**	0,44**	-						
POSI	-0,14*	0,03	0,09	-0,01	-					
Negativni ishodi	-0,12	-0,01	-0,01	-0,02	0,43**	-				
Regulacija raspoloženja	0,06	0,14*	0,09	0,01	0,39**	0,32**	-			
Kompulzivno korištenje	-0,09	0,04	0,00	-0,01	0,37**	0,63**	0,39**	-		
Kognitivna preokupacija	0,04	0,06	0,08	-0,06	0,49**	0,49**	0,58**	0,63**	-	
GPIUS ukupno	-0,03	0,10	0,07	-0,02	0,64**	0,72**	0,78**	0,78**	0,83**	-
M	3,02	2,54	1,96	1,74	1,87	2,31	3,49	2,68	2,36	2,53
SD	0,95	0,96	0,95	1	1,18	1,34	1,64	1,58	1,32	1,09
TR	1-5	1-5	1-5	1-5	1-7	1-7	1-7	1-7	1-7	1-7

** p<0,01, * p<0,05; POSI - preferencija online socijalne interakcije

Roditeljska medijacija i internetske vještine roditelja

Kako bi se provjerilo u kojoj su mjeri strategije roditeljske medijacije povezane s internetskim vještinama roditelja korišteni su podaci prikupljeni od roditelja u drugom dijelu predistraživanja te su izračunate korelacije među navedenim mjerama (Tablica 7.).

U uzorku roditelja drugog dijela predistraživanja (N=141) internetske vještine roditelja značajno su pozitivno povezane samo s aktivnom medijacijom. Odnosno, oni roditelji koji imaju više internetske vještine učestalije koriste aktivnu medijaciju. Strategije roditeljske medijacije međusobno su značajno pozitivno povezane.

Tablica 7. Povezanost strategija roditeljske medijacije i internetskih vještina roditelja

	Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija	Internetske vještine
Aktivna medijacija	-				
Restriktivna medijacija	0,57**	-			
Roditeljski nadzor	0,63**	0,68**	-		
Tehnička medijacija	0,39**	0,44**	0,53**	-	
Internetske vještine	0,21*	0,06	0,07	0,16	-
M	4,21	3,85	3,71	3	4,16
SD	0,81	0,90	0,97	1,28	0,86
TR	1,33-5	1-5	1-5	1-5	1-5

** p<0,01, * p<0,05

3.3. Zaključak

Rezultati provjere Skale roditeljske medijacije pokazuju da se radi o pouzdanom i valjanom instrumentu za mjerenje i procjenu učestalosti korištenja strategije roditeljske medijacije u istraživačke svrhe. Skala je skraćena kako bi postala valjanija i pouzdanija te će u glavnom istraživanju biti primijenjena skala od 18 čestica koju će ispunjavati i roditelji i adolescenti. Također, rezultati psihometrijske provjere Skale internetskih vještina s roditeljima i Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 s adolescentima također pokazuju primjerenu valjanost i pouzdanost instrumenata te se kao takvi mogu primijeniti u glavnom istraživanju i koristiti u istraživačke svrhe.

4. GLAVNO ISTRAŽIVANJE

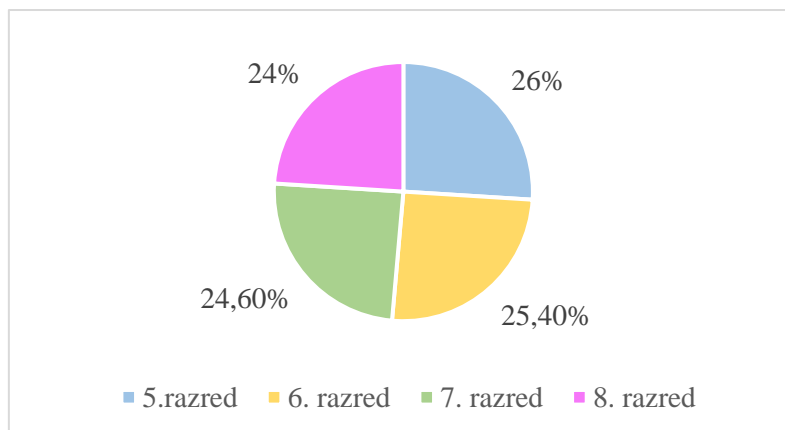
4.1. Metoda

4.1.1. Postupak, nacrt i sudionici istraživanja

Kao i predistraživanje, glavno je istraživanje provedeno u okviru uspostavno-istraživačkog projekta D.E.C.I.D.E. te je za sva istraživanja u sklopu projekta u školama dobivena suglasnost Ministarstva znanosti i obrazovanja, na temelju mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje. Korišten je jednokratni nacrt (nacrt poprečnog presjeka), odnosno podatci su prikupljeni u jednoj vremenskoj točki. Glavno istraživanje provedeno je od kraja rujna do kraja prosinca 2022. godine u šest osnovnih škola na području grada Zagreba.

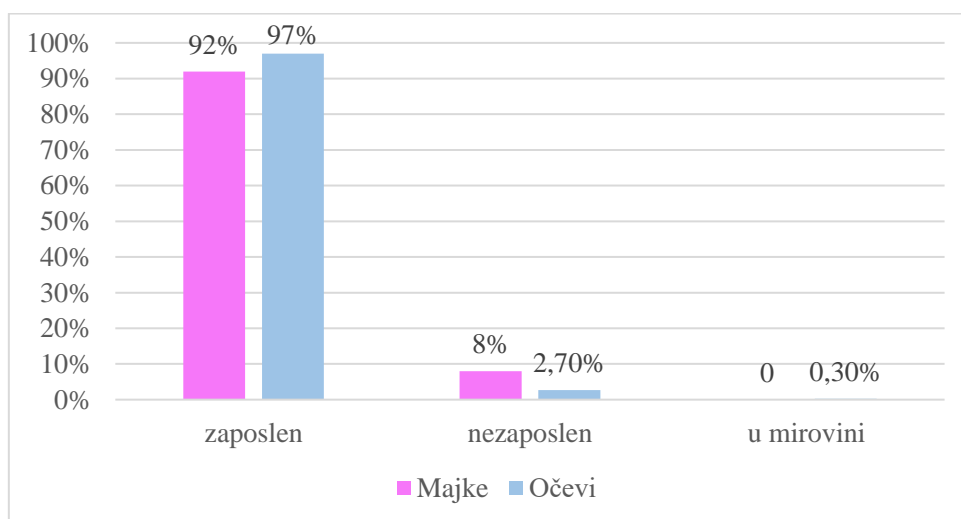
Najprije su kontaktirani stručni suradnici i ravnatelji, a zatim roditelji i djeca. Ukupno je kontaktirano 1062 roditelja učenika od petog do osmog razreda, a od ukupnog broja njih 360 (33,89%) je pristalo sudjelovati u glavnom istraživanju. Kao i u predistraživanju, roditeljima je po djetetu u omotnici poslan informirani pristanak (Prilog 5.) i Upitnik za roditelje. Nakon što su roditelj i dijete popunili suglasnost te je jedan od roditelja popunio roditeljski upitnik, zamoljeni su putem pisane upute, da suglasnost i upitnik u zalijepljenoj omotnici daju djetetu koje ju je potom donijelo natrag u školu. Nakon što su dobivene roditeljske i dječje suglasnosti i roditeljski upitnici, djeca su upitnik popunjavala u školi u vremenu od 20 minuta jednog školskog sata. Djeca i roditelji popunjavali su upitnike pod šiframa pomoću kojih su njihovi upitnici kasnije spojeni. Istraživanje u školama provodili su stručni suradnici uz pomoć istraživačice. Stručni suradnici su kontaktirani, informirani o istraživanju, dana im je uputa za primjenu upitnika i zamoljeni su za suradnju. Nakon što su djeca popunila upitnike, stručni suradnici upitnike su u omotnicama dostavljali istraživačici.

Konačan uzorak sudionika glavnog istraživanja koji su imali popunjene upitnike čini 342 djece i jedan od njihovih roditelja. Iz Slike 12. je vidljivo kako su od 342 djece njih 89 (26%) učenici 5. razreda, 87 (25,4%) učenici 6. razreda, 84 (24,6%) učenici 7. razreda te 82 (24%) učenici 8. razreda osnovne škole.

Slika 12. Razred sudionika – djece – u istraživanju (N=342 djece)

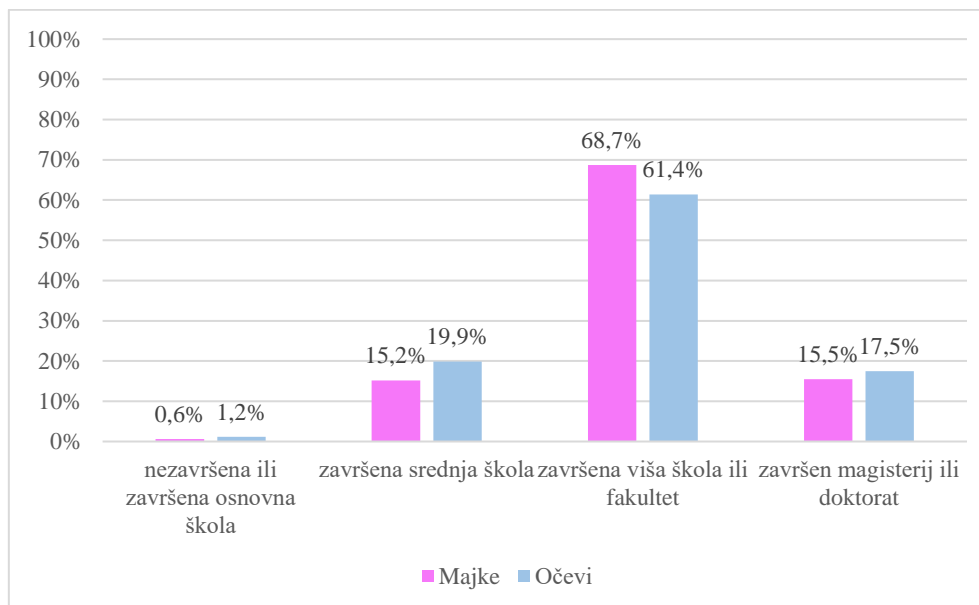
Prosječna dob djece jest 12,14 godina (TR= 10-15; SD=1,21). Od ukupnog uzorka, 53,5% činile su djevojčice. Većina djece (75,2%) prethodni razred završila je s izvrsnim (5), 26% s vrlo dobrim (4), 1,2% s dobrim (3), dok je samo 0,3% završilo s dovoljnim (2) uspjehom. Većina (85,9%) djece živi s oba, dok ih 14,1% živi s jednim roditeljem. U istraživanju je sudjelovalo 254 (74,7%) majki, 84 (24,7%) očeva, jedan skrbnik (0,3%) i jedna skrbnica (0,3%) prosječne dobi 44,56 godina (TR= 28-82, SD= 5,20). Iz Slike 13. vidljivo je da su većina majki (92%) i očeva (97%) zaposleni, nezaposleno je 8% majki i 2,7% očeva, dok je 0,3% očeva umirovljeno.

Slika 13. Radni status roditelja – glavno istraživanje

Većina majki (68,7%) ima završenu višu školu ili fakultet, 15,5% ima završen magisterij ili doktorat, 15,2% ima završenu srednju školu, dok njih 0,6% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu. Većina očeva (61,4%) ima završenu višu školu ili fakultet, 19,9% ima završenu

srednju školu, 17,5% ima završen magisterij ili doktorat, dok njih 1,2% ima nezavršenu ili završenu osnovnu školu. Navedeni postoci prikazani su u Slici 14.

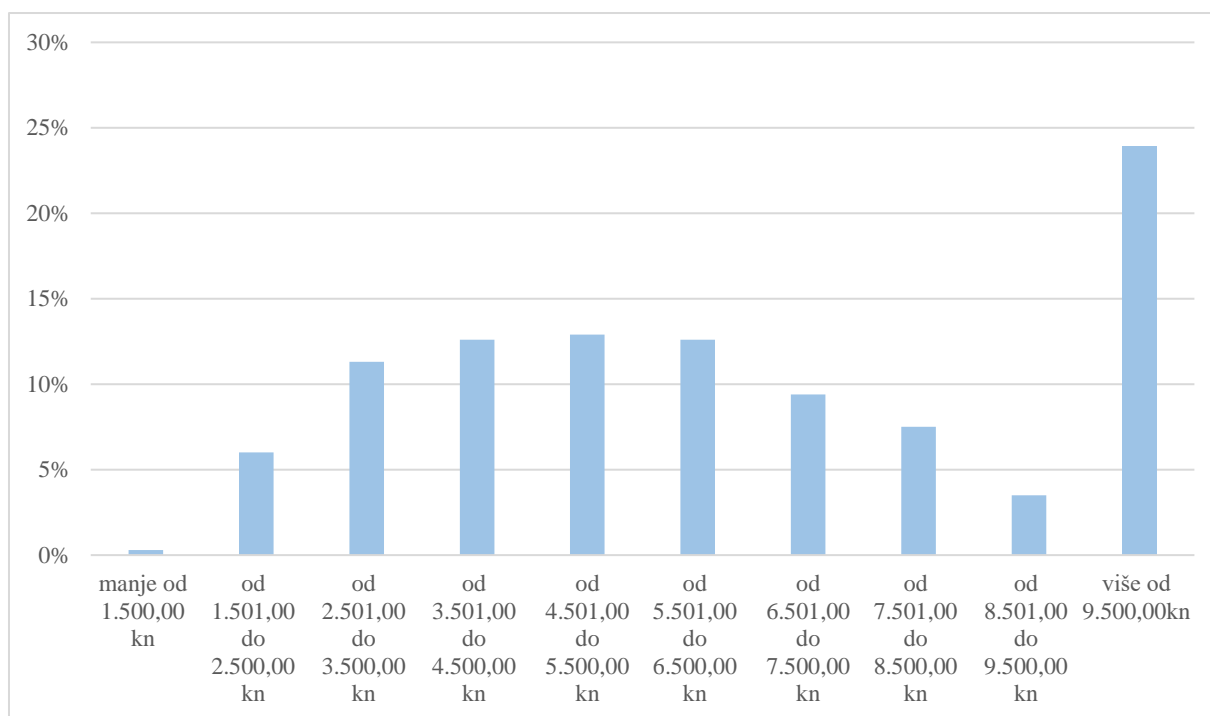

Slika 14. Obrazovanje roditelja – glavno istraživanje

Prosječan broj (Md) članova obitelji je 4, a djece 2. Roditelji su odgovarali na pitanje o prihodima, pri čemu je na to pitanje odgovorilo 93% roditelja, a 7% nije dalo svoj odgovor. Na Slici 15. je vidljivo da od onih koji su dali svoj odgovor, prosječni mjesečni prihodi po članu kućanstva iznose¹: 1) manje od 1.500,00 kn – 0,3%; 2) od 1.501,00 do 2.500,00 kn – 6%; 3) od 2.501,00 do 3.500,00 kn – 11,3%; 4) od 3.501,00 do 4.500,00 kn – 12,6%; 5) od 4.501,00 do 5.500,00 kn – 12,9%; 6) od 5.501,00 do 6.500,00 kn – 12,6%; 7) od 6.501,00 do 7.500,00 kn – 9,4%; 8) od 7.501,00 do 8.500,00 kn – 7,5%; 9) od 8.501,00 do 9.500,00 kn – 3,5%; i 10) više od 9.500,00kn – 23,9%.

¹ Prema podacima Državnog zavoda za statistiku (DZS, 2023) prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za prosinac 2022. iznosila je 7.878,00 kuna. Iz podataka glavnog istraživanja vidljivo je da čak 34,9% sudionika ima jednake ili više mjesečne prihode po članu kućanstva od prosječne mjesečne plaće po zaposlenoj osobi što predstavlja iznad prosječne prihode tih obitelji. Prema istim pokazateljima, 64,8% obitelji bilo bi unutar ili nešto ispod prosjeka, dok je 0,3% obitelji, prema podacima DZS (2022) u riziku od siromaštva jer je prag rizika za siromaštvo u 2021. za obitelj s jednim članom iznosio 3.038,00 kuna, a s dvoje odraslih i dvoje male djece 6.300,00 kuna.

Slika 15. Mjesečni prihodi po članu kućanstva – glavno istraživanje

4.1.2. Skala roditeljske medijacije

U glavnom istraživanju za mjerenje roditeljske medijacije korištena je Skala roditeljske medijacije, čiji je razvoj opisan u predistraživanju. Skala se sastoji od četiri subskale koje mjere četiri strategije roditeljske medijacije: aktivnu medijaciju (6 čestica), restriktivnu medijaciju (5 čestica), tehničku medijaciju (4 čestice) i roditeljski nadzor (3 čestice). Rezultati se formiraju za pojedinu subskalu te mjere pojedine strategije roditeljske medijacije. Format odgovora čini skala procjene od 5 stupnjeva učestalosti, pri čemu 1 označava „nikad“, 2 „rijetko“, 3 „ponekad“, 4 „često“ i 5 „uvijek“. Viši rezultat na svim subskalama pokazuje na učestalije korištenje određene strategije roditeljske medijacije. Skalu su u glavnom istraživanju popunili adolescenti i jedan od njihovih roditelja.

Ponovno je provjerena faktorska struktura i pouzdanost skale na temelju odgovora adolescenata i njihovih roditelja u glavnom istraživanju.

Kako bi se provjerila faktorska struktura, kao i u predistraživanju, provedena je faktorska analiza glavnih komponenata uz kosokutnu rotaciju (*Oblimin*). Provedene su dvije faktorske analize, s podacima adolescenata i podacima roditelja. Na podacima roditelja faktorska analiza pokazala je četverofaktorsku strukturu te su se čestice rasporedile na jednak

način kao u predistraživanju. Na podacima adolescenata također je dobivena četverofaktorska struktura, no čestica 14 („Želi uskladiti vrijeme koje provodim na mobitelu i u drugim aktivnostima.“), umjesto na prvom faktoru (restriktivna medijacija), imala je zasićenje na drugom faktoru (aktivna medijacija). Budući da sadržajno navedena čestica pripada faktoru restriktivne medijacije, zasićenje na oba faktora je vrlo nisko (0,369 na faktoru aktivne medijacije i 0,270 na faktoru restriktivne medijacije), te se željela zadržati jednaka struktura roditeljske skale i skale za adolescente, čestica 14 izostavljena je iz daljnje analize podataka oba uzorka. Konačnom analizom 17 čestica dobivena je četverofaktorska struktura u oba uzorka te je u uzorku roditelja objašnjeno je 65,482% varijance, dok je u uzorku adolescenata objašnjeno 64,359% varijance. Pouzdanost je procijenjena izračunom koeficijenta unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) koji su za roditeljski uzorak i uzorak adolescenata prikazani u Tablicama 8. i 9., a na temelju rezultata može se zaključiti da se radi o pouzdanim skalama.

Tablica 8. Prikaz četverofaktorske strukture, deskriptivnih podataka i koeficijenata unutarne konzistencije Skale roditeljske medijacije - uzorak roditelja

	Aktivna medijacija	Tehnička medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	M	SD	TR
3. Razgovaram s djetetom o tome koji su poželjni, a koji nepoželjni sadržaji za objavljivanje na internetu.	0,887				4,09	0,88	1-5
4. Razgovaram s djetetom o sigurnom korištenju interneta (npr. kontakti s nepoznatim osobama, odavanje osobnih podataka).	0,836				4,33	0,80	2-5
1. Objašnjavam djetetu dobre i loše strane korištenja interneta.	0,786				4,12	0,76	1-5
11. Razgovaram s djetetom o sadržajima kojima pristupa na mobitelu.	0,708				3,82	0,92	1-5
2. Učim dijete kako da koristi mobitel.	0,613				3,43	1,10	1-5
5. Objašnjavam djetetu zašto je predugo korištenja mobitela štetno.	0,608				4,45	0,72	1-5
9. Koristim aplikacije kojima provjeravam i ograničavam vrijeme korištenja mobitela kod djeteta.		0,947			2,86	1,74	1-5
10. Koristim aplikacije kojima provjeravam i ograničavam sadržaje kojima dijete pristupa na mobitelu.		0,939			2,84	1,71	1-5
18. Kontroliram aplikacije (npr. igrice, društvene mreže) koje će dijete instalirati na mobitel.		0,683			3,68	1,38	1-5
12. Koristim aplikaciju kojom dopuštam da dijete smije samo zvati i pisati poruke na mobitelu.		0,638			1,94	1,47	1-5
16. Uzmem djetetu mobitel kad se ne možemo dogovoriti oko njegovog korištenja.			-0,830		3,30	1,28	1-5
13. Oduzimam djetetu mobitel kad ne izvrši svoje školske ili neke druge, dogovorene obaveze.			-0,822		3,44	1,30	1-5
6. Uzmem djetetu mobitel kad prekrši naš dogovor o vremenu korištenja.			-0,772		3,75	1,19	1-5
15. Dopuštam djetetu korištenje mobitela tek kad napravi svoje školske zadatke i/ili obavi neke kućanske poslove (npr. pospremi sobu).			-0,712		3,63	1,06	1-5
8. Da provjerim što radi na mobitelu, ulazim u sobu u kojoj dijete koristi mobitel.				0,924	2,98	1,24	1-5
17. Da provjerim koristi li dijete mobitel, ulazim u sobu u kojoj se dijete nalazi.				0,870	3,10	1,26	1-5
7. Pogledavam što dijete radi na mobitelu dok ga koristi.				0,469	3,20	1,03	1-5
	Cronbach α	0,847	0,834	0,830	0,786		

Tablica 9. Prikaz četverofaktorske strukture, deskriptivnih podataka i koeficijenata unutarne konzistencije Skale roditeljske medijacije - uzorak djece

	Restriktivna medijacija	Aktivna medijacija	Tehnička medijacija	Roditeljski nadzor	M	SD	TR
13. Oduzima mi mobitel kad ne napravim svoje školske obaveze.	0,825				3,03	1,42	1-5
15. Dopušta mi korištenje mobitela tek kad napravim svoje školske zadatke i/ili obavim neke kućanske poslove (npr. pospremim sobu).	0,777				3,26	1,38	1-5
6. Uzme mi mobitel kad prekršim naš dogovor o vremenu korištenja.	0,723				3,02	1,45	1-5
16. Uzima mi mobitel kad se ne možemo dogovoriti oko njegovog korištenja.	0,713				2,51	1,34	1-5
4. Razgovara sa mnom o sigurnom korištenju interneta (npr. kontakti s nepoznatim osobama, odavanje osobnih podataka).		0,854			3,84	1,15	1-5
3. Razgovara sa mnom o tome koji su poželjni, a koji nepoželjni sadržaji za objavljivanje na internetu.		0,801			3,56	1,31	1-5
1. Objašnjava mi dobre i loše strane korištenja mobitela.		0,760			3,96	1,00	1-5
2. Uči me kako da koristim mobitel.		0,755			3,07	1,40	1-5
5. Objašnjava mi zašto je predugo korištenje mobitela štetno.		0,639			4,09	1,01	1-5
11. Razgovara sa mnom sadržajima kojima pristupam na mobitelu.		0,489			2,94	1,28	1-5
9. Koristi aplikacije kojima mi provjerava i ograničava vrijeme korištenja mobitela.			0,906		2,53	1,70	1-5
10. Koristi aplikacije kojima mi provjerava i ograničava sadržaje koje gledam na mobitelu.			0,891		2,30	1,60	1-5
18. Kontrolira aplikacije (npr. igrice, društvene mreže) koje ću instalirati na mobitel.			0,824		2,82	1,70	1-5
12. Koristi aplikaciju kojom dopušta da smijem samo zvati i pisati poruke na mobitelu.			0,613		1,60	1,16	1-5
8. Kako bi provjerio što radim na mobitelu, ulazi u sobu u kojoj koristim mobitel.				0,907	2,25	1,26	1-5
7. Pogledava mi u mobitel dok ga koristim.				0,755	2,19	1,19	1-5
17. Kako bi provjerio koristim li mobitel, ulazi u sobu u kojoj se nalazim.				0,745	2,70	1,33	1-5
	Cronbach α	0,810	0,832	0,840	0,784		

Deskriptivna statistika za subskale prikazana je u Tablici 10., a u Tablicama 8. i 9. prikazana je deskriptivna statistika za pojedine čestice Skale roditeljske medijacije u uzorku roditelja i uzorku adolescenata. Već iz deskriptivne statistike može se primijetiti kako roditelji u odnosu na djecu procjenjuju vlastito korištenje strategija roditeljske medijacije učestalijim. Kako bi se provjerilo postoje li statistički značajne razlike između procjena roditelja i adolescenata, provedeni su t-testovi za nezavisne uzorke. T-testovima dobivene su statistički značajne razlike između procjena roditelja i adolescenata u učestalosti roditeljskog korištenja svih strategija roditeljske medijacije. Odnosno, roditelji procjenjuju svoje korištenje aktivne ($t=7,67$; $p<0,01$), restriktivne ($t=7,17$; $p<0,01$) i tehničke medijacije ($t=5,22$; $p<0,01$), kao i roditeljskog nadzora ($t=9,14$; $p<0,01$) učestalijima nego što to primjećuju i procjenjuju djeca.

Tablica 10. Deskriptivna statistika Skale roditeljske medijacije u uzorku roditelja i adolescenata

	M	Med	SD	TR
<i>Roditelji</i>				
Aktivna medijacija	4,04	4,17	0,66	1,67 - 5
Restriktivna medijacija	3,54	3,75	0,98	1-5
Roditeljski nadzor	3,09	3	0,99	1-5
Tehnička medijacija	2,83	2,75	1,29	1-5
<i>Adolescenti</i>				
Aktivna medijacija	3,58	3,67	0,88	1,5 - 5
Restriktivna medijacija	2,95	3	1,12	1-5
Roditeljski nadzor	2,38	2	1,06	1-5
Tehnička medijacija	2,53	2,25	1,12	1-5

Povezanost među strategijama roditeljske medijacije

U Tablici 11. prikazane su korelacije među strategijama roditeljske medijacije u uzorku roditelja i uzorku adolescenata. Iz rezultata se može primijetiti da su povezanosti između procjena roditelja i adolescenata niske i srednje za strategije aktivne medijacije, restriktivne medijacije i roditeljski nadzor, dok je povezanost između procjena za tehničku medijaciju visoka. Sve povezanosti su pozitivne i statistički značajne. U tablici u Prilozima (Prilog 6.) nalazi se potpuna korelacijska tablica među strategijama roditeljske medijacije u uzorku roditelja i uzorku adolescenata.

Tablica 11. Povezanost strategija roditeljske medijacije u uzorku roditelja i adolescenata

		Roditelji			
		Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija
Adolescenti	Aktivna medijacija	0,28**	0,19**	0,11	0,19**
	Restriktivna medijacija	0,07	0,36**	0,23**	0,22**
	Roditeljski nadzor	0,06	0,13*	0,33**	0,16**
	Tehnička medijacija	0,18**	0,26**	0,24**	0,73**

*p<0,05; **p<0,01

U daljnjim analizama koristit će se prosječan rezultat na svim subskalama (aktivna medijacija, restriktivna medijacija, roditeljski nadzor i tehnička medijacija) u uzorku roditelja, kao i u uzorku adolescenata.

4.1.3. Skala internetskih vještina

Za mjerenje internetskih vještina roditelja u glavnom istraživanju korištena je skraćena verzija Skale internetskih vještina (*engl. Internet Skills Scale (ISS)*; van Deursen i sur., 2016) koja mjeri operativne, mobilne, informacijski navigacijske, društvene i kreativne internetske vještine, a provjerena je u predistraživanju. Skraćena verzija skale sastoji se od 23 čestice, po 5 čestica za operativne, informacijski navigacijske, društvene i kreativne internetske vještine te 3 za mobilne vještine. Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 5, pri čemu 1 označava „u potpunosti netočno za mene“, a 5 „u potpunosti točno za mene“. Kao što je navedeno u predistraživanju, autor (van Deursen i sur., 2016) predlaže formiranje rezultata na dva načina – prosječnim zbrojem rezultata pojedinih subskala, te prosječnim ukupnim rezultatom na svih 23 čestica, odnosno cijeloj skali. U daljnjim analizama glavnog istraživanja kao ukupni rezultat koristit će se prosjek svih čestica te će nadalje u tekstu biti prikazana provjera jednofaktorske strukture i pouzdanost skale u uzorku roditelja iz glavnog istraživanja.

Za provjeru faktorske strukture provedena je analiza glavnih komponenata s pretpostavljenim jednim faktorom. Nakon analize neke od čestica pokazale su vrlo mala (niža od 0,30) zasićenja na faktoru te su u četiri koraka izostavljene četiri čestice (20. „Osjećao bi se samopouzdanom objaviti video kojem sam sam kreirao online.“; 19. „Znam koje se različite vrste

licenci primjenjuju na internetski sadržaj.“; 18. „Znam izraditi web stranicu.“; i 10. „Mislim da je većina web stranica izrađena na razumljiv način.“) i isključene iz daljnjih analiza. Provedena faktorska analiza sa 19 preostalih čestica pokazala je da jedan faktor objašnjava 41,56% varijance. Kako bi se provjerila pouzdanost, izračunat je koeficijent unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) koji na ukupnoj skali iznosi 0,887, što pokazuje visoku pouzdanost Skale internetskih vještina, a slični rezultati su pronađeni i u stranim istraživanjima (npr. Grošelj i sur., 2020; van Deursen i van Dijk, 2015). Zasićenja na faktoru i deskriptivna statistika pojedinih čestica nalazi se u Tablici 12.

Tablica 12. Zasićenja čestica na faktoru, deskriptivni podaci i koeficijent unutarnje konzistencije Skale internetskih vještina

	zasićenja	M	SD	TR
1. Znam otvoriti preuzete datoteke.	0,737	4,81	0,52	1-5
2. Znam preuzeti/spremiti sliku koju sam pronašao na internetu.	0,674	4,84	0,50	2-5
3. Znam koristiti prečace na tipkovnici (npr. CTRL-C za kopiranje, CTRL-S za spremanje).	0,570	4,56	0,82	1-5
4. Znam otvoriti novu karticu u svom pretraživaču.	0,728	4,86	0,47	1-5
5. Znam označiti (bookmark) web stranicu.	0,619	4,58	0,90	1-5
6. Lako mi je odlučiti koje su najbolje ključne riječi za online pretraživanje.	0,677	4,69	0,55	2-5
7. Lako pronalazim ranije posjećene web stranice.	0,760	4,67	0,65	1-5
8. Lako pronalazim tražene informacije na internetu.	0,677	4,71	0,51	2-5
9. Kad sam na nekoj web stranici, uvijek znam kako sam tamo došao.	0,658	4,59	0,66	1-5
11. Znam koje informacije smijem i ne smijem dijeliti na internetu.	0,684	4,71	0,55	1-5
12. Znam kad bih i kad ne bih trebao dijeliti informacije na internetu.	0,678	4,72	0,56	2-5
13. Pazim da su moji komentari i ponašanje primjereni situacijama kada sam na internetu.	0,645	4,87	0,41	1-5
14. Znam urediti u postavkama s kim dijelim sadržaje (npr. samo s prijateljima, s prijateljima prijatelja ili javno).	0,639	4,67	0,68	1-5
15. Znam kako ukloniti prijatelje s liste kontakata.	0,607	4,73	0,71	1-5
16. Znam stvoriti nešto novo iz postojeće slike, glazbe ili videa na internetu.	0,548	3,96	1,15	1-5
17. Znam napraviti osnovne izmjene sadržaja koji je netko drugi izradio.	0,500	3,76	1,21	1-5
21. Znam kako instalirati aplikaciju na mobilni uređaj.	0,497	4,80	0,57	1-5
22. Znam kako preuzeti aplikaciju na mobilni uređaj.	0,733	4,86	0,41	2-5
23. Znam pratiti troškove korištenja mobilnih aplikacija.	0,528	4,50	0,89	1-5
	M	SD	TR	Cronbach α
ISS ukupno	4,33	0,44	2-5	0,887

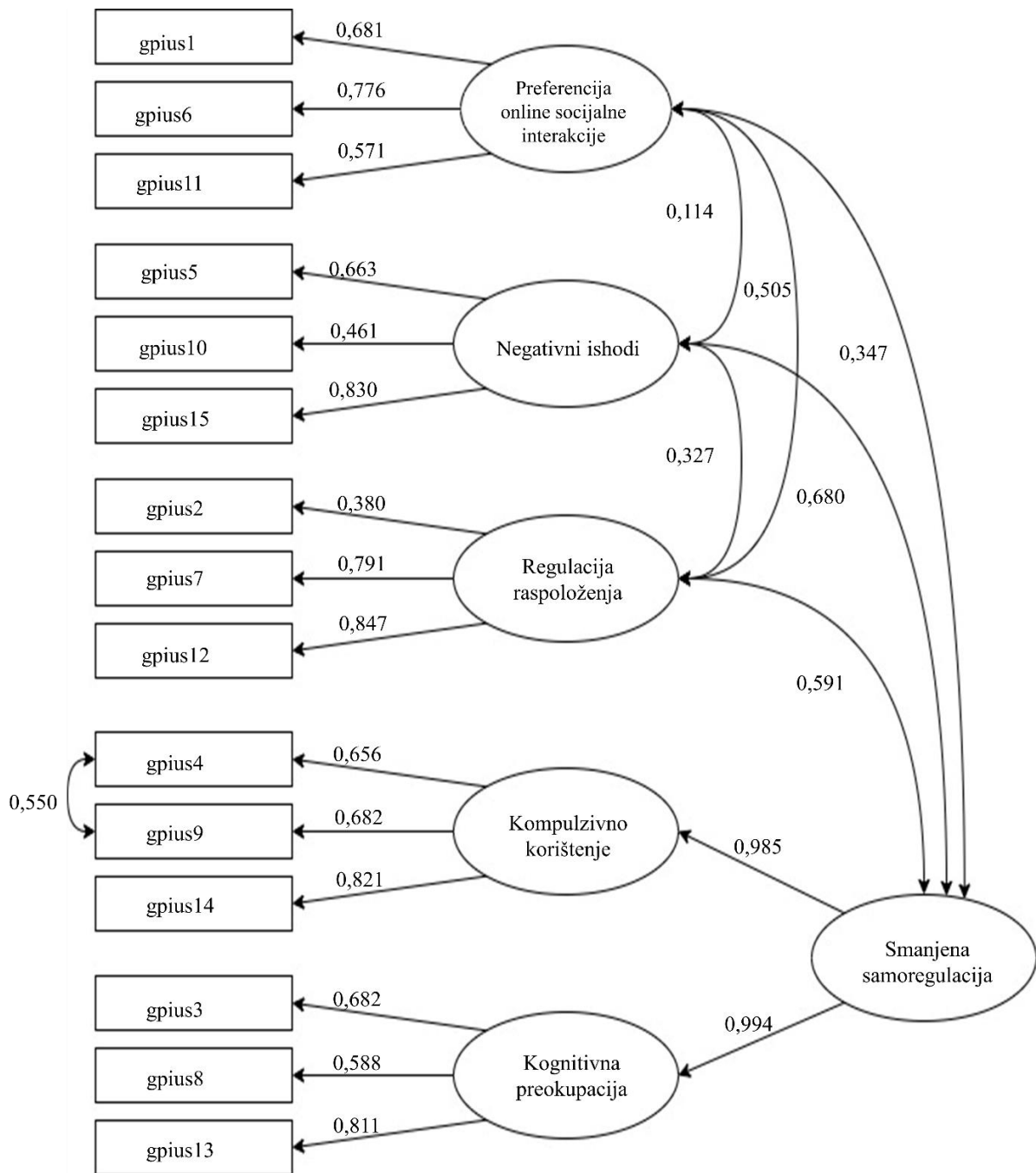
*ISS ukupno – ukupni rezultat na Skali internetskih vještina

4.1.4. Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2

Za mjerenje generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata korištena je Skala generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (Caplan, 2010) provjerena u predistraživanju. Skala mjeri preferenciju online socijalne interakcije, regulaciju raspoloženja, kompulzivno korištenje interneta, kognitivnu preokupaciju internetom i negativne ishode. Kompulzivno korištenje interneta i kognitivna preokupacija tvore nadređeni faktor nazvan smanjena samoregulacija (Caplan, 2010). Skala se sastoji od 15 čestica, po 3 čestice za svaku subskalu. Odgovori se procjenjuju na skali od 1 do 7, pri čemu 1 znači „u potpunosti se ne slažem“, a 7 „u potpunosti se slažem“. Rezultat se formira kao prosječni rezultat na pojedinim subskalama (1. preferencija online socijalne interakcije, 2. regulacija raspoloženja, 3. smanjena samoregulacija (kognitivna preokupacija i kompulzivno korištenje interneta) i 4. negativni ishodi), pri čemu viši rezultat prikazuje više razine problematičnog korištenja te će se na taj način prikazati i rezultati u uzorku iz glavnog istraživanja. Skalu su popunjavali samo adolescenti.

Za provjeru konstruktne valjanosti i mjernog modela koji je pretpostavio autor (Caplan, 2010) korištena je konfirmatorna faktorska analiza. Provjereni pretpostavljeni model Caplana (2010) nije pokazao dobro pristajanje podacima, odnosno indeksi pristajanja modela podacima bili su niži od kriterija koji se koriste u ovom radu. Zbog toga je učinjena modifikacija u kojoj su u model uključene korelacije među pogreškama čestice 4 i čestice 9. Nakon učinjene modifikacije, prema referentnim vrijednostima (Kline, 2016; Schermelleh-Engel i sur., 2003), rezultati pokazuju kako model dobro pristaje podacima. Na Slici 16. prikazan je model sa standardiziranim beta koeficijentima, kovarijancama između latentnih varijabli, korelacijama pogrešaka među određenim česticama (čestica 4 i čestica 9) i indeksima pristajanja.

$\chi^2=176,837$; $df=81$; $p<0,001$; $CFI=0,934$; $TLI= 0,914$; $SRMR=0,070$; $RMSEA=0,059$ (90% C.I.: 0,047 – 0,071)

Slika 16. Mjerni model Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 - standardizirani beta koeficijenti, kovarijance između latentnih varijabli, korelacije pogrešaka među određenim česticama i indeksi pristajanja

Kako bi se provjerila pouzdanost izračunati su koeficijenti unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) te se vrijednosti kreću od 0,653 do 0,829 te 0,858 za ukupni rezultat na skali što su zadovoljavajuće vrijednosti te u skladu s dosadašnjim stranim istraživanjima u kojima je korištena skala na uzorku djece i adolescenata (npr. Gámez-Guadix i sur., 2015; Probiez i sur., 2020; Yoshimura i sur., 2022). Iako su vrijednosti za subskalu negativnih ishoda i regulaciju raspoloženja u rasponu od 0,653 do 0,695, to su osrednje vrijednosti (George i Mallery, 2003) i mogu se smatrati zadovoljavajućim vrijednostima. Moguće objašnjenje osrednjih vrijednosti je što se radi o subskalama s tri čestice što se može smatrati malim brojem čestica određenog faktora. Vrijednosti za pojedine subskale, kao i ukupni rezultat nalaze se u Tablici 13. zajedno s deskriptivnim podacima (M, SD i teorijski raspon), a u tablici (Prilog 7.) u Prilogu prikazani su deskriptivni podaci za pojedine čestice.

Tablica 13. Deskriptivni podaci i koeficijenti unutarnje konzistencije Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2

Subskale	M	SD	TR	Cronbach α
Preferencija online socijalne interakcije	1,96	1,13	1-7	0,709
Regulacija raspoloženja	3,32	1,48	1-7	0,695
Smanjena samoregulacija	2,47	1,14	1-6,33	0,854
Negativni ishodi	2,38	1,18	1-7	0,653
GPIUS ukupno	2,51	0,91	1-5,53	0,858

*GPIUS ukupno – ukupni rezultat na Skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2

4.1.5. Skala samoregulacije za adolescente (ASRI)

Samoregulacija adolescenata mjerena je Skalom samoregulacije za adolescente (*engl. The Adolescent Self-Regulatory Inventory, ASRI; Moilanen, 2007*) koja mjeri dva aspekta samoregulacije: kratkoročnu i dugoročnu. Za potrebe glavnog istraživanja odabran je samo jedan aspekt samoregulacije, odnosno kratkoročna samoregulacija koja se odnosi na impuls, pažnju ili emocionalnu kontrolu u trenutku koji se događa i regulacija se odnosi na neposredan kontekst. Također, kratkoročna samoregulacija odnosi se i na inhibiciju određenih impulsa i emocija prije nego se pokrenu (Moilanen, 2007). Kratkoročna samoregulacija odabrana je jer autori (Barkley, 1997; Demetriou, 2000) navode kako posjedovanje vještina kratkoročne i dugoročne samoregulacije ovisi o dobi djeteta. Prema Barkley (1997) stariji adolescenti sposobni su planirati ili se pripremati na događaje koji su i u neposrednom vremenu, ali i kasnije, dok je kod mlađih adolescenata i djece ta sposobnost ograničena na događaje koji se

nalaze u neposrednom vremenu. Skala kratkoročne samoregulacije sastoji se od 13 čestica, a adolescenti procjenjuju točnost odgovora na skali od 1 („potpuno netočno“) do 5 („potpuno točno“). Rezultat se formira kao prosječni rezultat na ukupnoj skali, odnosno prosječni rezultat zbroja svih 13 čestica, a viši rezultat na skali pokazuje više razine samoregulacije. Skala je prevedena s engleskog jezika, pri čemu se koristilo dvostruko slijepo prevođenje s engleskoga na hrvatski jezik te ponovno prevođenje na engleski jezik. Ispunjavali su ju samo adolescenti.

Kako bi se provjerila faktorska struktura provedena je analiza glavnih komponenata te je prva analiza pokazala postojanje više faktora što nije bilo u skladu s očekivanjima. Budući da se očekivala jednofaktorska struktura, provedena je analiza glavnih komponenata s pretpostavljenim jednim faktorom. Nakon provedene analize, prva čestica („Kad sam tužan, obično mogu početi nešto zbog čega ću se osjećati bolje.“) pokazala je vrlo nisku zasićenost faktorom (manje od 0,30) te je izostavljena iz daljnjih analiza. Strukturom dobivenom izostavljanjem jedne čestice objašnjeno je 28,481% varijance. U Tablici 14. prikazana su faktorska zasićenja i deskriptivna statistika pojedinih čestica, kao i koeficijent unutarnje konzistencije za cijelu skalu.

Tablica 14. Faktorska zasićenja, deskriptivni podaci i koeficijent unutarnje konzistencije Skale samoregulacije za adolescente

	zasićenje	M	SD	TR
2. Kad mi je dosadno, vrpeljim se ili ne mogu mirno sjediti.*	0,459	3,02	1,30	1-5
3. Mogu ostati smiren u društvu iako me netko uznemirio.	0,460	3,26	1,13	1-5
4. Dobar sam u praćenju mnogih stvari čak i kada sam pod stresom.	0,628	3,17	1,13	1-5
5. Mogu započeti novi zadatak čak i kad sam umoran.	0,454	3,20	1,19	1-5
6. Mali problemi odvrćaju me od mojih (dugoročnih) planova.*	0,506	3,33	1,10	1-5
7. Zaboravim na sve što trebam učiniti dok radim nešto stvarno zabavno.*	0,443	2,63	1,17	1-5
8. Tijekom dosadnog sata, teško se natjeram da počnem obraćati pozornost.*	0,646	3,15	1,20	1-5
9. Nakon što sam prekinut ili ometen, lako mogu nastaviti raditi tamo gdje sam stao.	0,583	3,34	1,05	1-5
10. Ako se oko mene događaju druge stvari, teško mi je zadržati svoju pažnju na onome što radim.*	0,542	2,78	1,09	1-5
11. Nikada ne znam koliko još posla moram obaviti.*	0,506	3,64	1,08	1-5
12. Teško mi je planirati nešto veliko ili rješavati veliki problem posebno kad sam pod stresom.*	0,591	3,02	1,18	1-5
13. Mogu se smiriti kad sam uzbuđen ili kad se osjećam pritisnuto.	0,534	3,40	1,06	1-5
Ukupni rezultat		3,22	0,57	1,46-5
Cronbach α	0,766			

*čestice 2,6,7,8,10,11,12 su rekodirane

Prema koeficijentu unutarnje konzistencije (Cronbach alpha) koji iznosi 0,766 može se zaključiti da se radi o pouzdanom instrumentu u istraživačke svrhe, a taj podatak u skladu je i s drugim istraživanjima koja su koristila isti instrument (npr. Dias i sur., 2014; Kiani i sur., 2017). Rezultat na skali će biti formiran kao prosjek 12 čestica te će se na taj način koristiti u daljnjim obradama u glavnom istraživanju, a viši rezultat znači više razine samoregulacije, a koristit će se kao kontrolna varijabla u nekim analizama.

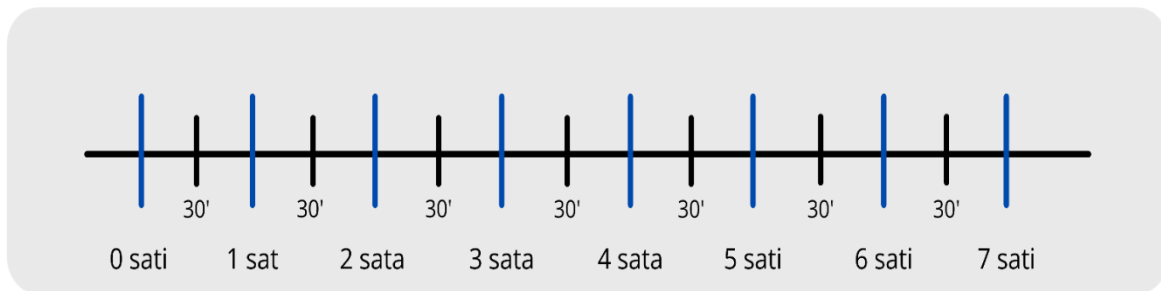
4.1.6. Korištenje mobitela i interneta

Upitnik za djecu sadržavao je i nekoliko pitanja vezanih uz korištenje mobitela i interneta sastavljenih u svrhu istraživanja projekta, a korištena su u glavnom istraživanju.

Ispitano je posjedovanje vlastitog mobitela pitanjem: „Imaš li svoj vlastiti mobitel?“ te su adolescenti na to pitanje odgovarala s „da“ ili „ne“. Nakon pitanja o posjedovanju vlastitog mobitela, adolescenti su trebali navesti s koliko su ga godina dobili („Ako imaš svoj mobitel, s koliko godina si ga dobio?“). Adolescenti su odgovarali i o karakteristikama mobitela odgovarajući na pitanje o tome je li njihov mobitel pametni telefon („Je li tvoj trenutni mobitel smartphone (mobitel koji ima pristup internetu i na koji možeš instalirati aplikacije)?“), kao i koriste li internet na mobitelu („Koristiš li internet na mobitelu?“) i je li on neograničen („Imaš li neograničen pristup internetu na svom mobitelu?“). Postavljena su im i pitanja o pravilima i ograničenjima vremena korištenja mobitela („Imaš li pravilo ili ograničenje o tome koliko vremena u danu smiješ koristiti mobitel?“) i interneta („Imaš li pravilo ili ograničenje o tome koliko vremena u danu smiješ provesti na internetu?“).

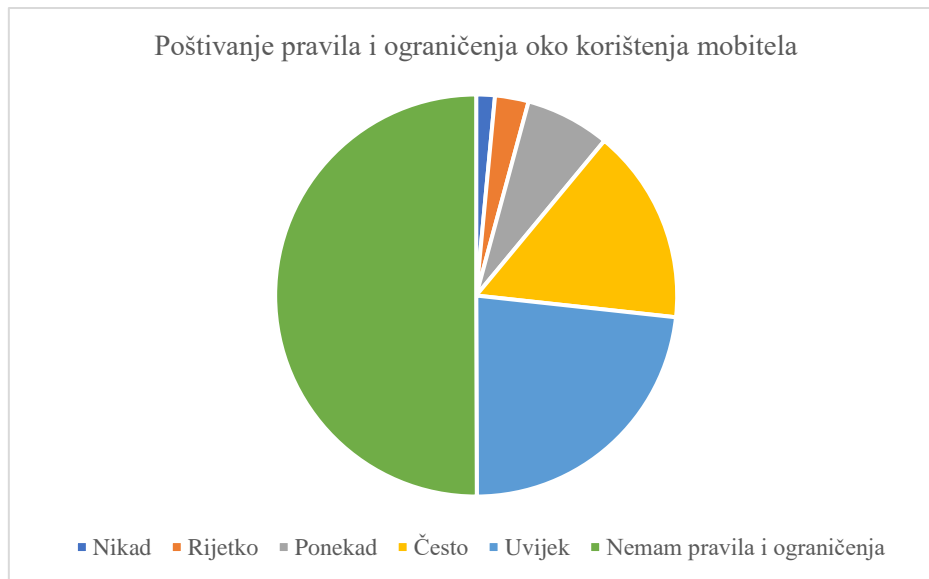
Također, u pitanjima oko pravila i ograničenja oko dnevnog korištenja mobitela i interneta, ako ga imaju, sudionici su trebali navesti točno vrijeme korištenja u satima i minutama. Adolescenti se pitalo i o poštivanju pravila i ograničenja pitanjem „Ako imaš pravilo ili ograničenje o vremenu korištenja mobitela, poštuješ li ga?“ pri čemu su na njega odgovarali zaokruživanjem odgovora: a) nikad; b) rijetko; c) ponekad; d) često; e) uvijek; i f) nemam ograničenje/pravilo.

Dnevno korištenje mobitela ispitano je na dva načina, lentom vremena na kojoj su trebali označiti svoj odgovor na pitanje „Koliko dnevno vremena provedeš koristeći mobitel?“ konstruiranom u projektu D.E.C.I.D.E.; te otvorenim pitanjem na kraju upitnika „Koliko sati i minuta u danu obično koristiš mobitel?“ pri čemu su adolescenti trebali na crtu upisati vrijeme korištenja u satima i minutama. Prikaz lente vremena nalazi se na Slici 17.

Slika 17. Lenta vremena (Koliko dnevno vremena provedeš koristeći mobitel? Zaokruži onu crticu koja je najbliže vremenu koje provodiš na mobitelu u jednom danu.; Autorskim pravima zaštićena mjera projekta D.E.C.I.D.E.)

Rezultati su pokazali da vlastiti mobitel ima 97,7% adolescenata, a prosječna dob s koliko su dobili prvi mobitel je 9 godina (Med, $M=8,46$, $SD=1,54$, $TR=4-13$). Pametni mobitel koristi 98,2% adolescenata, a internet na njemu koristi čak 97,9%. Neograničeni internet u svakom trenutku ima njih 50,9%, dok ostalih 49,4% navode da nemaju neograničeni pristup. Pravilo ili ograničenje oko korištenja mobitela ima njih 41,6% te je prosječno vrijeme koje smiju provesti u korištenju mobitela 1,88 sati (Med; $M=1,90$ h, $SD=1,14$ h, $TR=0 - 6,5$ h). Pravila ili vremenska ograničenja oko korištenja interneta ima njih 26,8%, a prosječno vrijeme koje smiju provesti u korištenju interneta je 1,5 sat (Med; $M=1,74$ h, $SD=1,48$ h; $TR=0,23 - 12$ h). Na pitanje oko toga poštuju li pravila i ograničenja oko korištenja mobitela koja imaju, njih 50% navodi da nema nikakvo ograničenje. Od onih koji navode da imaju pravilo i ograničenje ($N=171$), 3% nikad ne poštuje pravila, 5,5% rijetko, 13,6% ponekad, 31,4% često, dok njih 46,5% uvijek poštuje pravila i ograničenja.

Slika 18. Poštivanje pravila i ograničenja oko dječjeg korištenja mobitela

Na lenti vremena svoj odgovor označilo je 98,8% adolescenata, a vrijeme dnevnog korištenja bilo je u rasponu od 0 – 7 sati s prosječnim vremenom od 2 sata (Med, $M=2,38$ h, $SD=1,37$ h). Na kraju upitnika adolescentima je također bilo postavljeno pitanje da navedu dnevno vrijeme korištenja, a svoj odgovor navelo je 96,8% sudionika. Vrijeme dnevnog korištenja bilo je u rasponu od 0 do 8,17 sati s prosječnim vremenom od 2,15 h (Med, $M=2,43$ h, $SD=1,38$ h). Korelacije procjena dnevnog vremena korištenja mobitela dobivena lentom i otvorenim pitanjem je visoka i značajna ($r=0,924$, $p<0,01$).

Ove informacije koristit će se u nekim analizama kako bi se kontrolirao njihov efekt na rezultate, odnosno ispitivane odnose roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta. Također, važne su kako bi se dobio uvid u korištenje mobitela i interneta adolescenata koji su sudjelovali u glavnom istraživanju.

4.1.7. Metode obrade podataka

Kako bi se odgovorilo na postavljena istraživačka pitanja u glavnom istraživanju, korištene su različite statističke metode i analize koje će biti opisane u nastavku.

Za provjeru faktorskih struktura upitnika korištena je analiza glavnih komponenata u programu SPSS 23.0 i konfirmatorna faktorska analiza u programu Mplus 8.8 (Muthén i Muthén, 1998-2017). Odnos između procjena učestalosti korištenja strategija roditeljske medijacije od roditelja i adolescenata provjeren je procjenom koeficijenta korelacije, dok je

razlika procjena učestalosti korištenja strategija roditeljske medijacije provjerena t-testom za nezavisne uzorke.

Strukturalni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta provjeren je strukturalnim modeliranjem u programu Mplus 8.8 (Muthén i Muthén, 1998-2017), metodom procijene najveće vjerojatnosti (*eng. Maximum likelihood estimation-ML*). Multigrupna analiza modela provedena je s obzirom na spol, dob, vremena i pravila oko korištenja mobitela. Također, učinak kontrolne varijable samoregulacije adolescenata provjeren je na način da se ona uključila kao prediktorska varijabla svake od komponenata modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Povezanost strategija roditeljske medijacije i komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata, kao i povezanost obrazovanja roditelja i internetskih vještina roditelja sa strategijama roditeljske medijacije i komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta, provjeren je procjenom koeficijenata korelacije putem programa SPSS 23.0.

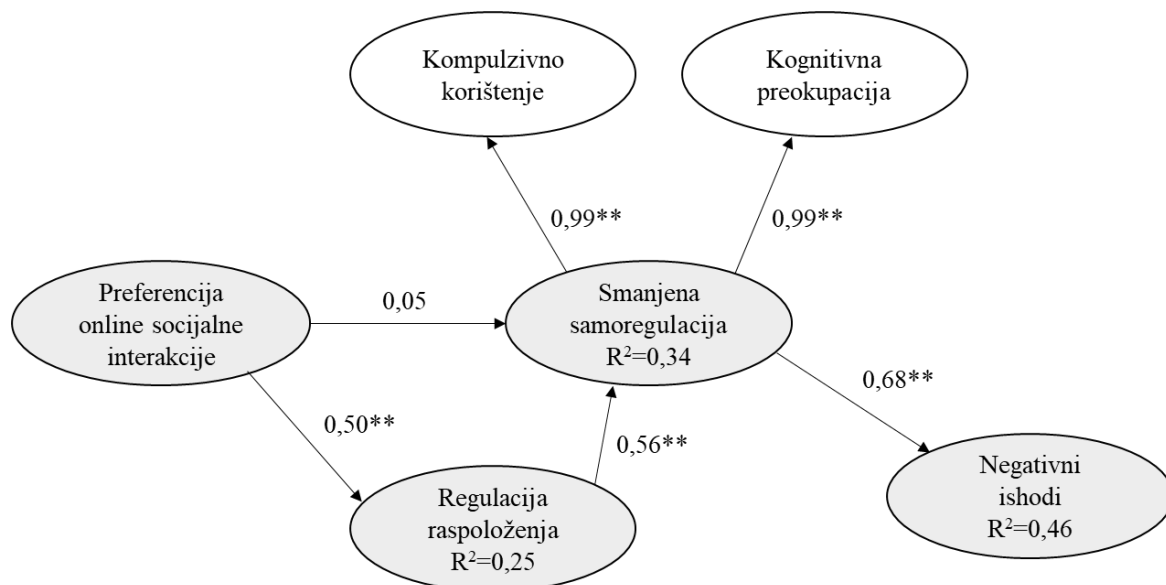
Uloga strategija roditeljske medijacije unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta provjerena je analizom moderatorskih učinaka pomoću PROCESS MACRO 3.0 programa (Hayes, 2013). Pojedine strategije roditeljske medijacije koje su pokazale značajnu povezanost s komponentama unutar modela, provjerene su u modelu kao moderatorske varijable.

4.2. Rezultati

4.2.1. Empirijska provjera modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Prvi istraživački problem bio je empirijski provjeriti model generaliziranog problematičnog korištenja interneta, odnosno provjeriti sve izravne i neizravne učinke između komponenata modela. Kako bi se odgovorilo na taj problem provjereni su mjerni i strukturalni modeli generaliziranog problematičnog korištenja interneta koje je pretpostavio Caplan (2010). U dijelu opisa Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 prikazana je provjera mjernog modela (Slika 10.), pri čemu su rezultati pokazali da model dobro pristaje podacima. U ovom dijelu bit će prikazana provjera strukturalnog modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta (Slika 1.).

Caplan (2010) je pretpostavio izravne i neizravne učinke koji su provjereni u daljnjim analizama. Izravni učinci koji su provjereni su je li: 1) preferencija online socijalnih interakcija prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja (H1a); 2) preferencija online socijalne interakcije prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta (H1b); 3) korištenje interneta za regulaciju raspoloženja prediktor samoregulacije korištenja interneta (H1c); i 4) smanjena samoregulacija prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta (H1d). Neizravni učinci koji su provjereni ovim modelom su postoji li medijatorski učinak: 1) korištenja interneta za regulaciju raspoloženja u odnosu preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije (H1e); 2) smanjene samoregulacije u odnosu preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda (H1f); i 3) smanjene samoregulacije u odnosu korištenja interneta za regulaciju raspoloženja i negativnih ishoda (H1g).

$\chi^2=181,871$; $df=83$; $p<0,001$; $CFI=0,932$; $TLI=0,913$; $SRMR=0,069$; $RMSEA=0,059$ (90% C.I.: 0,047 - 0,071)

** $p<0,001$

Slika 19. Strukturalni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta – standardizirani beta koeficijenti, postotak objašnjene varijance i indeksi pristajanja

Iz vrijednosti prikazanih na Slici 19. može se zaključiti kako model dobro pristaje podacima. Kako bi se odgovorilo na istraživačke probleme i hipoteze glavnog istraživanja najprije će se prokomentirati izravni učinci između komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta. U skladu s hipotezom H1a, rezultati pokazuju kako je preferencija online socijalne interakcije izravni pozitivni prediktor korištenja interneta za

regulaciju raspoloženja. No u suprotnosti s hipotezom H1b, preferencija online socijalne interakcije nije se pokazala značajnim prediktorom smanjene samoregulacije korištenja interneta. Također, korištenje interneta za regulaciju raspoloženja pokazao se kao izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta te je smanjena samoregulacija izravni pozitivni prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta što je u skladu s postavljenim hipotezama H1c i H1d.

Ispitani su i neizravni medijacijski učinci u modelu, pri čemu su se dva od tri neizravna učinka pokazala statistički značajna što je djelomično u skladu s postavljenim hipotezama. Odnosno, postoji pozitivna i neizravna povezanost preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator posreduje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja ($\beta=0,279$; $p<0,01$; CI [0,171-0,388]) što je u skladu s hipotezom H1e. Također, postoji pozitivna i neizravna povezanost između regulacije raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija ($\beta=0,376$; $p<0,01$; CI [0,255-0,497]) što je u skladu s hipotezom H1g. Na kraju, nije pronađena značajna neizravna povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija ($\beta=0,034$; $p>0,05$; CI [-0,089 – 0,157]), što nije u skladu s postavljenom hipotezom H1f.

Multigrupna analiza: uloga spola, dobi, vremena i pravila oko korištenja mobitela

Kako bi se provjerilo odgovaraju li zaključci doneseni na temelju cijelog uzorka i na pojedinim grupama, pretpostavljeni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta provjeren je multigrupnom analizom s obzirom na spol (1- ženski; 2- muški), dob (1- 5. i 6. razred; 2- 7. i 8. razred), vrijeme korištenja mobitela (1 – dva i manje od dva sata; 2 – više od dva sata) i postojanje pravila oko korištenja mobitela (1 – nemaju pravila; 2 – imaju pravila). Izračunate su i korelacije komponenata modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta s navedenim varijablama te se pokazalo kako starija djeca (7. i 8. razred) više koriste internet za regulaciju raspoloženja ($r=0,13$; $p<0,05$), kao i da imaju veću smanjenu samoregulaciju ($r=0,12$; $p<0,05$). Ona djeca koja su više od dva sata koristila mobitel imala su više preferencije za online socijalnu interakciju ($r=0,12$; $p<0,05$), više su koristila internet za regulaciju raspoloženja ($r=0,20$; $p<0,01$), imali su veću smanjenju samoregulaciju ($r=0,23$; $p<0,01$), kao i više negativnih ishoda povezanih s korištenjem interneta ($r=0,12$; $p<0,05$). Također, ona djeca koja nisu imala pravila oko korištenja mobitela imala su više preferencije

za online socijalnu interakciju ($r=-0,11$; $p<0,05$) i više su koristila internet za regulaciju raspoloženja ($r=0,15$; $p<0,01$). Spol nije bio značajno povezan niti s jednom od komponenti modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Korelacijska tablica se nalazi u Prilozima (Prilog 8.).

Za svaku multigrupnu analizu postavljena su dva modela – jedan u kojem nisu postavljena ograničenja na parametre modela (slobodni model) i jedan u kojem su ograničenja postavljena na određene parametre modela (ugniježđeni model). Nakon provjere pojedinih modela (slobodnog i ugniježđenog), ispitalo se postojanje statistički značajne razlike u pristajanju modela podacima. Razlika u pristajanju dvaju modela usporedila se s obzirom na razliku u vrijednosti χ^2 testa ($\Delta\chi^2$). Za provjeru strukture modela korišteni su manifestne varijable (preferencija online socijalne interakcije, regulacija raspoloženja, smanjena samoregulacija, negativni ishodi) nastale zbrajanjem čestica za pojedini faktor. Budući da analiza niti za jednu grupu nije pokazala postojanje statistički značajne razlike ugniježđenog i slobodnog modela, odabrani model za daljnje analize je ugniježđeni model, ujedno i pretpostavljeni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta u glavnom istraživanju. Iz navedenog se može zaključiti kako se model odnosi jednako na uzorcima dječaka i djevojčica, mlađih i starijih, onima koji dnevno koriste mobitel dva i manje sata i onima koji koriste više od dva sata, kao i onima koji imaju, ali i nemaju određena pravila oko korištenja mobitela. Rezultati analize modela prikazani su u Tablici 15.

Tablica 15. Multigrupna analiza modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Faktori razlikovanja	Ugniježđeni model	Slobodni model	Razlika
Spol	$\chi^2=35,067$ df=16 p=0,004	$\chi^2=29,036$ df=12 p=0,004	$\Delta\chi^2=6,603$ df=4 p=0,158
Dob	$\chi^2=5,362$ df=8 p=0,718	$\chi^2=1,087$ df=4 p=0,8960	$\Delta\chi^2=4,050$ df=4 p=0,399
Vrijeme korištenja	$\chi^2=28,014$ df=16 p=0,032	$\chi^2=24,046$ df=12 p=0,020	$\Delta\chi^2=4,288$ df=4 p=0,368
Pravila oko korištenja mobitela	$\chi^2=8,329$ df=8 p=0,402	$\chi^2=4,080$ df=4 p=0,395	$\Delta\chi^2=4,236$ df=4 p=0,375

Uloga kontrolne varijable samoregulacije

Neki nalazi iz literature (npr. Akin i sur., 2015) pokazali su povezanost samoregulacije s problematičnim korištenjem interneta te je i u ovom istraživanju samoregulacija provjerena kao varijabla koje može mijenjati odnose unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Najprije je provjerena korelacija samoregulacije s komponentama i ukupnim rezultatom generaliziranog problematičnog korištenja interneta te je pronađena negativna značajna povezanost samoregulacije adolescenata sa svim komponentama, kao i s ukupnim rezultatom. Koeficijenti korelacije prikazani su u Tablici 16. Nakon toga, varijabla samoregulacije uvrštena je u model kao prediktor svakoj od komponenata modela generaliziranog problematičnog korištenja (preferencija online socijalne interakcije, regulacija raspoloženja, smanjena samoregulacija, negativni ishodi) te je provjeren model. Varijabla samoregulacije pokazala se kao značajan prediktor samo za negativne ishode ($\beta=-0,097$; $p<0,05$; CI [-0,187 – 0,006]). Za preferenciju online socijalne interakcije ($\beta=0,094$; $p>0,05$; CI [-0,005 – 0,192]), korištenje interneta za regulaciju raspoloženja ($\beta=-0,104$; $p>0,05$; CI [-0,212 – 0,005]) i smanjenu samoregulaciju ($\beta=-0,042$; $p>0,05$; CI [-0,130 – 0,047]), samoregulacija (ASRI) se nije pokazala kao značajni prediktor. Unatoč značajnoj vezi samoregulacije i negativnih ishoda, uvođenjem samoregulacije u postojeći model generaliziranog problematičnog korištenja interneta nije došlo do promjene veza unutar modela.

Tablica 16. Korelacija samoregulacije (ASRI) i komponenata modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata

	ASRI
POSI	-0,22**
Regulacija raspoloženja	-0,31**
Smanjena samoregulacija	-0,38**
Negativni ishodi	-0,36**
GPIUS ukupno	-0,44**

** $p<0,01$; POSI - Preferencija online socijalne interakcije; GPIUS ukupno - ukupni rezultat na Skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta; ASRI - ukupni rezultat na Skali samoregulacije za adolescente

4.2.2. Povezanost strategija roditeljske medijacije i komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata

Drugi istraživački problem bio je ispitati povezanost pojedinih strategija roditeljske medijacije s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Budući da su i roditelji i adolescenti ispunjavali upitnik roditeljske medijacije, obje mjere će biti uvrštene u analizu. Kako bi se odgovorilo na drugi problem izračunate su korelacije između strategija roditeljske medijacije, procijenjene od roditelja i adolescenata, i komponenti modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta koje su procjenjivali adolescenti. Korelacije su prikazane u Tablici 17.

Tablica 17. Povezanost strategija roditeljske medijacije (procjene adolescenata i roditelja) s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta (procjene adolescenata)

		Procjene adolescenata				
		POSI	Regulacija raspoloženja	Smanjena samoregulacija	Negativni ishodi	GPIUS_ukupno
Roditelji	Aktivna medijacija	-0,05	0,01	-0,08	-0,09	-0,07
	Restriktivna medijacija	- 0,11*	-0,07	-0,01	-0,00	-0,08
	Roditeljski nadzor	0,04	-0,01	-0,03	0,06	0,00
	Tehnička medijacija	-0,01	-0,02	0,00	0,06	-0,02
Adolescenti	Aktivna medijacija	- 0,13*	-0,04	-0,04	0,00	-0,05
	Restriktivna medijacija	- 0,12*	0,01	0,02	0,16**	0,05
	Roditeljski nadzor	-0,03	0,09	0,11	0,24**	0,14*
	Tehnička medijacija	0,02	-0,04	0,04	0,11	0,02

*p<0,05, **p<0,01; POSI - Preferencija online socijalne interakcije; GPIUS ukupno - ukupni rezultat na Skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Kod roditeljskih procjena strategija roditeljske medijacije pokazala se samo jedna statistički značajna povezanost i to je negativna i značajan povezanost restriktivne medijacije s preferencijom online socijalne interakcije kod adolescenata (Tablica 17.). Odnosno, adolescenti

čiji roditelji procjenjuju da učestalije koriste restriktivnu medijaciju, manje preferiraju online socijalne interakcije. Aktivna medijacija, roditeljski nadzor i tehnička medijacija procijenjeni od roditelja nisu bili značajno povezani niti s jednom komponentom, kao niti s ukupnim rezultatom na skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta procijenjenom od adolescenata.

Kod adolescentskih procjena strategija roditeljske medijacije rezultati su nešto drugačiji. Aktivna medijacija pokazala se negativno i značajno povezana samo s preferencijom online socijalne interakcije. Restriktivna medijacija negativno je i značajno povezana s preferencijom online socijalne interakcije, dok se pozitivna značajna povezanost pokazala s negativnim ishodima. Roditeljski nadzor procijenjen od adolescenata pokazao se pozitivno i značajno povezan s negativnih ishodima i ukupnim rezultatom na skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Tehnička medijacija nije se pokazala značajno povezana niti s jednom od komponenti, niti s ukupnim rezultatom generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Drugim riječima, oni adolescenti koji su procjenjivali da im roditelji češće koriste aktivnu i restriktivnu medijaciju imali su manje preferencije prema online socijalnoj interakciji. Također, oni adolescenti koji su procjenjivali učestalije roditeljsko korištenje restriktivne medijacije i nadzora, višim su procjenjivali negativne ishode nastale zbog korištenja interneta. Učestali roditeljski nadzor procijenjen od adolescenata bio je povezan s višim generaliziranim problematičnim korištenjem interneta općenito.

4.2.3. Povezanost individualnih karakteristika roditelja s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategijama roditeljske medijacije

Treći istraživački problem bio je ispitati povezanost nekih individualnih karakteristika roditelja (obrazovanja i internetskih vještina) s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategija roditeljske medijacije.

Povezanost obrazovanja roditelja i internetskih vještina s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Kako bi se odgovorilo na prvi dio trećeg problema izračunate su korelacije između obrazovanja roditelja koji je sudjelovao u istraživanju, njegovih internetskih vještina i

komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta, a one su prikazane u Tablici 18.

Obrazovanje roditelja nije pokazalo nikakve značajne povezanosti s komponentama ili ukupnim rezultatom generaliziranog problematičnog korištenja interneta, dok su se internetske vještine roditelja pokazale značajno i pozitivno povezane s djetetovim korištenjem interneta za regulaciju raspoloženja. Odnosno, adolescenti čiji su roditelji višim procjenjivali svoje internetske vještine, više su koristili internet za regulaciju raspoloženja.

Tablica 18. Povezanost obrazovanja i internetskih vještina roditelja s komponentama i ukupnim rezultatom skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta

	Obrazovanje roditelji	Internetske vještine
POSI	-0,06	0,03
Regulacija raspoloženja	-0,04	0,14*
Smanjena samoregulacija	0,01	0,01
Negativni ishodi	-0,01	0,01
GPIUS_ukupno	0,01	0,07

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; POSI - Preferencija online socijalne interakcije; GPIUS ukupno - ukupni rezultat na Skali generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Povezanost obrazovanja roditelja i internetskih vještina sa strategijama roditeljske medijacije

Na drugi dio istraživačkog problema odgovoreno je izračunavanjem korelacije između razine obrazovanja i internetskih vještina roditelja i strategija roditeljskih medijacija (procijenjenih od roditelja i adolescenata). Korelacije su prikazane u Tablici 19.

Rezultati korelacijske analize pokazali su značajnu i pozitivnu povezanost obrazovanja roditelja s aktivnom medijacijom procijenjenom od adolescenata, kao i značajnu i negativnu povezanost s restriktivnom medijacijom procijenjenom od roditelja (Tablica 19.). Drugim riječima, kod roditelja višeg obrazovanja djeca su procijenila učestalije korištenje aktivne roditeljske medijacije. Roditelji višeg obrazovanja navodili su kako rjeđe koriste restriktivnu medijaciju.

Također, rezultati su pokazali značajnu i pozitivnu povezanost internetskih vještina i aktivne medijacije procijenjene od adolescenata, kao i značajnu i pozitivnu povezanost s

aktivnom i tehničkom medijacijom procijenjenom od roditelja. Odnosno, oni roditelji koji su višima procjenjivali svoje internetske vještine, prema odgovorima adolescenata učestalije koriste aktivnu medijaciju, dok prema vlastitim procjenama učestalija je njihova upotreba aktivne, ali i tehničke medijacije.

Tablica 19. Povezanost obrazovanja i internetskih vještina roditelja sa strategijama roditeljske medijacije

		Obrazovanje roditelja	Internetske vještine
Roditelji	Aktivna medijacija	-0,08	0,30**
	Restriktivna medijacija	-0,17**	0,10
	Roditeljski nadzor	-0,10	0,01
	Tehnička medijacija	0,05	0,15**
Adolescenti	Aktivna medijacija	0,12*	0,17**
	Restriktivna medijacija	-0,02	-0,02
	Roditeljski nadzor	0,09	-0,04
	Tehnička medijacija	0,03	0,10
	Obrazovanje roditelja	-	0,14*

*p<0,05; **p<0,01

4.2.4. Uloga strategija roditeljske medijacije u modelu generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Četvrti problem bio je ispitati kako pojedine strategije roditeljske medijacije mijenjanju odnose između komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Korišten je model generaliziranog problematičnog korištenja interneta potvrđen u glavnom istraživanju bez značajne izravne veze između preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije (vidi Sliku 19.).

Kako bi se to provjerilo, provjeren je moderatorski učinak samo onih strategija roditeljske medijacije koje su pokazale značajnu povezanost s komponentama generaliziranog

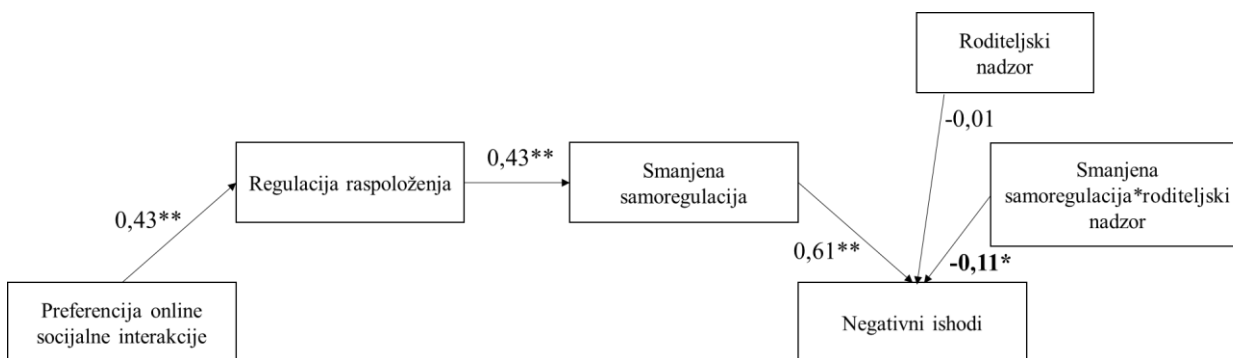
problematičnog korištenja interneta (Tablica 17.), budući da je jedan od preduvjeta da moderator bude u korelaciji s prediktorom i/ili kriterijem unutar modela. U modelu su korištene manifestne varijable, odnosno prosječni ukupni rezultati pojedinih subskala unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta, kao i strategija roditeljske medijacije.

Provjereno je pet modela, odnosno mogućih moderatorskih učinaka:

1. Restriktivne roditeljske medijacije procijenjene od roditelja u odnosu preferencije online socijalne interakcije i korištenja interneta za regulaciju raspoloženja ($F(3,313)=21,32$; $p<0,01$; $R^2=0,17$).
2. Restriktivne roditeljske medijacije procijenjene od adolescenata u odnosu preferencije online socijalne interakcije i korištenja interneta za regulaciju raspoloženja ($F(3,310)=21,73$; $p<0,01$; $R^2=0,17$).
3. Aktivne roditeljske medijacije procijenjene od adolescenata u odnosu preferencije online socijalne interakcije i korištenja interneta za regulaciju raspoloženja ($F(3,303)=21,72$; $p<0,01$; $R^2=0,18$).
4. Restriktivne roditeljske medijacije procijenjene od adolescenata u odnosu smanjene samoregulacije i negativnih ishoda ($F(5,301)=33,80$; $p<0,01$; $R^2=0,36$).
5. Roditeljskog nadzora procijenjenog od adolescenata u odnosu smanjene samoregulacije i negativnih ishoda ($F(5,305)=34,86$; $p<0,01$; $R^2=0,36$).

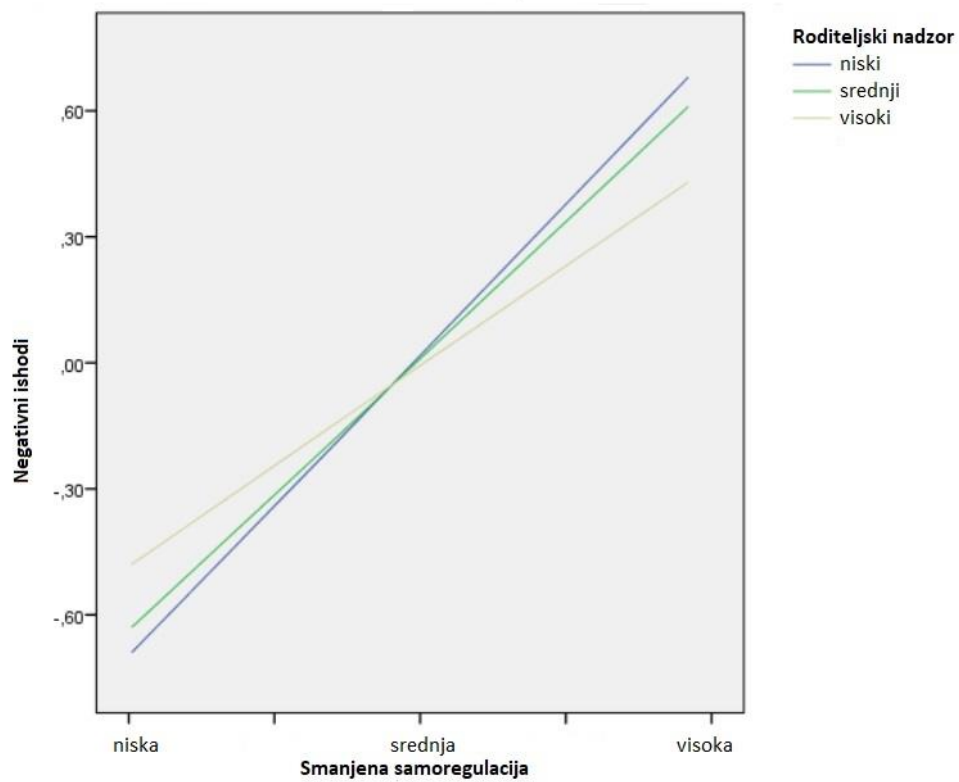
Svi modeli pokazali su se značajnim, no moderatorski učinak odnosno interakcija, pokazala se značajnom samo u posljednjem modelu u kojem je kao moderator uveden roditeljski nadzor procijenjen od djece u odnosu smanjene samoregulacije i negativnih ishoda. U testiranom modelu (Slika 20.) u odnosu u kojem smanjena samoregulacija predviđa negativne ishode zbog korištenja interneta kod adolescenata ($\beta=0,61$; $p<0,01$), roditeljski nadzor pokazao se kao značajan moderator ($\beta=-0,11$; $p<0,05$; CI [-0,200 - -0,014]), no ne i kao značajan prediktor negativnih ishoda ($\beta=-0,01$; $p>0,05$). U ovom slučaju, iako roditeljski nadzor sam ne predviđa manje negativnih ishoda kod adolescenata, njegovo međudjelovanje sa smanjenom samoregulacijom ipak mijenja taj odnos smanjene samoregulacije i negativnih ishoda. To se događa kad se radi o interakcijama križanja, odnosno kada za različite vrijednosti moderatorske varijable, postoji razlika u povezanosti između prediktorske i kriterijske varijable (npr. Loftus, 1978). Provjereni model prikazan je na Slici 20., kao i beta koeficijenti prediktorskih i interakcijskih učinaka.

Slika 20. Rezultati testiranja moderatorskog djelovanja roditeljskog nadzora u vezi smanjenje samoregulacije i negativnih ishoda

Moderatorski učinak roditeljskog nadzora na odnos smanjene samoregulacije i negativnih ishoda bio je značajan za sve razine roditeljskog nadzora (Slika 21.): za nisku razinu roditeljskog nadzora pondera $-0,99$, $p < 0,01$ (1 SD ispod prosjeka), srednju razinu roditeljskog nadzora pondera $-0,36$, $p < 0,01$ (prosjeak) i za visoku razinu roditeljskog nadzora pondera $1,22$, $p < 0,01$ (1 SD iznad prosjeka). Iz Slike 21. je vidljivo kako djeca bez problema sa samoregulacijom imaju manje negativnih ishoda ako su razine roditeljskog nadzora niske ili srednje, dok povećanje roditeljskog nadzora kod ove djece može dovesti do više negativnih ishoda. No, kod one djece s problemima sa samoregulacijom povećavanje razine roditeljskog nadzora smanjuje vezu između smanjene samoregulacije i negativnih ishoda. Odnosno, kod djece bez problema sa samoregulacijom, viši roditeljski nadzor povećat će negativne ishode, dok će kod djece s problemima sa samoregulacijom, više roditeljskog nadzora smanjiti negativne ishode.

Slika 21. Moderatorski učinak roditeljskog nadzora u odnosu smanjene samoregulacije i negativnih ishoda

5. RASPRAVA

5.1. Model generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Prvi problem ovog istraživanja bio je empirijski provjeriti model generaliziranog problematičnog korištenja interneta kojeg je konstruirao Caplan (2010). Provjereni su svi izravni i neizravni pretpostavljeni učinci. U skladu s hipotezom H1a, rezultati pokazuju kako je preferencija online socijalne interakcije izravni pozitivni prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja. No, u suprotnosti s hipotezom H1b, preferencija online socijalne interakcije nije se pokazala značajnim prediktorom smanjene samoregulacije korištenja interneta. Također, korištenje interneta za regulaciju raspoloženja pokazao se kao izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta te je smanjena samoregulacija izravni pozitivni prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta što je u skladu s postavljenim hipotezama H1c i H1d. Od neizravnih učinaka, pronađena je pozitivna i neizravna povezanost preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator posreduje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja što je u skladu s hipotezom H1e. Također, pronađena je pozitivna i neizravna povezanost između regulacije raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija što je u skladu s hipotezom H1g. Na kraju, nije pronađena značajna neizravna povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija što nije u skladu s postavljenom hipotezom H1f. Iz navedenog se može zaključiti da je pretpostavljeni model generaliziranog problematičnog korištenja interneta djelomično potvrđen, odnosno potvrđene su sve veze osim jedne izravne i jedne neizravne. Dobiveni rezultati u ovom istraživanju u skladu su s drugim stranim istraživanjima s adolescentima (Gámez-Guadix i sur., 2015; Marzo i sur., 2022) u kojima se provjeravao model generaliziranog problematičnog korištenja interneta koji je pretpostavio Caplan (2010). Također, u ovom istraživanju se pokazalo kako se zaključci o pristajanju modela podacima cijelog uzorka odnose jednako i na dječake i djevojčice, mlađe i starije, one koji dnevno koriste mobitel dva i manje sata i one koji koriste više od dva sata, kao i one koji imaju, ali i nemaju određena pravila oko korištenja mobitela. Odnosno, veze unutar modela ostaju jednake bez obzira na provjerena individualna obilježja djeteta (spol, dob, vrijeme korištenja mobitela i postojanje pravila oko korištenja mobitela).

U ovom istraživanju pokazalo se da preferencija online socijalne interakcije izravno ne predviđa smanjenu samoregulaciju, što je pretpostavka Caplanova modela. Ipak, pronađena je neizravna veza između preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije,

preko korištenja interneta za regulaciju raspoloženja. Ovaj nalaz može ukazivati na to da preferencija i korištenje interneta za interakciju i druženje ne mora nužno predstavljati nešto negativno. Autori neo-ekološke teorije (Navarro i Tudge, 2022) navode kako je dostupnost interneta i uređaja digitalne tehnologije vrlo važna za proksimalne procese adolescenta koji se događaju u virtualnom mikrosustavu. Dostupnost interneta i virtualnog načina komunikacije za adolescenta predstavlja mogućnost povezivanja s onim ljudima s kojim inače, u neposrednoj okolini, ne bi imali mogućnosti se povezati (Navarro i Tudge, 2022). Također, internet i uređaji digitalne tehnologije pojedincima daju mogućnost primanja podrške i socijalizacije koja im je potrebna, a ne mogu ju primiti na niti jedan drugi način. Ipak, problematično korištenje interneta najčešće podrazumijeva prekomjerno i dugotrajno korištenje bez određenog cilja koje dovodi do negativnih posljedica u socijalnim odnosima, školskom uspjehu i smanjuje zdrave životne navike kod adolescenata (Gámez-Guadix i sur., 2015). Tako će oni pojedinci koji osjećaju neugodu od susreta licem-u-lice i preferiraju online komunikaciju, prema modelu (Caplan, 2010), češće koristiti internet kako bi regulirali svoju tugu i usamljenost. U ovom slučaju korištenje interneta za regulaciju raspoloženja ne predstavlja adaptivnu strategiju suočavanja i samoregulacije, te dovodi do smanjene samoregulacije kod pojedinaca. Gámez-Guadix i suradnici (2015), koji su longitudinalno proučavali veze unutar modela generaliziranog problematičnog interneta, pronašli su kako je ključna komponenta modela upravo smanjena samoregulacija. Jedino je smanjena samoregulacija bila komponenta koja je predviđala porast ostalih komponenti kroz vrijeme. Dakle, u tom istraživanju (Gámez-Guadix i sur., 2015) pokazalo se kako smanjena samoregulacija predviđa i one komponente koje se nalaze „prije u modelu“, a to su preferencija online socijalne interakcije i smanjena samoregulacija. Prema tome, oni pojedinci koji ne mogu pratiti, prosuditi i prilagoditi svoje ponašanje, najviše su u riziku od razvoja problematičnih ponašanja vezanih uz korištenje interneta. Upravo to kompulzivno korištenje interneta (koje podrazumijeva nemogućnost kontroliranja vremena provedenog na internetu) i kognitivna preokupacija (pretjerana okupiranost misli internetom kad se nije na internetu) mogu dovesti do negativnih ishoda kao što su loš školski uspjeh i propuštanje druženja s vršnjacima.

Kao što je navedeno u uvodu, neki autori (npr. Probiez i sur., 2020) prepoznali su preventivnu ulogu modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta, budući da je model koncipiran na način da jedan konstrukt predviđa drugi, odnosno više razine jednog mogu dovesti do viših razina drugog. Prepoznavanje da dijete u ranoj adolescenciji radije provodi vrijeme na internetu nego u druženju licem-u-lice te svoje neugodno raspoloženje kao što je

tuga pokušava popraviti korištenjem interneta može biti jako važno kako bi se spriječili još veći problemi sa smanjenom samoregulacijom kod djeteta, koja je ključna komponenta problematičnog korištenja interneta (LaRose i sur., 2003). Probierz i suradnici (2020) navode kako intervencija, nakon prepoznavanja djetetove preferencije online socijalne interakcije i regulacije raspoloženja korištenjem interneta, može biti ključna za sprječavanje smanjene samoregulacije i kasnije negativnih ishoda uslijed korištenja interneta kod djece.

Upravo ta preventivna komponenta ovog modela potaknula je hipotezu ovog rada kako roditeljska medijacija može imati ulogu u smanjenju veza između komponenti modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta i moguće smanjiti negativne ishode kod djece u ranoj adolescenciji.

5.2. Povezanost strategija roditeljske medijacije i komponenti generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata

Iako se pretpostavilo kako će sve strategije roditeljske medijacije biti povezane s komponentama modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta kod adolescenata, ta povezanost pokazala se samo između nekih strategija i komponenata. Na temelju dosadašnje literature (Azevedo i sur., 2021; Bleakley i sur., 2016; Chandrima i sur., 2020; Chang i sur., 2015; Kalmus i sur., 2015; Livingstone i Helsper, 2008), pretpostavilo se kako će učestalije korištenje roditeljske medijacije biti povezano s manje problematičnog korištenja interneta. U ovom istraživanju, različite strategije roditeljske medijacije pokazale su povezanost s različitim ponašanjima vezanim uz problematično korištenje interneta. Od roditeljskih procjena vlastitih medijacijskih postupaka, više restriktivne medijacije bilo je povezano s manje preferencije online socijalne interakcije kod adolescenata. Od procjena adolescenata, pronađeno je kako su manje preferencije online socijalne interakcije imali oni adolescenti čiji su roditelji koristili više aktivne medijacije i restriktivne medijacije. Također, više restriktivne medijacije i više roditeljskog nadzora bilo je pozitivno povezano s negativnim ishodima, dok je više roditeljskog nadzora bilo pozitivno povezano i s ukupnim generaliziranim problematičnim korištenjem interneta. Kako se radi o korelacijama, moguće je da postoji dvosmjernost povezanosti, odnosno da roditeljsko ponašanje potiče djetetovo, ali i djetetovo ponašanje moguće potiče roditeljsko. Tako je moguće da je kod onih adolescenata koji imaju višu preferenciju online socijalne interakcije nedostajalo aktivne i restriktivne medijacije. Također, više negativnih ishoda kod adolescenata moglo je potaknuti kod roditelja više restrikcija i nadzora vezanih uz korištenje interneta.

Iako niske, ove povezanosti mogu ukazivati na važnost razgovora o dobrim i lošim stranama korištenja mobitela i interneta, kao i ograničavanju vremena i sadržaja zbog ne obavljanja školskih i drugih dužnosti, kako bi se kod adolescenata smanjila preferencija za online komunikacijom, ali i kako nedostatak istih može dovesti do njezinog povećanja. Aktivna medijacija podrazumijeva poticanje djetetovog kritičkog mišljenja objašnjavanjem zašto je predugo korištenje mobitela i interneta štetno, kao i razgovorom o sigurnom korištenju, što kod adolescenta može potaknuti autonomiju i odgovornost za traženje pomoći ako im je potrebna (Yubero i sur., 2018). Već više puta navedena pretpostavka Caplanovog (2010) modela jest kako preferencija online socijalne interakcije, kao prva komponenta modela, dovodi do svih drugih komponenti (regulacije raspoloženja i smanjene samoregulacije), te u konačnici do negativnih ishoda. Lee (2013) navodi kako je restriktivna medijacija djetetovog korištenja interneta jedna od roditeljskih praksi koja je jako važna za djetetovu socijalizaciju, te joj je cilj kontrola djetetovih impulsa i smanjenje negativnih ishoda koji proizlaze iz nepoželjnog korištenja interneta.

No, u ovom istraživanju, kao što je navedeno, restriktivna medijacija procijenjena od adolescenata, pokazala je i pozitivnu povezanost s komponentom modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta koja se odnosi na negativne ishode nastale uslijed korištenja interneta. Adolescenti se zbog problematičnog korištenja interneta mogu dovesti u situaciju otežanog usklađivanja obaveza u životu te propustiti druženje ili aktivnosti s vršnjacima. Sve to može dovesti do neispunjavanja školskih i drugih obaveza adolescenata, što može potaknuti roditelje da, nakon što primijete da postoji neki problem, reagiraju i uvedu restrikcije vezane uz korištenje mobitela i interneta. Neki autori (npr. Lee i Chae, 2012; Sonck i sur., 2013) navode kako roditelji koriste aktivnu medijaciju kako bi djetetu pokazali edukativnu komponentu interneta, a restriktivnu onda kad primijete djetetovo neprimjereno ponašanje i kad gleda neprimjerene sadržaje. Dakle, jedno od objašnjenja pozitivne povezanosti negativnih ishoda adolescenta i roditeljske restriktivne medijacije je roditeljska intervencija nakon što adolescenti već pokazuju neke poteškoće zbog korištenja interneta. Drugo objašnjenje vezano je uz samu prirodu restriktivne medijacije koja, svojim ograničenjima i zabranama, adolescentu oduzima osjećaj autonomije i može u njemu izazvati bunt i još više problematičnog korištenja interneta. Azevedo i suradnici (2021) navode kako visoka kontrola, koja karakterizira restriktivnu medijaciju, može potaknuti otpor kod adolescenata i prouzročiti nepoželjni „bumerang efekt“. Fam i suradnici (2022) navode kako restriktivna medijacija možda može biti učinkovita u smanjenju vremena koje djeca i adolescenti provode na ekranima,

ali ne može smanjiti simptome problematičnog korištenja kao što je neprestano razmišljanje o internetu. Upravo zato naglašavaju da, iako je vrijeme korištenja važan indikator, ono nije jedini pokazatelj problematičnog korištenja interneta kod adolescenata (Fam i sur., 2022).

Istraživanje roditeljske medijacije u Hrvatskoj (Kotrla Topić i sur., 2023) pokazalo je kako djeca često ne poštuju dogovorena pravila i restrikcije vezane uz korištenje uređaja digitalne tehnologije, što dovodi do kazni ili jakih restrikcija, kao što je gašenje interneta. U istom istraživanju, roditelji opisuju stalnu borbu oko korištenja i stalno probijanje granica djece oko vremena korištenja koja su dogovorili. To ukazuje i na važnost primjerenog načina korištenja roditeljske medijacije u situacijama kad se kod djece prepoznaju problemi vezani uz samo korištenje, ali i pri zanemarivanju svojih svakodnevnih školskih obaveza. Roditeljima je potrebna podrška i educiranje u vidu učinkovitih strategija za moguće sprječavanje negativnih ishoda kod djece.

No, nije samo više restriktivne medijacije bilo povezano s više negativnih ishoda kod adolescenata, već se ista povezanost pokazala i s roditeljskim nadzorom. Odnosno, više roditeljskog nadzora, u vidu ulaska u sobu i provjeravanja koristi li i na koji način dijete koristi mobitel, također se pokazalo povezano s više negativnih ishoda nastalih uslijed korištenja interneta. Također, roditeljski nadzor bio je pozitivno povezan i s općenito više generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Slično kao kod restriktivne medijacije, postupci koji podrazumijevaju ulazanje u sobu kako bi se provjerilo koristi li i na koji način dijete koristi mobitel, kao i pogledavanje u uređaj dok ga dijete koristi, može stvoriti kontraefekt. Steinberg i Silk (2002) navode kako adolescenti sve više sebe doživljavaju kao autonomne pojedince i tu autonomiju najčešće žele zadobiti na načine na koje roditelji još nisu spremni. Razdoblje u kojem adolescenti žele zadobiti svoju autonomiju obilježeno je konfliktima između želje adolescenta za neovisnošću i želje roditelja da zadrži osjećaj kontrole nad odlukama i aktivnostima adolescenta. Roditeljska želja za nadzorom i kontrolom sadržaja i aktivnosti na mobitelu i internetu, u ovom slučaju, može proizvesti konflikte između roditelja i adolescenta i, kao i restriktivnom medijacijom napraviti „bumerang efekt“.

5.3. Povezanost roditeljskog obrazovanja i internetskih vještina s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategijama roditeljske medijacije

Treći problem bio je ispitati povezanost roditeljskog obrazovanja i internetskih vještina roditelja s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta i strategijama

roditeljske medijacije. Niti jedna komponenta modela generaliziranog problematičnog korištenja nije bila povezana s obrazovanjem, dok je pronađena niska i pozitivna povezanost između internetskih vještina roditelja i adolescentskog korištenja interneta za regulaciju raspoloženja. Dosadašnja istraživanja nisu se usmjereno bavila povezanosti roditeljskog obrazovanja i internetskih vještina s problematičnim korištenjem kod djece, pa je ovaj nalaz još više vrijedan i potrebno ga je objasniti. U jednom istraživanju (Liu i sur., 2012) u Kini s 3556 učenika (prosječne dobi 15 godina) pronađeno je kako je više roditeljsko korištenje interneta bilo povezano s više problematičnog korištenja interneta kod adolescenata. Moguće je pretpostaviti kako bolje internetske vještine imaju upravo oni roditelji koji više koriste internet, pa nastavno na to, više roditeljsko korištenje može kod djece potaknuti više korištenje interneta pa tako i neka problematična ponašanja vezana uz korištenje interneta. Navedeno je moguće objasniti teorijom socijalnog učenja (Bandura, 1962) prema kojoj djeca uče promatranjem drugih ljudi, odnosno modeliraju ponašanja svojih roditelja, u ovom slučaju korištenje mobitela i interneta. Ipak, kako bismo s većom sigurnošću mogli govoriti o povezanosti roditeljskog i djetetovog korištenja interneta, potrebno je ispitati i roditeljsko korištenje interneta.

Ovim istraživanjem je pretpostavljeno kako će viši stupanj roditeljskog obrazovanja i više razine internetskih vještina biti povezane s učestalijim korištenjem svih strategija roditeljske medijacije. Dosadašnja istraživanja pokazala su kako roditelji višeg obrazovanja više koriste aktivnu i restriktivnu (Nikken i Jansz, 2014), kao i tehničku medijaciju (Chaudron i sur., 2018). To se može objasniti činjenicom da roditelji koji su obrazovaniji kompetentniji su u odgoju svoje djece, te više kontroliraju i pokazuju više roditeljske topline (Cabello-Hutt i sur., 2018). Također, istraživanja pokazuju kako je više obrazovanje roditelja povezano s internetskim znanjem roditelja (Cabello-Hutt i sur., 2018) što je bilo također povezano s učestalijim korištenjem tehničke medijacije (Chaudron i sur., 2018). Navedena istraživanja potaknula su postavljanje afirmativne hipoteze o pozitivnoj povezanosti obrazovanja roditelja i internetskih vještina sa svim strategijama roditeljske medijacije. No, u ovom istraživanju pokazano je samo nekoliko povezanosti i nisu sve bile pozitivne.

Naime, više obrazovanje roditelja bilo je povezano s manje restriktivne medijacije procijenjene od roditelja, i više aktivne medijacije procijenjene od djece. Poznato je kako su obrazovaniji roditelji češće uključeni u aktivnosti vezane uz njihovu djecu, kao što su obaveze oko škole i slično (Jurčić, 2010). Aktivna medijacija od roditelja iziskuje trud i vrijeme koje će uložiti kako bi djetetu objasnili dobre i loše strane mobilnih uređaja i interneta, kao i što je primjereno za objavljivanje na društvenim mrežama, a što ne. Većom aktivnom uključenosti

obrazovanih roditelja u odgoj i aktivnosti vezane uz djecu, moguće je objasniti učestalije korištenje aktivne medijacije upravo kod obrazovanih roditelja. Nasuprot tome, roditelji restriktivnu medijaciju koriste najčešće kad prepoznaju da njihovo dijete ima neka rizična ponašanja, te uvode restrikcije kako bi smanjili rizik oko vremena ili sadržaja kojemu dijete pristupa na internetu (Chen i Shi, 2019). Najčešće restrikcije nisu praćene nikakvim objašnjavanjem zašto ono što se zabranjuje nije dobro i što bi djeca mogla napraviti dobro kako bi smanjili rizik od problematičnih ponašanja vezanih uz korištenje interneta. Za razliku od restrikcija, aktivna medijacija podrazumijeva upoznavanje djece s rizicima i opasnostima interneta, te djecu potiče da razvijaju kritičko mišljenje i kasnije, sami upravljaju vlastito ponašanje na internetu. Clarke (2009) navodi kako su roditelji nižeg socioekonomskog statusa manje informirani o pozitivnih i negativnim stranama digitalne tehnologije i interneta, nego oni roditelji koji svakodnevno koriste digitalnu tehnologiju na svojim poslovima. Iz svega navedenog moguće je zaključiti kako roditelji višeg obrazovanja više razgovaraju s djecom o korištenju mobitela i interneta, a rjeđe posežu za restrikcijama i ograničenjima.

Internetske vještine pokazale su se pozitivno povezane s obrazovanjem roditelja, te oni roditelji višeg obrazovanja ujedno imaju i više internetske vještine. U skladu s tim, roditelji viših internetskih vještina, češće su koristili aktivnu medijaciju prema vlastitim procjenama, ali i procjenama adolescenata. Također, više internetskih vještina roditelja bilo je povezano i s više tehničke medijacije procijenjene od roditelja, što je u skladu s istraživanjem Chaudron i suradnika (2018). Chaudron i suradnici (2018) navode kako su oni roditelji koji su imali više znanje ili obrazovanje vezano uz računala i digitalnu tehnologiju, djeci više postavljali tehničke restrikcije i bili svjesni potencijalnih opasnosti koje internet nudi (Chaudron i sur., 2018). Znanje o internetu i aplikacijama vrlo je važno roditeljima kako bi mogli ograničiti vrijeme i sadržaje koje djeca i adolescenti gledaju na svojim uređajima. Budući da mnogi roditelji uopće nisu upoznati s aplikacijama kojima bi mogli ograničiti djetetovo korištenje mobitela i interneta, mnogi roditelji uopće niti ne posežu za tehničkim restrikcijama (Kotrla Topić i sur., 2023). Stoga, nije iznenađujuća činjenica da više tehničke medijacije upravo koriste oni roditelji koji imaju više internetskih vještina.

5.4. Uloga roditeljske medijacije u modelu generaliziranog problematičnog korištenja interneta

Budući da se pretpostavilo kako će sve strategije roditeljske medijacije biti povezane s komponentama modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta, željelo se ispitati

učinak svake od strategija na odnose unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta. No, kako su se samo neke strategije pokazale značajno povezane s prediktorom ili kriterijem unutar modela, što je važan preduvjet, provjereno je pet modela. Kao što je navedeno u rezultatima, jedina značajna interakcija dobivena je u modelu, u kojem je kao moderator uveden roditeljski nadzor procijenjen od djece u odnosu smanjene samoregulacije i negativnih ishoda. Dobiveno je kako djeca s manje problema sa samoregulacijom imaju manje negativnih ishoda ako su razine roditeljskog nadzora niske ili srednje, dok povećanje roditeljskog nadzora kod ove djece može dovesti do više negativnih ishoda. No, kod one djece s više problema samoregulacije povećavanje razine roditeljskog nadzora smanjuje vezu između smanjene regulacije i negativnih ishoda. Odnosno, viši roditeljski nadzor povećat će negativne ishode kod djece s manje problema sa samoregulacijom, dok će viši roditeljski nadzor smanjiti negativne ishode kod djece s više problema u samoregulaciji.

Drugim riječima, u riziku od viših negativnih ishoda su adolescenti s više problema u samoregulaciji čiji roditelji rjeđe ili rijetko koriste roditeljski nadzor; te adolescenti koji nemaju poteškoća sa samoregulacijom u pogledu korištenja interneta čiji roditelji često ili učestalije koriste roditeljski nadzor.

Upravo te razlike u negativnim ishodima kod djece s i bez problema sa samoregulacijom s obzirom na čestinu roditeljskog nadzora idu u prilog potvrdi modela diferencijalne osjetljivosti na učinke medija (*engl. The Differential Susceptibility to Media Effects Model*, Valkenburg i Peter, 2013). Navedeni model objašnjava razlike u učincima medija na pojedinca s obzirom na određene čimbenike. Prva pretpostavka modela je kako su učinci medija na pojedinca uvjetovani dispozicijskim, razvojnim i socijalnim čimbenicima. Dispozicijski čimbenici se odnose na spol, temperament, osobine ličnosti, vrijednosti, stavove, uvjerenja i slično. Razvojni čimbenici se odnose na razvojna razdoblja (npr. djetinjstvo, adolescencija, odrasla dob) i osjetljivost na učinke medija u različitim razdobljima. I na kraju, socijalni čimbenici se odnose na sve odnosne i okolinske varijable koje mogu utjecati na pojedinčev odabir i odgovor na medije (Valkenburg i Peter, 2013). Zaključno, ovisno o svojim individualnim, odnosno dispozicijskim obilježjima (samoregulacija) djeca će različito reagirati na izloženost medijima (negativni ishodi povezani s korištenjem interneta) zbog djelovanja socijalnih čimbenika, u ovom slučaju roditeljske medijacije korištenja interneta.

Još jedno od mogućih obrazloženja ovog učinka je priroda, odnosno sadržaj roditeljskog nadzora, kao strategije roditeljske medijacije. Liau i suradnici (2008) navode kako je roditeljski nadzor, kao odgojni postupak praćenja što djeca rade, povezan s pozitivnom prilagodbom

tijekom adolescencije, kao i s manje problema u ponašanju kao što su delikvencija, korištenje sredstava ovisnosti i rizične seksualne aktivnosti. Nastavno na navedeno, roditeljski nadzor moguće je promatrati iz perspektive odgojne strategije koju roditelji koriste, bez obzira o kojem se ponašanju radi, bilo to korištenje interneta ili provjeravanje s kim se i na koji način dijete druži licem-u-lice. Za razliku od roditeljskog nadzora koji je mjereno u ovom istraživanju, druge strategije roditeljske medijacije jasnije su povezane s ponašanjima vezanim uz mobitel i internet, kao što je, na primjer, ograničavanje sadržaja i vremena kod restriktivne, objašnjavanje korištenja kod aktivne i ograničavanje putem aplikacija kod tehničke medijacije.

Moguće je pretpostaviti kako će oni roditelji koji imaju više tendencije ulaziti djetetu u sobu kako bi provjerili koristi li dijete mobitel ili je na internetu, ulaziti provjeravati i druge aktivnosti koje dijete radi, na primjer, obavlja li svoje školske zadatke. U ovom istraživanju se pokazalo kako je to učinkovito za smanjenje negativnih ishoda, samo kod one djece koja imaju više problema sa samoregulacijom, odnosno ne mogu samostalno kontrolirati svoje vrijeme provedeno na internetu te razmišljaju o internetu kad nisu na njemu. Ipak, kod one djece koja nemaju problema s kontroliranjem vremena provedenog na internetu, te internet nije nešto što okupira njihove misli, previše roditeljskog nadzora može stvoriti kontra učinak i povećati negativne ishode kod te djece. Previše kontrole i nadziranja, kod djece koja nemaju izražene probleme sa samoregulacijom, može stvoriti otpor i dovesti do učestalijeg korištenja interneta i zanemarivanje vlastitih obaveza vezanih za školu i socijalne odnose.

Roditelji nadzor koriste rijetko u usporedbi s aktivnom i restriktivnom medijacijom (Tablica 10.). Shin i Li (2016) smatraju kako je roditeljski nadzor ipak jedna od pasivnijih strategija roditeljske medijacije, te smatraju da će roditelji koristiti roditeljski nadzor u onim situacijama kad imaju osjećaj da ne mogu utjecati na korištenje interneta svoje djece. Ipak, Shin i Li (2016) navode i kako je roditeljski nadzor povezan s uključenosti roditelja u aktivnosti adolescenta, te da će roditeljima biti lakše usvojiti nadzor kao strategiju kad budu s adolescentima provodili više vremena i budu sudjelovali u zajedničkim aktivnosti. Prema nalazima ovog istraživanja, roditeljski nadzor pokazao se kao važna strategija roditeljske medijacije kad se radi o smanjenju negativnih ishoda kod one djece s više problema sa samoregulacijom. No, nalazi ovog istraživanja pokazuju i kako roditeljski nadzor može biti i štetan, odnosno povećati negativne ishode kod one djece koja nemaju problema sa samoregulacijom. Kao što je već navedeno, razdoblje adolescencije vrijeme je puno izazova i potrebe za više autonomije, te postupci kao što je izravni roditeljski nadzor mogu u tom razdoblju biti previše invazivni, posebno za onu djecu koja uspijevaju u vlastitoj regulaciji

korištenja interneta. Ulaženje djetetu u sobu, kao i provjeravanja njegovog mobitela, u ovom smislu može izazvati negativne učinke kod djece bez problema sa samoregulacijom. Ipak, roditeljima djece kod kojih je prepoznat nedostatak samoregulacije, nalaz o učinkovitosti izravnog nadzora može i treba biti poticaj za takve roditeljske postupke. Kako bi njihovo ponašanje bilo učinkovito, potrebno je potaknuti roditelje na više uključivanja u zajedničke aktivnosti sa svojim adolescentima, bilo da se radi o korištenju interneta, ili nekim drugim aktivnostima u kojima će pratiti njihova ponašanja i posebice poticati samootkrivanje adolescenata roditeljima, kao oblik neizravnog roditeljskog nadzora

5.5. Smjernice za kreiranje preventivnih programa

Iz preventivnih programa navedenih u uvodu vidljivo je kako su najčešće preventivni programi bili usmjereni na izravne korisnike, odnosno djecu i adolescente, no prepoznata je važnost uključivanja okoline, kao i promatrati problematično korištenje interneta kao važno javno zdravstveno pitanje (Shi i sur., 2023). Prevenciju je moguće podijeliti s obzirom na ciljanu skupinu, pa je tako važno preventivne programe izraditi prema tome. Kao što je navedeno u uvodu, postoji univerzalna prevencija koja se odnosi na prevenciju razvoja problema kod svih pojedinaca, selektivna prevencija je za pojedince u čijem okruženju je prisutan neki od rizika za razvoj nekog rizičnog ponašanja, dok je indicirana prevencija namijenjena onim pojedincima koji već pokazuju prve znakove rizičnog ponašanja (EUPC, 2020). Dalje u tekstu bit će navedene smjernice za kreiranje preventivnih programa vezane uz rezultate ovog istraživanja.

Iako se s problematičnim korištenje interneta mogu susretati osobe svih dobnih skupina, adolescenti, kao digitalni urođenici (Prensky, 2001), zbog svojeg najučestalijeg korištenja interneta, su najranjivija skupina (Anderson i sur., 2017). Upravo zato, kada se govori o univerzalnoj prevenciji, važno je imati na umu pravovremenost implementacije programa, odnosno provedbu programa s djecom prije ulaska u adolescenciju. Prema neo-ekološkoj teoriji (Navarro i Tudge, 2022), digitalna tehnologija i internet komponente su neposredne okoline djeteta, odnosno dio njegovog virtualnog mikrosustava. Internet je dio njihove svakodnevice i u međudnosu je njegovim fizičkim mikrosustavom te problematično ponašanje na internetu može oblikovati njegove razvojne ishode u fizičkom mikrosustavu (Dworkin i sur., 2022). No, taj odnos je dvosmjernan, te tako ponašanja i intervencije iz fizičkog mikrosustava mogu djelovati na ponašanja pojedinca u njegovom virtualnom mikrosustavu. Tako je buduće preventivne programe potrebno usmjeriti na jačanje onih vještina pojedinca, ali i čimbenika iz

neposredne okoline (npr. roditelji), koji mogu pomoći u prevenciji pojave problematičnog korištenja interneta. Također, potrebno je utjecati na one rizične čimbenike za koje je dokazano da mogu voditi problematičnom korištenju interneta na razini pojedinca, ali i okruženja u kojima se on kreće (obitelj, škola, zajednica). Istraživanja roditeljske medijacije pokazala su kako su veći učinci roditeljske medijacije na negativne učinka medija na djecu upravo u ranijim razdobljima, odnosno kod mlađe djece, te da u razdoblju kasne adolescencije više nema učinaka (Nathanson, 2001). Zato je programe univerzalne prevencije potrebno primjenjivati već u ranoj dobi, odnosno u djetinjstvu.

Prema Caplanu (2010), ali i rezultatima ovog rada, pokazano je kako određeni čimbenici prethode negativnim ishodima nastalim zbog problematičnog korištenja interneta. Odnosno, smanjena samoregulacija pokazala se povezanom s više negativnih ishoda nastalih uslijed korištenja interneta. Upravo to pokazuje važnost jačanja vještina samoregulacije i učenje učinkovitih strategija kod adolescenata. Kao što je navedeno u uvodu, Yang i Kim (2018) su pokazali kako je u programu osnaživanja samokontrole i samoefikasnosti kod adolescenata pokazan efekt smanjenja razine ovisnosti o internetu, ali i vremena koje su adolescenti provodili na internetu. Također, u ovom se istraživanju pokazalo da ona djeca koja imaju preferenciju za online druženjima u odnosu na druženja licem u lice, češće koriste internet za regulaciju svojih neugodnih raspoloženja kao što su tuga, usamljenost i slično. Iako je upravo dostupnost interneta važna za proksimalne procese adolescenta jer omogućuje komunikaciju i s onima koji su fizički udaljeni (Navarro i Tudge, 2022), ipak neugodnost od interakcija licem-u-lice može dovesti do problematičnog ponašanja i neadekvatnog načina nošenja s neugodnim raspoloženjem. Tu neugodnost moguće je objasniti i nekom vrstom socijalne anksioznosti. Ke i Wong (2018) pronašli su upravo učinkovitost programa usmjerenog na rad na socijalnim vještinama adolescenata te smanjenje problematičnog korištenja interneta, kao i simptoma depresivnosti, anksioznosti, stresa i socijalne anksioznosti. Dakle, rad na vještinama kao što su samoregulacija, ali i vještinama socijalne komunikacije, može biti ključan u prevenciji pojave problematičnog korištenja interneta.

Prema nalazima ovog istraživanja, u povećanom riziku od razvoja problematičnih ponašanja vezanih uz internet su adolescenti nižih samoregulacijskih sposobnosti vezanih uz korištenje interneta, kao što su nemogućnost kontroliranja vremena provedenog na internetu i stalnog razmišljanja o internetu (čak i kad nisu online). Djecu koja nisu svjesna svojeg prekovremenog korištenja, njihovo ponašanje često dovodi do negativnih ishoda, kao što su propuštanje druženja i lošiji rezultati u školi. Selektivna prevencija u ovom smislu bila bi

usmjerena upravo onim adolescentima kod kojih su prepoznati problemi sa samoregulacijom koji mogu biti indikativni za razvoj negativnih ishoda uslijed korištenja interneta. Roditelji, kao važni čimbenici razvoja djece u dobi rane adolescencije, često ne mogu prepoznati smanjenje samoregulaciju kod djece, ali vide negativne ishode koji zbog toga nastaju. Često upravo zato, roditeljska ponašanja kreću već kad postoji indikacija problematičnog korištenja te počinju ograničavati vrijeme korištenja interneta kao i nadzor kad do negativnih ishoda već dođe. No rezultati ovog istraživanja pokazuju, da ipak, roditeljski nadzor može biti ključan ako se prepozna nedostatak ili poteškoća samoregulacije kod djece. Odnosno, učestalije korištenje roditeljskog nadzora kod one djece koja imaju problema sa samoregulacijom može biti ključno u smanjenju negativnih ishoda. Budući da se u ovom istraživanju pokazala važna razina i učestalost roditeljskog nadzora s obzirom na samoregulaciju djece, roditelje je moguće poučiti o optimalnim razinama, kao i o oblikovanju roditeljske prakse koja bi bila najučinkovitija za smanjenje negativnih ishoda kod njihove djece.

Također, u ovom radu je prepoznata potencijalna preventivna funkcija roditeljske aktivne i restriktivne medijacije u mogućem smanjenju djetetove preferencije za online socijalne interakcije. To pokazuje važnost roditeljskih postupaka u smanjenju preferencije online socijalne interakcije kao prve komponente koja dovodi do negativnih ishoda. Dakle, jako je važno uključiti roditelje u intervencije i educirati ih o ispravnim načinima medijacije djetetovog korištenja interneta. U intervencije je posebno važno uključiti roditelje nižeg obrazovanja i nižih internetskih vještina budući da se one pokazale povezane s manje korištenja roditeljske medijacije. Važnost intervencija s roditeljima prepoznata je i u radu Shi i suradnika (2023) koji navode kako se pokazala velika učinkovitost obiteljske terapije u jačanju roditeljskog funkcioniranja i pronalasku optimalnog obiteljskog stila za prevenciju problematičnog korištenja interneta.

Ipak nije zanemariva činjenica da, prema rezultatima ovog istraživanja, roditelji najčešće koriste restriktivnu medijaciju i roditeljski nadzor kod djece koja već imaju više negativnih ishoda nastalih uslijed korištenja interneta. Indicirana prevencija u ovom smislu bila bi usmjerena na programe s onom djecom koja već imaju problema zbog korištenja interneta, kao i s roditeljima koje je potrebno educirati o postupcima kojima bi mogli umanjiti djetetove negativne ishode. Budući da su rezultati ovog istraživanja pokazali učestalije korištenje roditeljske medijacije obrazovanijih i digitalno pismenijih roditelja, potrebno je intervencije usmjeriti osnaživanju roditelja nižeg obrazovanja i nižih digitalnih vještina. Tim roditeljima

potrebno je, uz edukaciju pružiti podršku i osnažiti ih za korištenje optimalnih strategija roditeljske medijacije.

Općenito, buduće preventivne programe potrebno je usmjeriti jačanju vještina adolescenata s naglaskom na samoregulacijske strategije i socijalne vještine, kao i otklanjanju neučinkovitih načina regulacije raspoloženja. Također, potrebno je programima educirati i osnaživati roditelje o učinkovitim strategijama roditeljske medijacije u smanjenju vremena korištenja interneta njihovih adolescenata, kao i prepoznavanju problematičnih ponašanja vezanih uz njegovo korištenje.

6. VERIFIKACIJA HIPOTEZA

Cilj ovog rada je ispitati odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji.

U nastavku je prikazana verifikacija hipoteza.

Problem 1

Istraživački problem 1: Empirijski provjeriti model generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

1a. Ispitati je li preferencija online socijalne interakcije prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja.

1b. Ispitati je li preferencija online socijalne interakcije prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

1c. Ispitati je li korištenje interneta za regulaciju raspoloženja prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

1d. Ispitati je li smanjena samoregulacija prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta.

1e. Ispitati postoji li medijatorski učinak korištenja interneta za regulaciju raspoloženja u odnosu preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije.

1f. Ispitati postoji li medijatorski učinak smanjene samoregulacije u odnosu preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda.

1g. Ispitati postoji li medijatorski učinak smanjene samoregulacije u odnosu korištenja interneta za regulacije raspoloženja i negativnih ishoda.

Hipoteza 1: Model generaliziranog problematičnog korištenja interneta potvrđen je sa svim izravnim i neizravnim učincima između komponenata.

Hipoteza 1 je djelomično potvrđena.

- **Hipoteza 1a:** Preferencija online socijalne interakcije je izravni pozitivni prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja.

Hipoteza 1a je potvrđena u cijelosti.

- **Hipoteza 1b:** Preferencija online socijalne interakcije je izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

Hipoteza 1b nije potvrđena.

- **Hipoteza 1c:** Korištenje interneta za regulaciju raspoloženja je izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta.

Hipoteza 1c je potvrđena u cijelosti.

- **Hipoteza 1d:** Smanjena samoregulacija je izravni pozitivni prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta.

Hipoteza 1d je potvrđena u cijelosti.

- **Hipoteza 1e:** Postoji pozitivna i neizravna povezanost preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator posreduje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja.

Hipoteza 1e je potvrđena u cijelosti.

- **Hipoteza 1f:** Postoji pozitivna i neizravna povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija.

Hipoteza 1f nije potvrđena.

- **Hipoteza 1g:** Postoji pozitivna i neizravna povezanost između korištenja interneta za regulaciju raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija.

Hipoteza 1g je potvrđena u cijelosti.

Problem 2

Istraživački problem 2: Ispitati povezanost pojedinih strategija roditeljske medijacije s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta kod adolescenata.

Hipoteza 2: Aktivna, restriktivna i tehnička medijacija te roditeljski nadzor negativno su povezane s preferencijom online socijalne interakcije, regulacijom raspoloženja, smanjenom samoregulacijom i negativnim ishodima korištenja interneta.

Hipoteza 2 je djelomično potvrđena.

Problem 3

Istraživački problem 3: Ispitati povezanost nekih individualnih karakteristika roditelja s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata i strategijama roditeljske medijacije.

- **Hipoteza 3a:** Obrazovanje roditelja i internetske vještine roditelja nisu povezane s preferencijom online socijalne interakcije, regulacijom raspoloženja, smanjenom samoregulacijom i negativnim ishodima korištenja interneta.

Hipoteza 3a je djelomično potvrđena.

- **Hipoteza 3b:** Obrazovanje roditelja i internetske vještine roditelja pozitivno su povezane s aktivnom, restriktivnom i tehničkom medijacijom, kao i roditeljskim nadzorom.

Hipoteza 3b je djelomično potvrđena.

Problem 4

Istraživački problem 4: Ispitati kako pojedine strategije roditeljske medijacije mijenjanju odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

- **Hipoteza 4a:** Učestalije korištenje aktivne roditeljske medijacije smanjuje povezanost između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Hipoteza 4a nije potvrđena.

- **Hipoteza 4b:** Učestalije korištenje restriktivne roditeljske medijacije smanjuje povezanost između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Hipoteza 4b nije potvrđena.

- **Hipoteza 4c:** Učestalije korištenje roditeljskog nadzora ne mijenja odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Hipoteza 4c nije potvrđena.

- **Hipoteza 4d:** Učestalije korištenje tehničke roditeljske medijacije ne mijenja odnose između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta adolescenata unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta.

Hipoteza 4d je potvrđena u cijelosti.

7. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje sadrži nekoliko ograničenja koja ujedno mogu potaknuti buduća istraživanja. Jedno od ograničenja ovog istraživanja odnosi se na odabrani uzorak djece. Poznato je kako roditelji više koriste postupke roditeljske medijacije s mlađom djecom (Lwin i sur., 2008; Wang i sur., 2005), a isto tako i da su starija djeca, odnosno adolescenti u većem riziku od razvoja problematičnog korištenja interneta (i njihove razine su više; Anderson i sur., 2017). U daljnjim istraživanjima trebalo bi uključiti veći broj djece različitih dobnih skupina kako bi se moglo zaključivati o različitim fazama djetinjstva, ali i adolescencije. Također, budući da su istraživanja (Nikken i Jansz, 2014) pokazala kako majke koriste više roditeljske medijacije od očeva, dobro bi bilo u daljnjim istraživanjima uključiti u istraživanje oba roditelja ili barem jednak broj jednih i drugih.

Ovim istraživanjem obuhvaćena je prigodna skupina učenika u dobi od 10 do 15 godina i njihovih roditelje, na području Grada Zagreba. Njihovi prihodi pokazuju da su većinom boljeg socioekonomskog statusa. Budući da se radi o skupini djece i roditelja s određenim obilježjima, kako bi se moglo zaključivati na razini opće populacije, kao i dobiti bolji uvid u stvarno stanje problematičnog korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji, potrebno je provesti istraživanje s reprezentativnim uzorkom. Također, budući da se prilikom uzorkovanja vjerojatno dogodila autoselekcija, odnosno od ukupnog broja kontaktiranih roditelja, u glavnom je istraživanju sudjelovalo 33,89% roditelja i djece. Najčešće na sudjelovanje u istraživanju pristaju visoko motivirani roditelji koji više sudjeluju u odgoju djece pa samim time i više koriste strategije roditeljske medijacije.

Još jedan mogući nedostatak je ispitivanje generaliziranog problematičnog korištenja interneta samo putem samoprocjene adolescenata. Budući da se radi o problematičnom ponašanju, moguće je da su adolescenti davali socijalno poželjne odgovore te da nije dobiven točan uvid u njihovo stanje. U daljnja istraživanja bilo bi dobro uključiti roditeljske procjene, ali i procjene nastavnika i stručnih suradnika u školama.

Poznato je kako se zaključivati o redosljedu prediktora i kriterija unutar modela može samo ako se koristi longitudinalni nacrt. Budući da je u ovom istraživanju korišten jednokratni nacrt, nije moguće zaključivati o međusobnom predviđanju komponenti unutar modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Poznato je kako su Gámez-Guadix i suradnici (2015), koristeći longitudinalni nacrt, pronašli kako smanjena samoregulacija predviđa porast kroz vrijeme svih drugih komponenti unutar modela. Za ovo istraživanje bilo je važno empirijski provjeriti model generaliziranog problematičnog korištenja interneta koji je

konstruirao Caplan (2010), te nije bilo potrebno koristiti longitudinalni nacrt. No, u daljnjim istraživanjima, kad bi se koristio longitudinalni nacrt, mogli bi se ispitati i učinci roditeljske medijacije na odnose među komponentama modela kroz vrijeme.

U ovom istraživanju za ispitivanje učinaka roditeljskih ponašanja na problematično korištenje interneta korištena je samo roditeljska medijacija. Budući da je cilj istraživanja bio ispitati samo učinak roditeljske medijacije, na to se ne može gledati kao na nedostatak, ali bi bilo korisno u daljnja istraživanja uključiti i druga roditeljska ponašanja, kao i varijable odnosa roditelj-dijete. Također, kao nedostatak može se promatrati i sama mjera roditeljske medijacije koja u sadržaju čestica obuhvaća i medijaciju djetetovog korištenja mobitela i interneta. Moguće da bi bili dobiveni jasniji pokazatelji odnosa roditeljske medijacije i generaliziranog problematičnog korištenja kad bi se mjera roditeljske medijacije odnosila samo na roditeljsku medijaciju korištenja interneta. Iako treba napomenuti da adolescenti najviše koriste mobitele i vjerojatno putem njih najčešće pristupaju internetu. Ispitivanje drugih roditeljskih ponašanja i varijabli odnosa roditelj-dijete, kao rizičnih ili zaštitnih čimbenika problematičnog korištenja interneta, može biti korisno kako bi se dobio bolji uvid u ponašanja koja roditelji mogu činiti kako bi smanjili problematično korištenje interneta kod djece u ranoj adolescenciji.

8. ZNANSTVENI I PRAKTIČNI DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

U ovom radu izrađen je model pretpostavljenih učinaka roditeljske medijacije na generalizirano problematično korištenje interneta adolescenata, pri čemu je utvrđena uloga specifičnog oblika roditeljske medijacije u odnosu između komponenata generaliziranog problematičnog korištenja interneta. Odnosno, rezultati istraživanja pridonijeli su razumijevanju učinaka roditeljskog ponašanja (roditeljskog nadzora) na odnos između smanjene samoregulacije i negativnih ishoda kod djece u ranoj adolescenciji. Također, sam model generaliziranog problematičnog korištenja interneta do sada nije provjeren u Hrvatskoj, te se provjerom modela dobila važna spoznaja pristajanja modela i na uzorku učenika osnovnih škola Grada Zagreba. Doprinos metodologiji istraživanja roditeljske medijacije očituje se u konstrukciji i provjeri novog instrumenta za mjerenje roditeljske medijacije. Budući da je instrument konstruiran na temelju kvalitativnog istraživanja s djecom i roditeljima u Hrvatskoj, doprinos je i kulturalna specifičnost instrumenta koji je moguće dalje koristiti i provjeravati u istraživanjima u Hrvatskoj.

Spoznaje o učincima roditeljskih ponašanja na djetetove negativne ishode nastale uslijed korištenja interneta mogu se koristiti u praktične svrhe, odnosno u osmišljavanju znanstveno-utemeljenih preventivnih i savjetodavnih programa koji za cilj imaju prevenciju problematičnog korištenja interneta adolescenata. Također, rezultati istraživanja doprinose fondu znanja u preventivskoj znanosti. U nastavku su navedene moguće smjernice budućih preventivnih programa s obzirom na prepoznate rizične i zaštitne čimbenike u ovom istraživanju.

Prema čimbenicima koji mogu pospješiti pojavu negativnih ishoda nastalih uslijed korištenja interneta, potrebno je preventivne programe usmjeriti prema:

- Djeci koja pokazuju veću preferenciju za online socijalne interakcije u odnosu na druženje licem-u-lice
- Djeci koja imaju potrebu regulirati svoje raspoloženje (npr. tugu, usamljenost) koristeći internet
- Djeci koja imaju nedostatak samoregulacije i pokazuju probleme u regulaciji vremena provedenog na internetu, kao i mislima o internetu i kad ga ne koriste
- Roditeljima koji koriste restriktivnu medijaciju i na taj način moguće oduzimaju autonomiju djeteta koje se dobro samoregulira te time izazivaju kontraefekt i kod djece povećavaju problematična ponašanja

- Roditeljima nižeg obrazovanja i s manje internetskih vještina koji rijetko razgovaraju s djecom o korištenju digitalnih uređaja i interneta, te nisu upoznati s aplikacijama kojima bi mogli upravljati djetetovo korištenje interneta
- Roditeljima koji koriste pretjerani izravni roditeljski nadzor (npr. ulaze djetetu u sobu) kod one djece koja nemaju poteškoća sa samoregulacijom

Također, neki od čimbenika u ovom istraživanju, prepoznati su kao zaštitni čimbenici te je potrebno osnaživati:

- Roditeljsko korištenje aktivne medijacije i razgovor s djecom o korištenju interneta, posebno kod one djece kod kojih je prepoznata neugoda od interakcija licem-u-lice
- Roditeljsko korištenje restriktivne medijacije i ograničavanje sadržaja i vremena korištenja, također kod one djece koja imaju preferenciju online socijalne interakcije u odnosu na onu licem u lice
- Roditeljske internetske i digitalne vještine, kao i znanje o aplikacijama za upravljanje djetetovog korištenja mobitela i interneta
- Roditeljsko korištenje nadzora djetetovog korištenja mobitela i interneta, ali isključivo kod one djece kod kojih su prepoznate teškoće sa samoregulacijom

U ovom istraživanju pokazala se važna uloga roditeljskog nadzora za smanjenje negativnih ishoda kod adolescenata, no važno je imati na umu i da se uloga roditelja s vremenom i odrastanjem djece mijenja. Tako je potrebno educirati i osnaživati roditelje na prilagodbu vlastitih roditeljskih postupaka s obzirom na dob djeteta. Iako je obitelj vrlo važna za podupiranje pozitivnog razvoja, kao i prevenciju problema u ponašanju djece i mladih u svim razdobljima njihova odrastanja (Bašić, 2009), u razdoblju adolescencije, a posebno kad se radi o kasnijoj adolescenciji, roditelji više nisu najvažniji sustav podrške i modeli za djecu. U tom razdoblju adolescenti počinju više vremena provoditi s vršnjacima koji ujedno postaju i važni modeli u njihovim životima. Osnaživanje roditelja i njihova uloga u prevenciji problematičnog korištenja interneta vrlo je važna, ali je važno u programima biti usmjeren najprije na adolescente i njihove vršnjake. Iako su se u ovom radu smjernice preventivnih programa usmjerile na pojedinca i na samo jednu sastavnicu njegove neposredne okoline (roditelje), postoji potreba i za sveobuhvatnim preventivnim programima koji bi bili usmjereni na sva okruženja u kojima pojedinac odrasta (obitelj, škola, zajednica, vršnjaci). Veliku ulogu u prevenciji problematičnog korištenja interneta može imati i društvo u cjelini promičući odgovorno korištenje interneta, važnost edukacije o digitalnoj pismenosti, kao i promicanju dobrobiti pojedinaca koji su u posebnom riziku od problematičnog korištenja interneta.

9. ZAKLJUČAK

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati odnos roditeljske medijacije i problematičnog korištenja interneta kod adolescenata. Rezultati pokazuju kako je preferencija online socijalne interakcije izravni pozitivni prediktor korištenja interneta za regulaciju raspoloženja, no preferencija online socijalne interakcije nije se pokazala značajnim prediktorom smanjene samoregulacije korištenja interneta. Korištenje interneta za regulaciju raspoloženja pokazao se kao izravni pozitivni prediktor smanjene samoregulacije korištenja interneta te je smanjena samoregulacija izravni pozitivni prediktor negativnih ishoda koji proizlaze iz korištenja interneta.

Također, postoji pozitivna i neizravna povezanost preferencije online socijalne interakcije i smanjene samoregulacije u kojoj kao medijator posreduje korištenje interneta za regulaciju raspoloženja. Također, postoji pozitivna i neizravna povezanost između regulacije raspoloženja i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija. Nije pronađena značajna neizravna povezanost između preferencije online socijalne interakcije i negativnih ishoda u kojoj kao medijator posreduje smanjena samoregulacija. Pronađeno je i kako zaključci o pristajanju modela podacima doneseni na temelju cijelog uzorka, odgovaraju jednako dječacima i djevojčicama, mlađima i starijima, onima koji dnevno koriste mobitel dva i manje sata i onima koji koriste više od dva sata, kao i onima koji imaju, ali i nemaju određena pravila oko korištenja mobitela.

Iako se očekivalo kako će sve komponente modela generaliziranog problematičnog korištenja interneta biti značajno (negativno) povezane sa strategijama roditeljske medijacije, samo su pokazane neke značajne povezanosti. Što se roditeljskih procjena strategija roditeljske medijacije tiče, adolescenti čiji roditelji procjenjuju da učestalije koriste restriktivnu medijaciju manje preferiraju online socijalne interakcije. Kod adolescentskih procjena, oni adolescenti koji su procjenjivali da im roditelji češće koriste aktivnu i restriktivnu medijaciju imali su manje preferencije prema online socijalnoj interakciji. Također, oni adolescenti koji su procjenjivali učestalije roditeljsko korištenje restriktivne medijacije i nadzora, višim su procjenjivali negativne ishode nastale zbog korištenja interneta. Učestali roditeljski nadzor procijenjen od adolescenata, bio je povezan s višim generaliziranim problematičnim korištenjem interneta općenito.

Obrazovanje roditelja nije pokazalo nikakve značajne povezanosti s komponentama ili ukupnim rezultatom generaliziranog problematičnog korištenja interneta, dok su adolescenti čiji su roditelji višim procjenjivali svoje internetske vještine, više koristili internet za regulaciju

raspoloženja. Kod roditelja višeg obrazovanja djeca su procijenila učestalije korištenje aktivne roditeljske medijacije. Što se vlastitih procjena tiče, roditelji višeg obrazovanja navodili su kako rjeđe koriste restriktivnu medijaciju. Također, oni roditelji koji su višima procjenjivali svoje internetske vještine, prema odgovorima adolescenata učestalije koriste aktivnu medijaciju, dok prema vlastitim procjenama učestalija je njihova upotreba ponovno aktivne, ali i tehničke medijacije.

Pronađeno je kako učestalost korištenja roditeljskog nadzora može mijenjati odnos između smanjene samoregulacije i negativnih ishoda. Odnosno, djeca bez problema sa samoregulacijom imaju manje negativnih ishoda ako su razine roditeljskog nadzora niske ili srednje, dok povećanje roditeljskog nadzora kod ove djece može dovesti do više negativnih ishoda. No, kod djece s problemima, više roditeljskog nadzora može smanjiti negativne ishode.

Zaključno, ovo istraživanje dalo je određene odgovore o odnosu roditeljske medijacije i problematičnom korištenju interneta djece u ranoj adolescenciji. Na temelju rezultata istraživanja postavljene su smjernice za kreiranje znanstveno-utemeljenih preventivnih intervencija u području problematičnog korištenja interneta. No, potrebna su daljnja, po mogućnosti, longitudinalna istraživanja koja bi dala još bolji uvid u područje problematičnog korištenja interneta, kao i učinke roditeljskih ponašanja koja mogu smanjiti pojavnost problematičnog korištenja interneta od djetinjstva do odrasle dobi.

10. LITERATURA

- Ajduković, M. i Keresteš, G. (ur.)(2020). *Etički kodeks istraživanja s djecom*. Zagreb, Hrvatska: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Vijeće za djecu Vlade Republike Hrvatske.
- Akın, A. (2012). The relationships between Internet addiction, subjective vitality, and subjective happiness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(8), 404-410. <https://doi.org/10.1089/cyber.2011.0609>
- Akın, A., Arslan, S., Arslan, N., Uysal, R. i Sahranç, Ü. (2015). Self-control management and internet addiction. *International Online Journal of Educational Sciences*, 7(3), 95-100. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2015.03.016>
- Almuaigel, D., Alanazi, A., Almuaigel, M., Alshamrani, F., AlSheikh, M., Almuhana, N., ... i Mansi, K. (2021). Impact of Technology Use on Behavior and Sleep Scores in Preschool Children in Saudi Arabia. *Frontiers in psychiatry*, 12, 601. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.649095>
- Američka psihijatrijska asocijacija (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Anderson, K. J. (2001). Internet use among college students: An exploratory study. *Journal of American College Health*, 50(1), 21-26. <https://doi.org/10.1080/07448480109595707>
- Anderson, E. L., Steen, E. i Stavropoulos, V. (2017). Internet use and problematic Internet use: A systematic review of longitudinal research trends in adolescence and emergent adulthood. *International Journal of adolescence and youth*, 22(4), 430-454. <https://doi.org/10.1080/02673843.2016.1227716>
- Assunção, R. S. i Matos, P. M. (2017). The generalized problematic internet use scale 2: validation and test of the model to Facebook use. *Journal of adolescence*, 54, 51-59. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.11.007>
- Atwood, R. M., Beckert, T. E. i Rhodes, M. R. (2017). Adolescent Problematic Digital Behaviors Associated with Mobile Devices. *North American Journal of Psychology*, 19(3), 659-683.
- Azevedo, Â. S., Oliveira, Í. M. i Dias, P. C. (2021). Parental Mediation of the Use of the Internet: A Psychometric Study with Portuguese Pre-adolescents. U *Perspectives and*

- Trends in Education and Technology: Selected Papers from ICITED 2021* (str. 895-906). Singapore: Springer Singapore.
- Bandura, A. (1962). Social learning through imitation. U M. R. Jones (Ur.), *Nebraska symposium on motivation: 1962* (str. 211 – 269). Lincoln: University of Nebraska Press., 1962.
- Barkley, R. A. (1997). Attention-deficit/hyperactivity disorder, self-regulation, and time: toward a more comprehensive theory. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 18(4), 271-279.
- Bašić, J. (2009). *Teorija prevencije - Prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bleakley, A., Ellithorpe, M. i Romer, D. (2016). The role of parents in problematic internet use among US adolescents. *Media and Communication*, 4(3), 24.
- Boberska, M., Horodyska, K., Kruk, M., Knoll, N., Hohl, D. H., Keller, J. i Luszczynska, A. (2019). Parental strategies restricting screen use among children, screen home environment, and child screen use as predictors of child body fat: A prospective parent–child study. *British Journal of Health Psychology*, 24(2), 298-314. <https://doi.org/10.1111/bjhp.12354>
- Boniell-Nissim, M. i Sasson, H. (2018). Bullying victimization and poor relationships with parents as risk factors of problematic internet use in adolescence. *Computers in Human Behavior*, 88, 176-183. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.041>
- Brković, I., Keresteš, G. I Kuterovac-Jagodić, G. (2012). Usporedba rezultata transverzalnoga i longitudinalnoga pristupa procjeni razvoja samoregulacije u ranoj adolescenciji. *Psihologijske teme*, 21(2), 273-297.
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513–531. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bronfenbrenner, U. (1992). Contexts of Child Rearing: Problems and Prospects. *Child and Youth Care Administrator*, 5(1), 59-64.
- Bronfenbrenner, U. i Morris, P. A. (1998). The ecology of developmental processes. U W. Damon i R. M. Lerner (ur.), *Handbook of child psychology: Theoretical models of human development* (str. 993–1028). John Wiley & Sons Inc.

- Bronfenbrenner, U. i Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. U R. M. Lerner i W. E. Damon (ur.), *Handbook of child psychology: Vol 1, theoretical models of human development* (str. 793–828). West Sussex: Wiley.
- Buchanan, C. M., Eccles, J. S. i Becker, J. B. (1992). Are adolescents the victims of raging hormones? Evidence for activational effects of hormones on moods and behavior at adolescence. *Psychological bulletin*, 111(1), 62 –107. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.111.1.62>
- Buconjić, P. (2018). *Prediktori ovisnosti o internetu* (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Cabello-Hutt, T., Cabello, P. i Claro, M. (2018). Online opportunities and risks for children and adolescents: The role of digital skills, age, gender and parental mediation in Brazil. *New Media & Society*, 20(7), 2411–2431. <https://doi.org/10.1177/1461444817724168>
- Cacioppo, M., Barni, D., Correale, C., Mangialavori, S., Danioni, F. i Gori, A. (2019). Do attachment styles and family functioning predict adolescents' problematic Internet use? A relative weight analysis. *Journal of Child and Family Studies*, 28(5), 1263–1271. <https://doi.org/10.1007/s10826-019-01357-0>
- Campanella, M., Mucci, F., Baroni, S., Nardi, L. i Marazziti, D. (2015). Prevalence of Internet addiction: a pilot study in a group of Italian high-school students. *Clinical Neuropsychiatry*, 12(4), 90–93.
- Casale, S. i Fioravanti, G. (2011). Psychosocial correlates of Internet use among Italian students. *International Journal of Psychology*, 46(4), 288–298. <https://doi.org/10.1080/00207594.2010.541256>
- Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication research*, 30(6), 625–648. <https://doi.org/10.1177/009365020325784>
- Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in human behavior*, 26(5), 1089–1097. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.012>

- Caplan, S.E. i High, A.C. (2011). Online social interaction, psychosocial well-being, and problematic Internet use. U K.S. Young i C.N. de Abreu (ur.), *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment* (str. 35-53). Hoboken, NJ: Wiley & Sons.
- Carbonell, X., Chamarro, A., Griffiths, M., Oberst, U., Cladellas, R. i Talarn, A. (2012). Problematic Internet and cell phone use in Spanish teenagers and young students. *Anales de psicología*, 28(3), 789-796. <http://dx.doi.org/10.6018/analesps.28.3.156061>
- Cebollero-Salinas, A., Orejudo, S., Cano-Escoriaza, J. i Íñiguez-Berrozpe, T. (2022). Cybergossip and Problematic Internet Use in cyberaggression and cybervictimisation among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 131, 107230. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107230>
- Centar za sigurniji internet. (2022). *Prevenција ovisnosti o ekranima*. Pribavljeno s: <https://www.dansigurnijeginterneta.org/wp-content/uploads/2022/02/PREVENCIJA-OVISNOSTI-O-EKRANIMA.pdf>
- Cha, S. S. i Seo, B. K. (2018). Smartphone use and smartphone addiction in middle school students in Korea: Prevalence, social networking service, and game use. *Health psychology open*, 5(1), 2055102918755046. <https://doi.org/10.1177/2055102918755046>
- Chandrima, R. M., Kircaburun, K., Kabir, H., Riaz, B. K., Kuss, D. J., Griffiths, M. D. i Mamun, M. A. (2020). Adolescent problematic internet use and parental mediation: A Bangladeshi structured interview study. *Addictive Behaviors Reports*, 12, 100288. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2020.100288>
- Chang, F. C., Chiu, C. H., Chen, P. H., Chiang, J. T., Miao, N. F., Chuang, H. Y. i Liu, S. (2019). Children's use of mobile devices, smartphone addiction and parental mediation in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 93, 25-32. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.11.048>
- Chang, F. C., Chiu, C. H., Miao, N. F., Chen, P. H., Lee, C. M., Chiang, J. T. i Pan, Y. C. (2015). The relationship between parental mediation and Internet addiction among

- adolescents, and the association with cyberbullying and depression. *Comprehensive psychiatry*, 57, 21-28. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2014.11.013>
- Chaudron, S., Marsh, J., Navarette, V. D. . . . i sur. (2018). Rules of Engagement: Family Rules on Young Children's Access to and Use of Technologies. U S.J. Danby i sur. (ur.), *Digital Childhoods: Technologies and Children's Everyday Lives* (str. 131 – 145). Singapore: Springer.
- Chen, Y. L., Chen, S. H. i Gau, S. S. F. (2015). ADHD and autistic traits, family function, parenting style, and social adjustment for Internet addiction among children and adolescents in Taiwan: A longitudinal study. *Research in developmental disabilities*, 39, 20-31. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.12.025>
- Chen, L. i Shi, J. (2019). Reducing harm from media: A meta-analysis of parental mediation. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 96(1), 173-193. <https://doi.org/10.1177/1077699018754908>
- Cho, S. M., Sung, M. J., Shin, K. M., Lim, K. Y. i Shin, Y. M. (2013). Does psychopathology in childhood predict Internet addiction in male adolescents?. *Child Psychiatry & Human Development*, 44(4), 549-555. <https://doi.org/10.1007/s10578-012-0348-4>
- Choo, H., Sim, T., Liau, A. K., Gentile, D. A. i Khoo, A. (2015). Parental influences on pathological symptoms of video-gaming among children and adolescents: A prospective study. *Journal of Child and Family Studies*, 24(5), 1429-1441. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-9949-9>
- Christakis, D. A., Moreno, M. M., Jelenchick, L., Myaing, M. T. i Zhou, C. (2011). Problematic internet usage in US college students: a pilot study. *BMC medicine*, 9(1), 1-6. <https://doi.org/10.1186/1741-7015-9-77>
- Ciarrochi, J., Parker, P., Sahdra, B., Marshall, S., Jackson, C., Gloster, A. T. i Heaven, P. (2016). The development of compulsive Internet use and mental health: A four-year study of adolescence. *Developmental psychology*, 52(2), 272-283.

- Ciboci, L, Ćosić Pregrad, I., Kanižaj, I., Potočnik, D. i Vinković, D. (2020). *Nacionalno istraživanje o sigurnosti djece na internetu*. Pribavljeno s: https://bib.irb.hr/datoteka/1056936.EUKidsOnlineHRfinal_-_Copy.pdf
- Clarke, B. H. (2009) "Early Adolescents' Use of Social Networking Sites to Maintain Friendship and Explore Identity: Implications for Policy," *Policy & Internet*, 1(1), <https://doi.org/10.2202/1948-4682.1018>
- Clark, L. S. (2011). Parental mediation theory for the digital age. *Communication theory*, 21(4), 323-343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2011.01391.x>
- Coleman, J. C. (1989). The focal theory of adolescence: A psychological perspective. U K. Hurrelmann i U. Engel (ur.), *The social world of adolescents: International perspectives* (str. 43–56). Walter De Gruyter.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in human behavior*, 17(2), 187-195. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(00\)00041-8](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(00)00041-8)
- Demetriou, A. (2000). *Organization and development of self-understanding and self-regulation: Toward a general theory*. U Handbook of self-regulation (str. 209-251). Academic Press.
- Demetrovics, Z., Szeredi, B. i Rózsa, S. (2008). The three-factor model of Internet addiction: The development of the Problematic Internet Use Questionnaire. *Behavior Research Methods*, 40(2), 563–574. <https://doi.org/10.3758/BRM.40.2.563>
- Dias, P. C., del Castillo, J. A. G. i Moilanen, K. L. (2014). The adolescent self-regulatory inventory (ASRI) adaptation to Portuguese context. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 24, 155-164. <https://doi.org/10.1590/1982-43272458201403>
- Domoff, S. E., Borgen, A. L., Foley, R. P. i Maffett, A. (2019). Excessive use of mobile devices and children's physical health. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 169-175. <https://doi.org/10.1002/hbe2.145>
- Domoff, S. E., Sutherland, E. Q., Yokum, S. i Gearhardt, A. N. (2020). Adolescents' addictive phone use: Associations with eating behaviors and adiposity. *International journal of*

environmental research and public health, 17(8), 2861.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17082861>

Dropulić, A. i Batarelo Kokić, I. (2021). The perception of parental mediation of digital technology use and its relation to mobile phone use experiences among elementary school students. U *EDULEARN21 Proceedings* (str. 11426-11432). IATED.

Državni zavod za statistiku (2023). *Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za prosinac 2022*. Pribavljeno s: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29062>

Državni zavod za statistiku (2022). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2021*. Pribavljeno s: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>

Državni zavod za statistiku (2022). *Primjena informacijskih i komunikacijskih tehnologija (IKT) u kućanstvima i kod pojedinaca u 2022*. Pribavljeno s: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29624>

Durkee, T., Kaess, M., Carli, V., Parzer, P., Wasserman, C., Floderus, B., Apter, A., Balazs, J., Barzilay, S., Bobes, J. i sur. (2012). Prevalence of pathological Internet use among adolescents in Europe: Demographic and social factors. *Addiction*, 107, 2210–2222.
<https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2012.03946.x>

Dworkin, J., Sun, X., LeBouef, S. i Keyzers, A. (2023). Associations among parent technology use, locus of control, and child problem behaviors. *Family Relations*, 72(2), 443-457.
<https://doi.org/10.1111/fare.12811>

Eastin, M. S., Greenberg, B. S. i Hofschire, L. (2006). Parenting the internet. *Journal of communication*, 56(3), 486-504. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2006.00297.x>

EUPC. (2020). *Europski preventivski kurikulum: priručnik za donositelje odluka, kreatore javnog mišljenja i kreatore politika u području znanstveno utemeljene prevencije korištenja sredstava ovisnosti*. Zagreb : Hrvatski zavod za javno zdravstvo; Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Fam, J. Y., Männikkö, N., Juhari, R. i Kääriäinen, M. (2023). Is parental mediation negatively associated with problematic media use among children and adolescents? A systematic review and meta-analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue*

canadienne des sciences du comportement, 55(2), 89–99.
<https://doi.org/10.1037/cbs0000320>

Fineberg, N. A., Demetrovics, Z., Stein, D. J., Ioannidis, K., Potenza, M. N., Grünblatt, E., Brand, M., Billieux, J., Carmi, L., King, L. D., Yücel, M., Dell'Osso, B., Rumpf, H. J., Hall, N., Hollander, E., Goudriaan, A., Menchon, J., Zohar, J., Burskauskas, J. i Chamberlain, S. R. (2018). Manifesto for a European research network into Problematic Usage of the Internet. *European Neuropsychopharmacology*, 28(11), 1232–1246.
<https://doi.org/10.1016/j.euroneuro.2018.08.004>

Fortson, B. L., Scotti, J. R., Chen, Y. C., Malone, J. i Del Ben, K. S. (2007). Internet use, abuse, and dependence among students at a southeastern regional university. *Journal of American College Health*, 56(2), 137-144. <https://doi.org/10.3200/JACH.56.2.137-146>

Gámez-Guadix, M. (2014). Depressive symptoms and problematic Internet use among adolescents: Analysis of the Longitudinal relationships from the cognitive–behavioral model. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 17, 714–719.
<https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0226>

Gámez-Guadix, M., Calvete, E., Orue, I. i Las Hayas, C. (2015). Problematic Internet use and problematic alcohol use from the cognitive–behavioral model: A longitudinal study among adolescents. *Addictive behaviors*, 40, 109-114.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2014.09.009>

Gámez-Guadix, M., Orue, I. i Calvete, E. (2013). Evaluation of the cognitive–behavioral model of generalized and problematic Internet use in Spanish adolescents. *Psicothema*, 25, 299–306. <https://doi.org/10.7334/psicothema2012.274>

Gámez-Guadix, M., Villa-George, F. I. i Calvete, E. (2012). Measurement and analysis of the cognitive-behavioral model of generalized problematic Internet use among Mexican adolescents. *Journal of adolescence*, 35(6), 1581-1591.
<https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.06.005>

Genç, G. i Köksal, D. (2021). Foreign Language Learning Effort and Use of Digital Media among Digital Natives: A Case Study from an Urban Secondary School. *Novitas-ROYAL (Research on Youth and Language)*, 15(1), 17-37.

- Gentile, D. A., Choo, H., Liau, A., Sim, T., Li, D., Fung, D. i Khoo, A. (2011). Pathological video game use among youths: A two-year longitudinal study. *Pediatrics*, *127*, 319–329. <https://doi.org/10.1542/peds.2010-1353>
- George, D. i Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. 11.0 update—Fourth edition*. Boston: Allyn & Bacon.
- Goldberg, I. (1996). Internet addiction disorder. *CyberPsychol. Behavior*, *3*(4), 403-412.
- Gómez, P., Rial, A., Braña, T., Golpe, S. i Varela, J. (2017). Screening of Problematic Internet Use among Spanish adolescents: Prevalence and related variables. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *20*(4), 259-267. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0262>
- González-Cabrera, J., Calvete, E., León-Mejía, A., Pérez-Sancho, C. i Peinado, J. M. (2017). Relationship between cyberbullying roles, cortisol secretion and psychological stress. *Computers in Human Behavior*, *70*, 153-160. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.12.054>
- Griffiths, M. D. (2005). A ‘components’ model of addiction within a biopsychosocial framework. *Journal of Substance Use*, *10*, 191–197. <http://doi.org/10.1080/14659890500114359>
- Griffiths, M. D. (2010). The role of context in online gaming excess and addiction: Some case study evidence. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *8*(1), 119-125. <https://doi.org/10.1007/s11469-009-9229-x>
- Grošelj, D., van Deursen, A. J. M., Dolničar, V., Burnik, T. i Petrovčič, A. (2020). Measuring internet skills in a general population: A large-scale validation of the short Internet Skills Scale in Slovenia. *The Information Society*, *37*(2), 63-81. <https://doi.org/10.1080/01972243.2020.1862377>
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. London, New York: The Guilford Press.
- Hong, S., You, S., Kim, E. i No, U. (2014). A group-based modeling approach to estimating longitudinal trajectories of Korean adolescents’ on-line game time. *Personality and Individual Differences*, *59*, 9-15. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.10.018>
- Hrvatski sabor. (2023). Nacionalna strategija djelovanja na području ovisnosti za razdoblje do 2030. godine. *Narodne novine: službeni list Republike Hrvatske*, *18*, 29-46.

- Hrvatski telekom. (2023). „Alati za moderno doba“. Preuzeto sa: <https://www.hrvatskitelekom.hr/ht-grupa/odgovornost/alati>
- Ioannidis, K., Hook, R., Goudriaan, A. E., Vlies, S., Fineberg, N. A., Grant, J. E. i Chamberlain, S. R. (2019). Cognitive deficits in problematic internet use: Meta-analysis of 40 studies. *The British Journal of Psychiatry*, 215(5), 639–646. <https://doi.org/10.1192/bjp.2019.3>
- Junghyun, K., LaRose, R. i Wei, P. (2009). Loneliness as the cause and the effect of problematic Internet use: The relationship between Internet use and psychological well-being. *CyberPsychology & Behavior*, 12, 451-455. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0327>
- Jurčić, M. (2010). Spremnost roditelja za sudjelovanje u razrednim i školskim aktivnostima. *Pedagogijska istraživanja*, 6(1-2), 139-151.
- Jurman, J., Boričević Maršanić, V., Paradžik, L., Karapetrić Bolfan, L. i Javornik, S. (2017). Ovisnost o Internetu i video igrama. *Socijalna psihijatrija*, 45(1), 36-42.
- Kalmus, V., Blinka, L. I Ólafsson, K. (2015). Does it matter what mama says: Evaluating the role of parental mediation in European adolescents' excessive Internet use. *Children & Society*, 29(2), 122-133. <https://doi.org/10.1111/chso.12020>
- Kaltiala-Heino, R., Lintonen, T. i Rimpelä, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the Internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *Addiction Research & Theory*, 12(1), 89-96. <https://doi.org/10.1080/1606635031000098796>
- Karabanova, O. A. i Poskrebysheva, N. N. (2013). Adolescent autonomy in parent-child relations. *Procedia-social and behavioral sciences*, 86, 621-628. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.08.624>
- Ke, G. N. i Wong, S. F. (2018). A healthy mind for problematic internet use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21(10), 637-645. <https://doi.org/10.1089/cyber.2018.0072>
- Kiani, M., Hejazi, E., Ejei, J. i Lavasani, M. G. (2017). A Study of Psychometric Properties of Adolescent Self-Regulatory Inventory among Female Secondary Schools Students. *Journal of Psychology*, 81(1), 3-22.
- Kline, B.R. (2016). Principles and practice of structural modeling. New York-London: The Guilford Press.

- Kloep, M. (1999). Love is all you need? Focusing on adolescents' life concerns from an ecological point of view. *Journal of adolescence*, 22(1), 49-63. <https://doi.org/10.1006/jado.1998.0200>
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, S. H., Yang, M. J., Lin, H. C. i Yen, C. F. (2009). Proposed diagnostic criteria and the screening and diagnosing tool of Internet addiction in college students. *Comprehensive psychiatry*, 50(4), 378-384. <https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2007.05.019>
- Ko, C. H., Yen, J. Y., Yen, C. F., Lin, H. C. i Yang, M. J. (2007). Factors predictive for incidence and remission of Internet addiction in young adolescents: A prospective study. *CyberPsychology & Behavior*, 10, 545–551. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9992>
- Kolovrat, M. (2021). *Neki društveni aspekti problematičnog korištenja interneta kod studenata* (Diplomski rad). Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za psihologiju.
- Kormas, G., Critselis, E., Janikian, M., Kafetzis, D. i Tsitsika, A. (2011). Risk factors and psychosocial characteristics of potential problematic and problematic internet use among adolescents: a cross-sectional study. *BMC public health*, 11, 1-8. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-11-595>
- Kotrla Topić, M., Perić, K. i Merkaš, M. (2021). Parental mediation and rules for children's digital technology use during spring 2020 lockdown in Croatia. *International Journal of Psychiatry and Mental Health*, 3, 16-24. <https://doi.org/10.36811/ijpmh.2021.110012>
- Kotrla Topić, M., Perić Pavišić, K. i Merkaš, M. (2023). A Qualitative Analysis of Parental Mediation of Children's Digital Technology Use in Croatia. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(2), 206-224. <https://doi.org/10.1080/08838151.2023.2182786>
- Kuss, D. J. i Billieux, J. (2017). Technological addictions: Conceptualisation, measurement, etiology and treatment. *Addictive behaviors*, 64, 231-233. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2016.04.005>
- Kutrovátz, K., Balogh, T., Wittinger, B. i Király, G. (2018). A technológiával kapcsolatos szülői mediáció. Szisztematikus empirikus áttekintés a 2007 és 2017-es évek között megjelent tanulmányok alapján. *socio.hu. Társadalomtudományi Szemle*, 8(4), 47–69. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.4.47>

- Lakkunarajah, S., Adams, K., Pan, A. Y., Liegl, M. i Sadhir, M. (2022). A Trying Time: Problematic Internet Use (PIU) and its association with depression and anxiety during the COVID-19 Pandemic. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 16(1), 1-8. <https://doi.org/10.1186/s13034-022-00479-6>
- Lam, L. T., Peng, Z. W., Mai, J. C. i Jing, J. (2009). Factors associated with Internet addiction among adolescents. *Cyberpsychology & behavior*, 12(5), 551-555. <https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0036>
- LaRose, R., Lin, C. A. i Eastin, M. S. (2003). Unregulated Internet usage: Addiction, habit, or deficient self-regulation?. *Media psychology*, 5(3), 225-253. https://doi.org/10.1207/S1532785XMEP0503_01
- Lee, S. J. (2013). Parental restrictive mediation of children's internet use: Effective for what and for whom?. *New media & society*, 15(4), 466-481. <https://doi.org/10.1177/1461444812452412>
- Lee, S. J. i Chae, Y. G. (2012). Balancing participation and risks in children's internet use: The role of internet literacy and parental mediation. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(5), 257-262. <https://doi.org/10.1089/cyber.2011.0552>
- Lee, K. C. i Perry, S. D. (2004). Student instant message use in a ubiquitous computing environment: Effects of deficient self-regulation. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 48(3), 399-420. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4803_4
- Li, D., Zhang, W., Li, X., Zhen, S. i Wang, Y. (2010). Stressful life events and problematic Internet use by adolescent females and males: a mediated moderation model. *Computers in Human Behavior*, 26, 1199–1207. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.031>
- Liau, A. K., Khoo, A. i Ang, P. H. (2008). Parental awareness and monitoring of adolescent Internet use. *Current psychology*, 27, 217-233. <https://doi.org/10.1007/s12144-008-9038-6>
- Livingstone, S. (2007). Strategies of parental regulation in the media-rich home. *Computers in human behavior*, 23(2), 920-941. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2005.08.002>
- Livingstone, S. (2014). Developing social media literacy: How children learn to interpret risky opportunities on social network sites. *Communications*, 39(3), 283-303. <https://doi.org/10.1515/commun-2014-0113>

- Livingstone, S. i Bober, M. (2004). *UK children go online: surveying the experiences of young people and their parents*. London, UK: London School of Economics and Political Science.
- Livingstone, S. i Bober, M. (2006). Regulating the internet at home: contrasting the perspectives of children and parents. *Digital generations: Children, young people, and new media*, 18, 93-114.
- Livingstone, S. i Helsper, E. J. (2008). Parental mediation of children's internet use. *Journal of broadcasting & electronic media*, 52(4), 581-599. <https://doi.org/10.1080/08838150802437396>
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A. i Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the Internet: The perspective of European children*. EU Kids Online, LSE: Full findings. London, England.
- Livingstone, S., Ólafsson, K., Helsper, E. J., Lupiáñez-Villanueva, F., Veltri, G. A. i Folkvord, F. (2017). Maximizing opportunities and minimizing risks for children online: The role of digital skills in emerging strategies of parental mediation. *Journal of communication*, 67(1), 82-105. <https://doi.org/10.1111/jcom.12277>
- Liu, Q. X., Fang, X. Y., Deng, L. Y. i Zhang, J. T. (2012). Parent–adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents. *Computers in Human Behavior*, 28(4), 1269-1275. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.02.010>
- Liu, S., Zou, S., Zhang, D., Wang, X. i Wu, X. (2022). Problematic Internet use and academic engagement during the COVID-19 lockdown: The indirect effects of depression, anxiety, and insomnia in early, middle, and late adolescence. *Journal of affective disorders*, 309, 9-18. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.04.043>
- Loftus, E. F., Miller, D. G. i Burns, H. J. (1978). Semantic integration of verbal information into a visual memory. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory*, 4(1), 19–31. <https://doi.org/10.1037/0278-7393.4.1.19>
- Lozano-Blasco, R., Latorre-Martínez, M. i Cortés-Pascual, A. (2022). Screen addicts: A meta-analysis of internet addiction in adolescence. *Children and Youth Services Review*, 135, 106373. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2022.106373>

- Lwin, M. O., Stanaland, A. J. i Miyazaki, A. D. (2008). Protecting children's privacy online: How parental mediation strategies affect website safeguard effectiveness. *Journal of retailing*, 84(2), 205-217.
- Maccoby, E. E. (2007). Historical overview of socialization research and theory. *Handbook of socialization: Theory and research*, 1, 13-41.
- Marci, T., Marino, C., Sacchi, C., Lan, X. i Spada, M. M. (2021). Problematic Internet Use in early adolescence: The role of attachment and negative beliefs about worry. *Journal of behavioral addictions*, 10(1), 194-200. <https://doi.org/10.1556/2006.2021.00001>
- Marsh, H. W., Hau, K. T. i Wen, Z. (2004). In search of golden rules: Comment on hypothesis-testing approaches to setting cutoff values for fit indexes and dangers in overgeneralizing Hu and Bentler's (1999) findings. *Structural equation modeling*, 11(3), 320-341.
- Marzo, J., García Oliva, C. i Piqueras, J. A. (2022). Factorial analysis and gender invariance of GPIUS2 scale and evaluation of Caplan's cognitive-behavioral *model of problematic Internet use in adolescents*. *Annals of psychology*, 38(3), 469 – 477. <https://doi.org/10.6018/analesps.508461>
- Meerkerk, G. J., Van Den Eijnden, R. J., Vermulst, A. A. i Garretsen, H. F. (2009). The compulsive internet use scale (CIUS): Some psychometric properties. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(1), 1–6. <https://doi.org/10.1089/cpb.2008.0181>
- Mittal, V. A., Dean, D. J. i Pelletier, A. (2013). Internet addiction, reality substitution and longitudinal changes in psychotic-like experiences in young adults. *Early Intervention in Psychiatry*, 7(3), 261-269. <https://doi.org/10.1111/j.1751-7893.2012.00390.x>
- Moilanen, K. L. (2007). The adolescent self-regulatory inventory: The development and validation of a questionnaire of short-term and long-term self-regulation. *Journal of youth and adolescence*, 36, 835-848. <https://doi.org/10.1007/s10964-006-9107-9>
- Morahan-Martin, J. (2007). Internet use and abuse and psychological problems. U A. Joinson (Ur.), *Oxford handbook of Internet psychology* (str. 331-345). New York: Oxford University Print.

- Morahan-Martin, J. (2008). Internet abuse: Emerging trends and lingering questions. U A. Barak (Ur.), *Psychological aspects of Cyberspace. Theory, research and applications* (str. 32–69). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Morahan-Martin, J. i Schumacher, P. (2003). Loneliness and social uses of the Internet. *Computers in human behavior*, 19(6), 659-671. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(03\)00040-2](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(03)00040-2)
- Muñoz-Rivas, M. J., Fernández, L. i Gámez-Guadix, M. (2010). Analysis of the indicators of pathological Internet use in Spanish university students. *The Spanish Journal of Psychology*, 13(2), 697-707. <https://doi.org/10.1017/S1138741600002365>
- Muthén, L. K. i Muthén, B. O. (1998-2017). *Mplus User's Guide. Sixth Edition*. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén.
- Nagy, B., Kutrovátz, K., Király, G. i Rakovics, M. (2022). Parental mediation in the age of mobile technology. *Children & Society*, 37(2), 424-451. <https://doi.org/10.1111/chso.12599>
- Navarro, J. L. i Tudge, J. R. (2022). Technologizing Bronfenbrenner: neo-ecological theory. *Current Psychology*, 1-17. <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02738-3>
- Nathanson, A. I. (2001). Parent and child perspectives on the presence and meaning of parental television mediation. *Journal of broadcasting & electronic media*, 45(2), 201-220. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4502_1
- Nathanson, A. I. (1999). Identifying and explaining the relationship between parental mediation and children's aggression. *Communication research*, 26(2), 124-143. <https://doi.org/10.1177/009365099026002002>
- Nikken, P. i Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and technology*, 39(2), 250-266. <https://doi.org/10.1080/17439884.2013.782038>
- Ofcom (2022). *Children and Parents: Media Use and Attitudes Report 2022*. Pribavljeno s: https://www.ofcom.org.uk/__data/assets/pdf_file/0024/234609/childrens-media-use-and-attitudes-report-2022.pdf

- Paulus, F. W., Joas, J., Gerstner, I., Kühn, A., Wenning, M., Gehrke, T., ... i Möhler, E. (2022). Problematic internet use among adolescents 18 months after the onset of the COVID-19 pandemic. *Children*, 9(11), 1724. <https://doi.org/10.3390/children9111724>
- Pempek, T. A. i McDaniel, B. T. (2016). Young children's tablet use and associations with maternal well-being. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 2636-2647. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0413-x>
- Perić, K., Varga, V., Kotrla Topić, M. i Merkaš, M. (2022). Pregled istraživanja o povezanosti korištenja digitalne tehnologije i razvoja djece. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 31(2), 343-363. <https://doi.org/10.5559/di.31.2.08>
- Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba (2017). *Prvo nacionalno istraživanje opredškolskoj djeci pred malim ekranima 2016. i 2017.* Pribavljeno s: www.poliklinika-djeca.hr
- Prensky, M. (2009). H. sapiens digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Innovate: journal of online education*, 5(3). Pribavljeno s: <https://www.learntechlib.org/p/104264/>
- Probiez, E., Gałuszka, A. I. i Gałuszka, A. (2020). Generalized Problematic Internet Use Scale 2: Results of Validation on Polish Sample. *IEEE Access*, 8, 117615-117622. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3004652>
- Puharić, Z., Stašević, I., Ropac, D., Petričević, N. i Jurišić, I. (2014). Istraživanje čimbenika nastanka ovisnosti o internetu. *Acta Med Croatica*, 68, 361-373.
- Razum, J., Glavak Tkalić, R., Brkljačić, T., Sučić, I. i Wertag, A. (2021). Aktualne spoznaje u konceptualizaciji, mjerenju i istraživanju problematične uporabe interneta. *Društvena istraživanja*, 30(4), 741-762.
- Reji, M. M. (2021). Impact of Screen Time on Communication in Toddlers: A Parental Awareness Survey. *Language in India*, 21(5).
- Roje Đapić, M., Buljan Flander, G. i Selak Bagarić, E. (2020). Small children in front of screens: Croatia in relation to Europe and the world. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161(1-2), 45-61.
- Saletti, S. M. R., Van den Broucke, S. i Chau, C. (2021). The effectiveness of prevention programs for problematic Internet use in adolescents and youths: A systematic review

- and meta-analysis. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 15(2). <https://doi.org/10.5817/CP2021-2-10>
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. i Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Test of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research - Online*, 8, 23-74.
- Schimmenti, A. i Caretti, V. (2017). Video-terminal dissociative trance: toward a psychodynamic understanding of problematic Internet use. *Clinical Neuropsychiatry*, 14(1), 64-72.
- Shapira, N. A., Lessig, M. C., Goldsmith, T. D., Szabo, S. T., Lazoritz, M., Gold, M. S. i Stein, D. J. (2003). Problematic Internet use: proposed classification and diagnostic criteria. *Depression and anxiety*, 17(4), 207-216. <https://doi.org/10.1002/da.10094>
- Shaw, M. i Black, D. W. (2008). Internet Addiction - Definition, Assessment, Epidemiology and Clinical Management. *CNS Drugs*, 22(5), 353-365. [https://doi.org/1172-7047/08/0005-0353/\\$48.00/0](https://doi.org/1172-7047/08/0005-0353/$48.00/0)
- Shi, J., van der Maas, M., Yu, L., Jiang, Q., Agasee, S. i Turner, N. E. (2022). Current prevention strategies and future directions for problem Internet use. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 48, 101231. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2022.101231>
- Shin, W. i Li, B. (2016). Parental mediation of children's digital technology use in Singapore. *Journal of Children and Media*, 11(1), 1-19. <https://doi.org/10.1080/17482798.2016.1203807>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., ... Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. Pribavljeno s: <http://hdl.handle.net/20.500.12162/5299>
- Sonck, N., Nikken, P. i De Haan, J. (2013). Determinants of Internet mediation: A comparison of the reports by Dutch parents and children. *Journal of children and media*, 7(1), 96-113. <https://doi.org/10.1080/17482798.2012.739806>
- Stavropoulos, V., Kuss, D. J., Griffiths, M. D., Wilson, P. i Motti-Stefanidi, F. (2015). MMORPG gaming and hostility predict Internet addiction symptoms in adolescents: An empirical multilevel longitudinal study. *Addictive Behaviours*, 64, 294-300. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2015.09.001>

- Stavropoulos, V., Gómez, R., Steen, E., Beard, C., Liew, L. i Griffiths, M. D. (2017). The longitudinal association between anxiety and Internet addiction in adolescence: The moderating effect of classroom extraversion. *Journal of behavioral addictions*, 6(2), 237-247. <https://doi.org/10.1556/2006.6.2017.026>
- Steinberg, L. i Silk, J. S. (2002). Parenting adolescents. *Handbook of parenting*, 1, 103-133.
- Sun, P., Johnson, C. A., Palmer, P., Arpawong, T. E., Unger, J. B., Xie, B., ... i Sussman, S. (2012). Concurrent and predictive relationships between compulsive Internet use and substance use: Findings from vocational high school students in China and the USA. *International journal of environmental research and public health*, 9(3), 660-673. <https://doi.org/10.3390/ijerph9030660>
- Tesa. (n.d.). *Zaštítite svoje tinejdzere od ovisnosti o internetu*. Pribavljeno s: <https://www.tesa.hr/zastitite-svoje-tinejdzere-od-ovisnosti-o-internetu/>
- Thorsteinsson, E. B. i Davey, L. (2014). Adolescents' compulsive Internet use and depression: A longitudinal study. *Open Journal of Depression*, 3, 13–17. <https://doi.org/10.4236/ojd.2014.31005>
- Tomczyk, L. i Solecki, R. (2019). Problematic internet use and protective factors related to family and free time activities among young people. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 19(3), 1 - 13. <http://dx.doi.org/10.12738/estp.2019.3.001>
- Uysal, G. i Balci, S. (2018). Evaluation of a school-based program for Internet addiction of adolescents in Turkey. *Journal of Addictions Nursing*, 29(1), 43–49. <https://doi.org/10.1097/JAN.0000000000000211>
- Valkenburg, P. M. i Peter, J. (2013). The differential susceptibility to media effects model. *Journal of communication*, 63(2), 221-243. <https://doi.org/10.1111/jcom.12024>
- van Deursen, A. J., Helsper, E. J. i Eynon, R. (2016). Development and validation of the Internet Skills Scale (ISS). *Information, communication & society*, 19(6), 804-823. <https://doi.org/10.1080/1369118X.2015.1078834>

- van Deursen, A. J. i van Dijk, J. A. (2015). Toward a multifaceted model of internet access for understanding digital divides: An empirical investigation. *The information society*, 31(5), 379-391. <https://doi.org/10.1080/01972243.2015.1069770>
- van den Eijnden, R. J., Spijkerman, R., Vermulst, A. A., van Rooij, T. J. i Engels, R. C. (2010). Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent–child relationships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38, 77–89. <https://doi.org/10.1007/s10802-009-9347-8>
- van Rooij, T. i van den Eijnden, R. J. J. M. (2007). *Monitor Internet en Jongeren 2006 en 2007: Ontwikkelingen in internetgebruik en de rol van opvoeding*. Rotterdam: IVO.
- van Rooij, A. J., Ferguson, C. J., Van de Mheen, D. i Schoenmakers, T. M. (2017). Time to abandon Internet Addiction? Predicting problematic Internet, game, and social media use from psychosocial well-being and application use. *Clinical Neuropsychiatry*, 14(1), 113-121.
- Varga, V., Žulec, A., Bodrožić Selak, M. i Merkaš, M. (2022). The relationship of children's smartphone use with well-being and school achievement. *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 33, 207-243. <https://doi.org/10.21857/yvjrdcv11y>
- Vejmelka, L., Strabić, N. i Jazvo, M. (2017). Online activities and risk behaviors among adolescents in the virtual environment. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 26(1), 59-78. <https://doi.org/10.5559/di.26.1.04>
- Walsh, J. J., Barnes, J. D., Tremblay, M. S. i Chaput, J.-P. (2020). Associations between duration and type of electronic screen use and cognition in US children. *Computers in Human Behavior*, 106312. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106312>
- Walther, B., Hanewinkel, R. i Morgenstern, M. (2014). Effects of a brief school-based media literacy intervention on digital media use in adolescents: Cluster randomized controlled trial. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(9), 616–623. <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0173>
- Wang, R., Bianchi, S. M. i Raley, S. B. (2005). Teenagers' Internet use and family rules: A research note. *Journal of Marriage and Family*, 67(5), 1249-1258. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00214.x>

- Warren, R. (2001). In words and deeds: Parental involvement and mediation of children's television viewing. *The Journal of Family Communication*, 1(4), 211-231. https://doi.org/10.1207/S15327698JFC0104_01
- Warren, R. (2003). Parental mediation of preschool children's television viewing. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 47(3), 394-417. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4703_5
- Warren, R. i Aloia, L. (2019). Parenting style, parental stress, and mediation of children's media use. *Western Journal of Communication*, 83(4), 483-500.
- Wartberg, L., Kriston, L., Kramer, M., Schwedler, A., Lincoln, T. M. i Kammerl, R. (2017). Internet gaming disorder in early adolescence: Associations with parental and adolescent mental health. *European Psychiatry*, 43, 14-18. <https://doi.org/10.1016/j.eurpsy.2016.12.013>
- Willoughby, T. (2008). A short-term longitudinal study of Internet and computer game use by adolescent boys and girls: Prevalence, frequency of use, and psychosocial predictors. *Developmental Psychology*, 44, 195–204. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.44.1.195>
- Yang, S. Y. i Kim, H. S. (2018). Effects of a prevention program for internet addiction among middle school students in South Korea. *Public Health Nursing*, 35(3), 246–255. <https://doi.org/10.1111/phn.12394>
- Yoshimura, S., Shibata, M., Kyuragi, Y., Kobayashi, K., Aki, M., Murai, T. i Fujiwara, H. (2022). The Japanese version of the Generalized Problematic Internet Use Scale 2 (GPIUS2): Psychometric evaluation and analysis of the theoretical model. *Plos one*, 17(11), e0273895. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0273895>
- Young, K.S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder, *CyberPsychol. Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young, K. S. (2005). Classifying sub-types, consequences, and causes of Internet addiction. *Behavioral Psychology*, 13(3), 463-480.
- Young, K. S. (2017). *Assessment issues with internet-addicted children and adolescents*. U K. S. Young i C. N. de Abreu (ur.), Internet addiction in children and adolescents: Risk factors, assessment, and treatment (str. 143–160). Springer Publishing Company. <https://doi.org/10.1891/9780826133731.0008>

- Yu, C., Li, X. i Zhang, W. (2015). Predicting adolescent problematic online game use from teacher autonomy support, basic psychological needs satisfaction, and school engagement: A 2-year longitudinal study. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(4), 228-233. <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0385>
- Yu, L. i Shek, D. T. (2013). Internet addiction in Hong Kong adolescents: A three-year longitudinal study. *Journal of Pediatric & Adolescent Gynecology*, 26(3), 10–17. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2013.03.010>
- Yubero, S., Larrañaga, E., Navarro, R. i Elche, M. (2018). Parents, children and Internet use. Family socialization on the Internet. *Universitas Psychologica*, 17(2), 88-100. <https://doi.org/10.11144/javeriana.upsy17-2.phis>
- Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije. (n.d). *Ovisnost o internetu - ovisnost novog doba*. Pribavljeno s: <https://www.zzjzdnz.hr/zdravlje/mentalno-zdravlje/1131>
- Zavod za javno zdravstvo Zadar. (n.d.). *Ovisnost o internetu*. Pribavljeno s: <https://www.zjz-zadar.hr/hr/zdrav-zivot/mentalno-zdravlje-i-ovisnosti/402>
- Žulec, A., Varga, V. i Štefanić, L. (2022). Children's and Parents' Perspectives on the Effects of Children's Digital Technology Use. *Interacting with Computers*, 34 (3), 73- 84. <https://doi.org/10.1093/iwc/iwac035>

11. PRILOZI

Prilog 1. Informirani pristanak i suglasnost sudionika (1. dio predistraživanja)

Studija 2 (S2) – Long-Dig.
Zaštićeno autorskim pravima © D.E.C.I.D.E.

Zagreb, studeni 2021. godine

Poštovani roditelji i učenici!

O ČEMU SE RADI?

U školi se provodi istraživanje u sklopu uspostavno istraživačkog projekta „Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja i učinci na razvoj djece“ (D.E.C.I.D.E.) o tome kako korištenje pametnih telefona oblikuje svakodnevni život djece, roditelja i obitelji. U istraživanju sudjeluju djeca koja pohađaju osnovnu školu i njihovi roditelji. Provedbu projekta i istraživanja u osnovnim školama, pod vodstvom izv. prof. dr. sc. Marine Merkaš, odobrilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja, pozitivno mišljenje o etičkim aspektima projekta dalo je Etičko povjerenstvo Hrvatskog katoličkog sveučilišta, a provedbu projekta financira Hrvatska zaklada za znanost i Hrvatsko katoličko sveučilište.

Ovim putem vam se obraćamo s molbom za vaše sudjelovanje u istraživanju.

ŠTO SE OČEKUJE OD RODITELJA I DJECE U ISTRAŽIVANJU?

Roditelji i djeca koji se odluče sudjelovati u istraživanju ispunjavat će upitnik o korištenju i ometanju pametnim telefonima u svakodnevnom životu, svojim individualnim obilježjima, obilježjima odnosa roditelj-dijete, roditeljstvu, razvoju i dobrobiti djece. Djeca će dio upitnika ispunjavati u školi, a dio kod kuće. Roditelji će upitnik ispunjavati kod kuće. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje upitnika i za djecu i za roditelje je oko 20 minuta. Istraživanje će se provoditi tijekom dvije školske godine (2021./2022. i 2022./2023.). U svakoj školskoj godini djeca upitnik ispunjavaju dva puta, a roditelji jednom.

POVJERLJIVOST I SUDJELOVANJE

Svi prikupljeni podatci tijekom sudjelovanja u istraživanju potpuno su povjerljivi te se neće davati na uvid drugim pojedincima ili organizacijama, a obrađivat će se i prikazivati samo na grupnoj razini, bez navođenja imena i prezimena pojedine djece i roditelja te škola. Roditelji i djeca, prema unaprijed određenom obrascu, sastavit će jednake šifre u svrhu njihovog uparivanja, ali suglasnosti na kojoj će ostaviti svoje osobne podatke bit će odvojene od upitnika te će se čuvati od mogućnosti uvida neovlaštenih osoba.

Sudjelovanje vas i vašeg djeteta u ovom istraživanju je dobrovoljno te ste slobodni sami odlučiti želite li sudjelovati. Roditelji i djeca koji pristanu sudjelovati u istraživanju mogu u bilo kojem trenutku provedbe istraživanja odustati od daljnjeg sudjelovanja. Po završetku istraživanja roditeljima i djeci bit će dostupni rezultati na razini cijele skupine djece i roditelja koji su sudjelovali u istraživanju, a koje ćemo objaviti na našim profilima društvenih medija i u radovima.

Web: <http://www.unicath.hr/d-e-c-i-d-e/o-projektu>

FB: <https://www.facebook.com/pages/category/Scientist/Digitalna-tehnologija-u-obitelji-108873304104834/>

IG: https://www.instagram.com/_decide2020/

Uspostavni istraživački projekt Hrvatske zaklade za znanost
Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja
i učinci na razvoj djece (D.E.C.I.D.E.)

RIZICI I NAGRADE

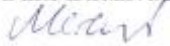
Sudjelovanjem u ovom istraživanju ne izlažete se riziku od neugode većem od onog kojeg biste mogli doživjeti u svakodnevnim životnim situacijama. Svojim sudjelovanjem pridonosite boljem razumijevanju izazova i poteškoća korištenja pametnih telefona s kojima se obitelji, roditelji i djeca u Hrvatskoj suočavaju u današnje vrijeme. **Svako dijete i svaki roditelj kao znak zahvalnosti za sudjelovanje dobit će prigodan poklon bon (u vrijednosti 50,00 kn) za posjet Zoološkom vrtu Grada Zagreba. Bonovi će biti podijeljeni djeci u školi nakon što se završi s prikupljanjem podataka.**

KONTAKT I PITANJA

Ako imate bilo kakvih nejasnoća ili pitanja o istraživanju, slobodno nam se obratite na broj telefona + 385 (0) 1 370 66 47 ili e-mail decide@unicath.hr. Javiti se možete i članicama istraživačke grupe Ani Žulec, mag. psych. (azulec@unicath.hr), dr. sc. Vanesi Varga (vanesa.varga@unicath.hr) i Matei Bodrožić Selak (matea.selak@unicath.hr).

Unaprijed zahvaljujemo na suradnji i zahvaljujemo na vašoj pomoći u provedbi istraživanja!

Uz srdačne pozdrave,
u ime istraživačke grupe

izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš

Ako **PRISTAJETE** na sudjelovanje u istraživanju, molimo Vas da ispunite ovu dolje pisanu suglasnost i priložene upitnike. Ispunjene upitnike stavite u priloženu kuvertu, zalijepite ju te zajedno s ovom pisanom suglasnosti dajte svome djetetu koje će sve to donijeti natrag u školu **u roku od tri dana**.

Primili smo primjerak ovog upita, pročitali smo i razumjeli navedene informacije te pristajemo na sudjelovanje u istraživanju.

Ime i prezime djeteta:	
Ime i prezime roditelja:	
E-mail roditelja:	
Škola i razred koji dijete pohađa:	
Potpis roditelja:	
Potpis djeteta:	
Datum:	

Ako **NE PRISTAJETE** na sudjelovanje u istraživanju, ljubazno molimo vas da dobivene materijale neispunjene vratite u priloženu kuvertu i date ju svome djetetu da ju donese natrag u školu **u roku od tri dana**.

Uloga roditeljskog ponašanja u upravljanju dječjim korištenjem mobitela

Poštovani roditelji,
dobro došli na stranicu upitnika namijenjenog ispitivanju iskustava roditelja o upravljanju dječjim korištenjem mobitela i vlastitom korištenju digitalnih uređaja te nekim osobinama roditelja i djece kojeg su osmislile članice istraživačke grupe HRZZ projekta „Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja i učinci na razvoj djece“ (<http://www.hrzz.hr/default.aspx?id=78&pid=9102&rok=2019-04>). Ovaj upitnik osmišljen je i za potrebe izrade doktorske disertacije Katarine Perić Pavišić, članice istraživačke grupe projekta.

Vjerujemo da ste do sada već popunili niz upitnika i bili pozivani na sudjelovanja u istraživanjima, stoga ćemo biti iznimno zahvalne ako odlučite popuniti naš upitnik jer bez Vaših odgovora nećemo moći dobiti važne spoznaje o tome kako pomoći roditeljima da što uspješnije upravljaju dječjim korištenjem mobitela. Uz to, možda Vas naša pitanja potaknu na razmišljanje o korištenju digitalnih uređaja i pozitivne promjene u ponašanju.

Poziv i svrha istraživanja: Pozivamo Vas, roditelje koji imate djecu školskog uzrasta (od 10 do 18 godina starosti), da sudjelujete u istraživanju te odgovorite na pitanja o svojim i djetetovim navikama korištenja digitalne tehnologije. Vaši odgovori dat će nam vrijedne informacije koje će nam pomoći u oblikovanju smjernica za savjetovanje roditelja, kao i daljnji znanstveni rad.

Vrijeme: Predviđeno vrijeme popunjavanja upitnika je 20 minuta.

Rizici: Razina neugode koju možete doživjeti popunjavanjem ovog upitnika nije veća od one koju doživljavate u svakodnevnim životnim situacijama.

Sudjelovanje i povjerljivost: Sudjelovanje u ovom istraživanju je dobrovoljno i anonimno te u svakom trenutku možete odustati. Prikupljeni podatci, kojima će pristup imati samo članovi istraživačke grupe, prikazat će se na razini cijele grupe roditelja koji se odluče sudjelovati u istraživanju u znanstvenim i stručnim publikacijama te doktorskom radu.

Kontakt i pitanja: Možete nam pisati na decide@unicath.hr, a o projektu možete više saznati na Facebook stranici projekta <https://www.facebook.com/Digitalna-tehnologija-u-obitelji-108873304104834/> i Instagram profilu https://www.instagram.com/_decide2020/.

Unaprijed zahvaljujemo na sudjelovanju!

Članice istraživačke grupe,
Katarina Perić Pavišić, Marina Merkaš i Matea Bodrožić Selak

Ako Vam se na mobilnom telefonu ne prikazuju svi mogući odgovori, pokušajte ga okrenuti vodoravno.

Pritiskom na tipku „Dalje“ („Next“) potvrđujem da sam pročitao/pročitala i razumio/razumjela sve navedene informacije o prirodi i načinu provedbe istraživanja te da sam suglasan/suglasna sudjelovati u njemu.

Prilog 3. Deskriptivni podaci za pojedine čestice Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (1.dio predistraživanja)

	M	SD	TR
1. Više volim druženje na internetu nego druženje uživo.	2,01	1,33	1-7
2. Koristio sam internet kako bih razgovarao s drugima kad sam se osjećao izolirano.	3,56	1,95	1-7
3. Kad neko vrijeme nisam bio na internetu, postao sam opterećen mislima o tome da odem na internet.	2,68	1,67	1-7
4. Imam problem s kontroliranjem vremena koje provodim na internetu.	3,14	1,93	1-7
5. Korištenje interneta otežalo mi je usklađivanje obveza u životu.	2,89	1,85	1-7
6. Druženje na internetu mi je puno ugodnije od druženja uživo.	1,86	1,42	1-7
7. Koristio sam internet kako bih se osjećao bolje kad sam bio loše.	3,68	1,96	1-7
8. Osjećao bih se izgubljeno da ne mogu biti na internetu.	2,29	1,59	1-7
9. Teško mi je kontrolirati svoje korištenje interneta.	2,68	1,88	1-7
10. Propustio sam druženja ili aktivnosti zbog korištenja interneta.	1,86	1,48	1-7
11. Draže mi je razgovarati s ljudima na internetu nego uživo.	1,72	1,35	1-7
12. Koristio sam internet kako bih se bolje osjećao kad sam bio uznemiren.	3,25	1,91	1-7
13. Neprestano razmišljam o odlasku na internet kad nisam na internetu.	2,13	1,54	1-7
14. Kada nisam na internetu, teško se odupirem želji da budem na internetu.	2,27	1,61	1-7
15. Moje korištenje interneta stvorilo mi je probleme u životu.	2,19	1,63	1-7

Prilog 4. Deskriptivni podaci za pojedine čestice Skale internetskih vještina (2.dio predistraživanja)

	M	SD	TR
1. Znam otvoriti preuzete datoteke.	4,64	0,92	1-5
2. Znam preuzeti/spremiti sliku koju sam pronašao na internetu.	4,64	0,96	1-5
3. Znam koristiti prečace na tipkovnici (npr. CTRL-C za kopiranje, CTRL-S za spremanje).	4,22	1,15	1-5
4. Znam otvoriti novu karticu u svom pretraživaču.	4,62	0,97	1-5
5. Znam označiti (bookmark) web stranicu.	4,40	1,14	1-5
6. Lako mi je odlučiti koje su najbolje ključne riječi za online pretraživanje.	4,55	0,99	1-5
7. Lako pronalazim ranije posjećene web stranice.	4,55	1,00	1-5
8. Lako pronalazim tražene informacije na internetu.	4,57	0,98	1-5
9. Kad sam na nekoj web stranici, uvijek znam kako sam tamo došao.	4,39	1,09	1-5
10. Mislim da je većina web stranica izrađena na razumljiv način.	3,94	1,13	1-5
11. Znam koje informacije smijem i ne smijem dijeliti na internetu.	4,49	1,03	1-5
12. Znam kad bih i kad ne bih trebao dijeliti informacije na internetu.	4,54	0,99	1-5
13. Pazim da su moji komentari i ponašanje primjereni situacijama kada sam na internetu.	4,61	1,03	1-5
14. Znam urediti u postavkama s kim dijelim sadržaje (npr. samo s prijateljima, s prijateljima prijatelja ili javno).	4,55	1,03	1-5
15. Znam kako ukloniti prijatelje s liste kontakata.	4,54	1,04	1-5
16. Znam stvoriti nešto novo iz postojeće slike, glazbe ili videa na internetu.	3,75	1,35	1-5
17. Znam napraviti osnovne izmjene sadržaja koji je netko drugi izradio.	3,56	1,36	1-5
18. Znam izraditi web stranicu.	2,23	1,47	1-5
19. Znam koje se različite vrste licenci primjenjuju na internetski sadržaj.	2,65	1,42	1-5
20. Osjećao bih se samopouzdana objaviti video kojeg sam sam kreirao online.	2,89	1,49	1-5
21. Znam kako instalirati aplikaciju na mobilni uređaj.	4,55	1,02	1-5
22. Znam kako preuzeti aplikaciju na mobilni uređaj.	4,59	0,98	1-5
23. Znam pratiti troškove korištenja mobilnih aplikacija.	4,29	1,16	1-5

Prilog 5. Informirani pristanak i suglasnost sudionika (glavno istraživanje)

Zagreb, rujan 2022. godine

Poštovani roditelji i učenici!

O ČEMU SE RADI?

U školi se provodi istraživanje u svrhu izrade doktorske disertacije Katarine Perić Pavišić, doktorandice poslijediplomskog doktorskog studija Prevenzijska znanost i studij invaliditeta. Disertacija s temom *Uloga roditeljske medijacije u prevenciji problematičnoga korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji* izrađuje se pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Marine Merkaš s Hrvatskog katoličkog sveučilišta i prof. dr. sc. Martine Ferić s Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje se provodi u okviru uspostavno istraživačkog projekta „Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja i učinci na razvoj djece“ (D.E.C.I.D.E.). U istraživanju sudjeluju djeca koja pohađaju osnovnu školu i njihovi roditelji. Provedbu istraživačkog projekta i svih istraživanja u okviru projektu, tako i ovoga, u školama odobrilo je Ministarstvo znanosti i obrazovanja na temelju pozitivnog mišljenja Agencije za odgoj i obrazovanje te je provedbu doktorskog istraživanja odobrilo Etičko povjerenstvo Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ovim putem vam se obraćam s molbom za vaše, roditeljsko i dječje, sudjelovanje u istraživanju.

ŠTO SE OČEKUJE OD RODITELJA I DJECE U ISTRAŽIVANJU?

Osnovni cilj doktorske disertacije je ispitati odnos roditeljske medijacije i problematičnoga korištenja interneta kod adolescenata. Roditelji i djeca koji se odluče sudjelovati u istraživanju ispunjavat će upitnik o korištenju pametnih telefona u svakodnevnom životu, ponašanjima vezanih uz njihovo korištenje, kao i svojim individualnim obilježjima. Djeca će upitnik ispunjavati u školi, dok će roditelji upitnik ispunjavati kod kuće. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje upitnika i za djecu i za roditelje je oko 15 minuta.

POVJERLJIVOST I SUDJELOVANJE

Svi prikupljeni podatci tijekom sudjelovanja u istraživanju potpuno su povjerljivi te se neće davati na uvid drugim pojedincima ili organizacijama, a obrađivat će se i prikazivati samo na grupnoj razini. Roditelji i djeca, prema unaprijed određenom obrascu, sastavit će jednake šifre u svrhu njihovog uparivanja, ali suglasnosti na kojoj će ostaviti svoje osobne podatke bit će odvojene od upitnika te će se čuvati od mogućnosti uvida neovlaštenih osoba.

Sudjelovanje vas i vašeg djeteta u ovom istraživanju je dobrovoljno te ste slobodni sami odlučiti želite li sudjelovati. Roditelji i djeca koji pristanu sudjelovati u istraživanju mogu u bilo kojem trenutku provedbe istraživanja odustati od daljnjeg sudjelovanja. Po završetku istraživanja i obrane doktorske disertacije, roditeljima i djeci bit će dostupni rezultati na razini cijele skupine djece i roditelja koji su sudjelovali u istraživanju, a oni će biti otisnuti na letku za djecu i roditelje koji će djeca dobiti u školi.

RIZICI

Sudjelovanjem u ovom istraživanju ne izlažete se riziku od neugode većem od onog kojeg biste mogli doživjeti u svakodnevnim životnim situacijama. Svojim sudjelovanjem pridonosite boljem razumijevanju izazova i poteškoća korištenja pametnih telefona s kojima se obitelji, roditelji i djeca u Hrvatskoj suočavaju u današnje vrijeme te izradi moje doktorske disertacije.

KONTAKT I PITANJA

Ako imate bilo kakvih nejasnoća ili pitanja o istraživanju, slobodno mi se obratite na e-mail katarina.peric@pilar.hr.

Unaprijed zahvaljujem na suradnji i vašoj pomoći u provedbi istraživanja!

Uz srdačne pozdrave,

Katarina Perić Pavišić, mag. psych.

Ako **PRISTAJETE** na sudjelovanje u istraživanju, molim Vas da ispunite ovu dolje pisanu suglasnost i priložene upitnike. Ispunjeni upitnik stavite u priloženu kuvertu, zalijepite ju te zajedno s ovom pisanom suglasnosti dajte svome djetetu koje će sve to donijeti natrag u školu u roku od tri dana.

Pisana suglasnost za sudjelovanje u doktorskom istraživanju *Uloga roditeljske medijacije u prevenciji problematičnoga korištenja interneta kod djece u ranoj adolescenciji*

Primili smo primjerak ovog upita, pročitali smo i razumjeli navedene informacije te pristajemo na sudjelovanje u istraživanju.

Ime i prezime djeteta:	
Ime i prezime roditelja:	
Škola i razred koji dijete pohađa:	
Potpis roditelja:	
Potpis djeteta:	
Datum:	

Ako **NE PRISTAJETE** na sudjelovanje u istraživanju, ljubazno vas molim da dobivene materijale neispunjene vratite u priloženu kuvertu i date ju svome djetetu da ju donese natrag u školu u roku od tri dana.

Prilog 6. Povezanost strategija roditeljske medijacije u uzorku roditelja i adolescenata (glavno istraživanje)

		Roditelji				Adolescenti			
		Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija	Aktivna medijacija	Restriktivna medijacija	Roditeljski nadzor	Tehnička medijacija
Roditelji	Aktivna medijacija	-							
	Restriktivna medijacija	0,35**	-						
	Roditeljski nadzor	0,35**	0,42**	-					
	Tehnička medijacija	0,31**	0,36**	0,28**	-				
Adolescenti	Aktivna medijacija	0,28**	0,19**	0,11	0,19**	-			
	Restriktivna medijacija	0,07	0,33**	0,23**	0,22**	0,43**	-		
	Roditeljski nadzor	0,06	0,13*	0,33**	0,16**	0,28**	0,49**	-	
	Tehnička medijacija	0,18**	0,26**	0,24**	0,73**	0,26**	0,39**	0,35**	-

*p<0,05; **p<0,01

Prilog 7. Deskriptivni podaci Skale generaliziranog problematičnog korištenja interneta 2 (glavno istraživanje)

	M	SD	TR
1. Više volim druženje na internetu nego druženje uživo.	2,04	1,38	1-7
2. Koristio sam internet kako bih razgovarao s drugima kad sam se osjećao izolirano.	3,39	1,89	1-7
3. Kad neko vrijeme nisam bio na internetu, postao sam opterećen mislima o tome da odem na internet.	2,53	1,50	1-7
4. Imam problem s kontroliranjem vremena koje provodim na internetu.	2,89	1,65	1-7
5. Korištenje interneta otežalo mi je usklađivanje obveza u životu.	2,98	1,72	1-7
6. Druženje na internetu mi je puno ugodnije od druženja uživo.	1,90	1,40	1-7
7. Koristio sam internet kako bih se osjećao bolje kad sam bio loše.	3,46	1,90	1-7
8. Osjećao bih se izgubljeno da ne mogu biti na internetu.	2,29	1,54	1-7
9. Teško mi je kontrolirati svoje korištenje interneta.	2,64	1,58	1-7
10. Propustio sam druženja ili aktivnosti zbog korištenja interneta.	1,85	1,34	1-7
11. Draže mi je razgovarati s ljudima na internetu nego uživo.	1,92	1,49	1-7
12. Koristio sam internet kako bih se bolje osjećao kad sam bio uznemiren.	3,16	1,85	1-7
13. Neprestano razmišljam o odlasku na internet kad nisam na internetu.	2,26	1,40	1-7
14. Kada nisam na internetu, teško se odupirem želji da budem na internetu.	2,31	1,41	1-7
15. Moje korištenje interneta stvorilo mi je probleme u životu.	2,36	1,58	1-7

Prilog 8. Korelacija spola, dobi, vremena korištenja interneta i postojanja pravila oko korištenja mobitela s komponentama generaliziranog problematičnog korištenja interneta

	Spol	Dob	Vrijeme	Pravilo	POSI	RR	SR	NI
Spol	-							
Dob	-0,07	-						
Vrijeme	-0,11*	0,24**	-					
Pravilo	0,00	-0,20**	-0,25**	-				
POSI	-0,07	0,00	0,12*	-0,11*	-			
RR	-0,06	0,13*	0,20**	-0,15*	0,36**	-		
SR	-0,03	0,12*	0,23**	0,00	0,33**	0,46**	-	
NI	-0,03	0,04	0,12*	0,04	0,16**	0,29**	0,54**	-

*p<0,01; **p<0,05; POSI – preferencija online socijalne interakcije, RR – regulacija raspoloženja, SR – smanjena samoregulacija, NI – negativni ishodi

12. ŽIVOTOPIS

Katarina Perić Pavišić rođena je 24. siječnja 1995. godine u Osijeku. Nakon što je 2013. godine završila Isusovačku klasičnu gimnaziju s pravom javnosti u Osijeku, upisala je preddiplomski sveučilišni studij psihologije na Odjelu za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Po završetku preddiplomskog studija 2016. godine, upisuje diplomski sveučilišni studij psihologije na istom Sveučilištu. Akademski naziv magistre psihologije stekla je 2018. godine na Hrvatskom katoličkom sveučilištu obranivši diplomski rad pod nazivom „Djeca izbjeglice u Hrvatskoj: Iskustvo dolaska, prilagodba na nove uvjete života i očekivanja od budućnosti“. Za vrijeme diplomskog sveučilišnog studija psihologije bila je demonstratorica na dva predmeta iz područja statistike i metodologije te je sudjelovala u provedbi jednog projekta. Po završetku studija dobiva dva priznanja Odjela za psihologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta – za najbolji akademski uspjeh ostvaren u akademskoj godini 2017./2018. i najbolji diplomski rad obranjen u akademskoj godini 2017./2018. Od listopada 2018. godine do siječnja 2019. godine bila je zaposlena u Isusovačkoj službi za izbjeglice kao voditeljica projekta u Bosni i Hercegovini. Od veljače 2019. godine zaposlena je u Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar gdje je stekla suradničko zvanje asistentice. Kao vanjska suradnica, sudjeluje u izvedbi nastave na nekoliko predmeta na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. U ožujku 2019. godine upisuje Poslijediplomski sveučilišni doktorski studij Prevenicijska znanost i studij invaliditeta, studijski program Prevenicijska znanost na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Do sada je sudjelovala u više tržišnih i znanstvenih projekata, a trenutno je suradnica na uspostavno istraživačkom projektu „Digitalna tehnologija u obitelji: obrasci ponašanja i učinci na razvoj djece“ (D.E.C.I.D.E.; voditeljica projekta: izv. prof. dr. sc. Marina Merkaš) Hrvatske zaklade za znanost, kao i dva projekta financirana od Hrvatskog katoličkog sveučilišta. Aktivno je i pasivno sudjelovala na nekoliko međunarodnih i domaćih skupova. U suautorstvu objavila je tri rada u zbornicima radova sa skupova, sedam radova u časopisima, jedno poglavlje u knjizi, dok su joj trenutno dva rada u postupku objavljivanja. Kao članica organizacijskog i programskog odbora, sudjelovala je u organizaciji četiri međunarodna znanstveno-stručna skupa. Članica je Europske asocijacije za istraživanja s adolescentima (*engl. The European Association for Research on Adolescence, EARA*) i Hrvatske psihološke komore. U slobodno vrijeme volonterski održava stručne radionice s mladima i obiteljima u Studentskom katoličkom akademskom centru Palma (SKAC Palma) i Centru za duhovnost i kulturu Ignacije. Polaznica je prve godine Sistemske obiteljske psihoterapije u Centru za sistemsku obiteljsku psihoterapiju.

Popis objavljenih radova:

- Bendra, I., Perić Pavišić, K. i Živić D. (2023). Život na području Vukovarsko-srijemske županije iz perspektive djece hrvatskih branitelja, rad prihvaćen za objavljivanje.
- Perić Pavišić, K., Bendra, I. i Živić, D. (2023). Iskustva odrastanja djece hrvatskih branitelja u ratnom i poratnom razdoblju – primjer Vukovarsko-srijemske županije. *Diacovensia : teološki prilozi*, rad prihvaćen za objavljivanje.
- Perić Pavišić, K., Rihtar, S. i Šakić, V. (2023). Suvremene migracijske motivacije mladih Hrvatske – vrijednosni i identitetski aspekti. *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, 17(32), 119-134. <https://doi.org/10.5559/pi.17.32.06>
- Perić Pavišić, K., Šakić, V. i Rihtar, S. (2023). Migracijska motivacija mladih Hrvatske kroz prizmu nekih stavova i mišljenja. *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, 17(32), 135-147. <https://doi.org/10.5559/pi.17.32.07>
- Kotrla Topić, M., Perić Pavišić, K. i Merkaš, M. (2023). A qualitative analysis of parental mediation of children's digital technology use in Croatia. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 67(2), 206-224. <https://doi.org/10.1080/08838151.2023.2182786>
- Perić, K., Varga, V., Kotrla Topić, M. i Merkaš, M. (2022). Pregled istraživanja o povezanosti korištenja digitalne tehnologije i razvoja djece. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 31(2), 343-363. <https://doi.org/10.5559/di.31.2.08>
- Šakić, V. i Perić, K. (2022). Vukovar – hrvatska kulturna metropola na Dunavu. U D. Živić (Ur.), *VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA: demografski izazovi, kvaliteta življenja i perspektiva razvoja* (str. 233 – 292). Zagreb - Vukovar: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Merkaš, M., Perić, K. i Žulec, A. (2021). Parent Distraction with Technology and Child Social Competence during the COVID-19 Pandemic: The Role of Parental Emotional Stability. *Journal of Family Communication*, 21(3), 186-204. <https://doi.org/10.1080/15267431.2021.1931228>
- Kotrla Topić, M., Perić, K. i Merkaš, M. (2021). Parental mediation and rules for children's digital technology use during spring 2020 lockdown in Croatia. *International Journal of Psychiatry and Mental Health*, 3, 16-24. <https://doi.org/10.36811/ijpmh.2021.110012>
- Šakić, V. i Perić, K. (2021). Osvrt na suvremene migracije i njihov odraz na moderni hrvatski identitet. U M. Žanić, D. Živić, S. Špoljar Vržina i G.-M. Miletić, *Suvremene migracije u Republici Hrvatskoj. Uzroci, posljedice i aktualni trendovi* (str. 35-44). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

- Perić, K. i Merkaš, M. (2020). Iskustva i prilagodba djece izbjeglica u Hrvatskoj. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 161(1-2), 123-140.
- Šeremet, A., Perić, K. i Brdovčak, B. (2018). Determinants of academic dishonesty among students. U S. Nakić Radoš (Ur.), *Protection and promotion of the well-being of children, youth, and families: Selected Proceedings of the 1st International Scientific Conference of the Department of Psychology at the Catholic University of Croatia* (str. 93-108). Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Mirković, B., Perić, K. i Potočar, L. (2018). Determinants of volunteers' motives. U S. Nakić Radoš (Ur.), *Protection and promotion of the well-being of children, youth, and families: Selected Proceedings of the 1st International Scientific Conference of the Department of Psychology at the Catholic University of Croatia* (str. 127-137). Zagreb: Hrvatsko katoličko sveučilište.